

Projekt GEVALIS

Unga Vuxna

**Arbetsätt, förhållningsätt och
bemötande i arbetet med unga vuxna**

Janet Wohlfarth(red.)
Zelma Fors
Eva Svensson, m.fl.
Maria Lindqvist, m.fl.
Helena Skoog, m.fl.
Christina Norman, Stefan Thorpenberg, Bengt Åhgren

Rapport 2010:1

Rapport från SoF Västra Skaraborg
ISBN 978-91-633-6864-6
1:a upplagan 2010-03-01
Utgiven av SoF Västra Skaraborg
Ansvarig utgivare: Janet Wohlfarth
Tryck: CO-print i EU, www.co-print.se

Detta verk får utan kostnad kopieras och på annat sätt mångfaldigas under förutsättning att inga delar tas bort, läggs till eller ändras, samt att produkten ej säljes för ekonomisk vinning av andra än SoF Västra Skaraborg.

Innehåll

Förord.....	6
Rapportens översikt	7
Sammanfattning i ett lärandeperspektiv.....	9
Projekt GEVALIS Unga Vuxna en samfinansierad insats - Janet Wohlfarth	
Hur det började	13
Samordnad rehabilitering.....	14
Syftet med insatsen	15
Målgruppen som insatsen riktat sig till	15
Målgruppens behov och dilemman	15
Utförarorganisation	17
Grupphandledning och självvärderingar	18
Styrgrupp.....	18
De unga	19
Ekonomi	22
Praktik i ett teoretiskt perspektiv - Zelma Fors	
Inledning.....	24
Handledningens syfte och uppläggning	24
Metodbeskrivning från projektbeskrivningen	24
Begrepp och förhållningssätt.....	25
Tillit i teoretiskt perspektiv	26
Anknytningsteori	27
Arbetsätt, förhållningssätt och bemötande.....	29
Hur organiseras arbetet inom projektet.....	29
Metoder och förhållningssätt ur personalens perspektiv ...	30
Analys av metoder och förhållningssätt.....	32
Tidsaspekten	32
Relationen.....	33
Förändringen hos deltagaren	34

Samhällets uppgift att komplettera brister i tillit hos unga vuxna	35
Avslutande kommentarer	36
Referenser	37

Modell Lidköping – Eva Svensson, Pernilla Qvist

Inledning	38
Syfte	38
Särskilda mål för de unga	38
En heterogen grupp	39
Individuell inskrivning	39
Att skapa en grupp	40
Att skapa en relation – en förutsättning för rehabiliteringsprocessen	40
Att hantera beroendeproblematik och medberoende	41
Verksamhetsinnehåll	41
Att samverka med andra	43
Att vara aktör och arbeta med de unga vuxna	43
Sammanfattande diskussion	44

Modell Vara och Essunga – Maria Lindqvist, Helena Svedberg

Inledning	47
Syfte	48
Särskilda mål för de unga	48
Att starta en verksamhet med både gas och broms	48
Struktur – en nödvändighet	49
De ungas entré	50
Vad vi fyllde dagarna med	52
Varje dag	52
Studiebesök	52
Föreläsningar och besök i verksamheten	53
Fysisk aktivitet	53
Att arbeta med de unga	54
Att samverka med andra	54
Sammanfattande diskussion	55

**Modell Skara och Götene – Helena Skoog,
Anna Pettersson, Birgitta Jarlby, Per Andersson**

Inledning.....	57
Syfte och särskilda mål för de unga.....	58
Heterogen grupp Unga Vuxna	58
Psykisk ohälsa.....	59
Beroendeproblematik.....	60
Individuell tid.....	60
Uthålliga aktörer ger trygga deltagare.....	61
Satellitverksamhet	62
Vad vi fyllde dagarna med	63
Varje dag	63
Information	63
Deltagaraktiviteter	63
Att arbeta som aktör	64
Myndighetsutövning.....	64
Fler personal ger mervärde både för deltagare och för medaktör	65
Att strukturera ”allt” arbete.....	66
Att samverka med andra	67
Sammanfattande diskussion	67

Utvärdering av projekt GEVALIS Unga Vuxna –

Christina Norman, Stefan Thorpenberg och Bengt Åhgren

Bakgrund till projekt GEVALIS	69
Översiktliga verksamhetsbeskrivningar	71
Utvärderingens syfte	71
Genomförande	71
Teoretisk referensram	72
Begreppet unga vuxna	72
Begreppet arbete	73
Arbetslöshet i gruppen unga vuxna	74
Om åtgärder för att föra unga närmare arbetsmarknaden.....	75
Arbetslöshet och hälsa.....	78

Begreppet empowerment	79
Begreppet institutionalism	80
Utvärdering – individnivån	82
Metod	82
Fokuserad intervju i grupp och individuella intervjuer	82
Resultat	83
Fråga 1: Hur har deltagaren uppfattat projekt GEVALIS?	84
Fråga 2: Vilka behov formulerar deltagaren för sig själv för att kunna närma sig arbetsmarknaden?	86
Behov som deltagaren såg att gruppen har möjlighet att bemöta	86
Behov som deltagaren såg att personalen har möjlighet att bemöta	86
Fråga 3: Hur har deltagaren använt sig av projekt GEVALIS i sitt närmande till arbetsmarknaden?	91
Vägen mot arbete – grunden är ett ökat välmående	91
Frivillighet, ansvar och tvång	92
Om personalens roll	93
Lokalernas inverkan	94
Återskapa och skapa nya kontakter	95
Om innehållet i projekt GEVALIS – utvecklingsområden	95
Diskussion och konkluderande kommentarer	96
Utvärdering – systemnivån.....	100
Metod	100
Resultat - om deltagarna	100
Resultat - om personal	106
Resultat - om organisationer och myndigheter	111
Diskussion och konkluderande kommentarer	115
Några konkluderande kommentarer till utvärderingens resultat	119
Bilaga 1: Frågeområden och frågor till chefer och personal	121
Referenser	122

Förord

Föreliggande rapport är en antologi gjord med utgångspunkt från Samordningsförbundets Västra Skaraborg uppdrag att sprida kunskap om samverkan, samarbete och samsyn om människor som behöver stöd från flera välfärdsmyndigheter för att nå egen försörjning.

Olika medarbetare ute på fältet, som arbetar med rehabiliteringsinsatser och stöd till unga vuxna, är medvetna om att några snabbverkande mirakelmediciner inte finns. Rehabilitering till ett arbete eller studier och ett bättre liv för den unge är en process som, enligt många handläggare, måste få ta den tid den tar utifrån den unges behov och resurser.

För många unga vuxna har deras deltagande i Projekt GEVALIS Unga Vuxna handlat om att öka sitt välbefinnande genom de erbjudna aktiviteterna i projektet. Den dagliga samvaron tillsammans med andra deltagare i samma situation har oftast fungerat som en plattform i det egna identitetsskapandet – jag tillhör något.

Projekt GEVALIS Unga Vuxna och dess metodik har handlat om att stärka de ungas egenkraft genom ”lärande och insikt”, som sker i mötet med det nya och okända och genom samtal med medarbetare och deltagare där dialogen har byggt på allas erfarenheter. Det har genererat en trygg social samvaro människor emellan. Det är berikande – oavsett målgrupp – för alla människor och skapar oftast djupare relationer mellan de människor, som befunnit sig i det sociala rummet.

Syftet med antologin är att ge rehabaktörer inom de samverkande myndigheterna eller andra intressenter en indikation på vilka möjligheter och hinder som finns i de unga vuxnas habilitering/rehabiliteringsprocess och peka på faktorer som möjliggör en – förhoppningsvis – snabbare väg tillbaks till ett aktivt samhällsliv med egen försörjning.

Vår ambition med föreliggande rapport Projekt GEVALIS Unga Vuxna, är att sprida en fördjupad kunskap om hur det är att arbeta med unga vuxna och deras livssituation. Det kan bidra till att motverka en mycket oroande generell utveckling, där många unga vuxna är svåra att inkludera i arbetslivet.

Skara den 16 november 2009

Bengt Andersson
Ordförande

Janet Wohlfarth
Ansvarig tjänsteman

Rapportens översikt

Bakgrunden till den föreliggande antologin är att ge Samordningsförbundets Västra Skaraborg samverkanspartner en djupare förståelse för ungdomars problematik i sin vardag. I en vidare mening finns det en förhoppning om att kunna ge andra aktörer både regionalt och nationellt en inblick i hur det är att driva en insats för unga vuxna i ett organisationsperspektiv, men också ge en inblick i vad ungdomarna själva har för upplevelse av insatsen.

Rapporten presenteras som en antologi där olika delar presenteras från arbetet i projektet och där syftet är att bygga en bro mellan teori och praktik. Rapporten har indelats i fem självständiga avsnitt:

- *Projekt GEVALIS Unga Vuxna – en samfinansierad insats* (Janet Wohlfarth) beskriver tillkomsten och de organisatoriska förutsättningarna för projektet. Vidare beskrivs målgruppen och vissa data som samlats in. Slutligen presenteras de ekonomiska förutsättningarna för projektet.

- *Praktik i ett teoretiskt perspektiv* (Zelma Fors). Avsnittet avser att ge möjligheter att ta del av ett teoretiskt perspektiv på det praktiska utförandet som medarbetarna i Projekt GEVALIS utformat. Syftet med uppdraget har således haft betoning på två delar, dels såsom handledare för medarbetarna i projektet och dels såsom ansvarig för att systematiskt föra dokumentation över arbetsprocessen med de unga.

- *Självvärderingar av det praktiska arbetet* - Självvärdering är inte synonymt med utvärdering. Däremot kan utvärdering användas som ett verktyg i självvärdering. En utvärdering är nästan alltid en aktivitet som görs efter ett avslutat moment, eller vid en viss tidpunkt i en process för att ge vägledning eller avgöra om ett visst mål är uppnått.

Till skillnad från en utvärdering som görs utifrån, är det i självvärderingen projektmedarbetarna - och deltagarna - som bestämmer *vad* som ska utvärderas, *varför man granskar* och *hur* resultatet ska användas. Således är syftet med självvärderingen att se till projektets och delmomentens påverkan på individens självförtroende, självbild, framtidstro och sociala samarbetsförmåga.

Projektmedarbetarnas syfte med självvärderingen stämmer väl med uppdragsgivarnas krav på uppföljning och redovisning av projektet.

Till grund för självvärderingen ligger framförallt loggböcker som förts av projektmedarbetarna. Sammanställningen av loggböckerna ger den bild som de som jobbat i projektet har av deltagarnas utveckling, samt de olika aktiviteternas inverkan på de ungas rehabiliteringsprocess.

De som arbetat med de unga i Projekt GEVALIS, Lidköping, är Eva Svensson, som har en lång och bred yrkeserfarenhet med tonvikt på skolans värld och har en barnskötarutbildningen i grunden samt Pernilla Qvist, som är socialpedagog.

De som arbetat med de unga inom Projekt GEVALIS, Vara och Essunga, är Maria Lindkvist, fil. kand. med huvudinriktning på socialt arbete och socialpedagogik och Helena Svedberg, som är utbildad inom det beteendevetenskapliga området - psykologi, sociologi och kommunikationsvetenskap - och är diplomerad coach.

De som arbetat med de unga inom Projekt GEVALIS, Skara och Götene, är Helena Skoog, socionom, Anna Pettersson, socionom, Birgitta Jarlby Johansson, socionom, och Per Andersson, fil. kand. i sociologi.

• *Utvärdering av Projekt GEVALIS Unga Vuxna* har gjorts av Christina Norman, Stefan Thorpenberg och Bengt Åhgren från Nordic Centre for Health and Social Assessment (NCHSA) i Göteborg.

Christina Norman har haft ansvaret för brukarstudien, där deltagarens uppfattning om Projekt GEVALIS Unga Vuxna synliggörs samt deras beskrivning av sin egen utveckling i relation till insatsen.

Stefan Thorpenberg och Bengt Åhgren har gemensamt beskrivit systemet av relationer, som konstituerar Projekt GEVALIS Unga Vuxna och resultatet samt har även beskrivit eventuella synergier av dessa relationer.

Utvärderingens syfte är formativt främjande och den har genomförts under tiden som projektet pågått och syftar till att stödja, forma och förändra framtida verksamhet.

Sammanfattning i ett lärandeperspektiv

Janet Wohlfarth

Den som uppfattar framtiden som motvind går åt fel håll.

Martin Held

I standardverket *Total rehabilitation* slår Wright (1980) fast vissa principer, som har vunnit mark i internationella rehabiliteringstrender under åttio- och nittiotalet, där rehabilitering skall ses ”som en process och inte som ett antal lösryckta händelser”. Vidare säger Wright att rehabilitering ”är individrelaterad i större utsträckning än diagnosrelaterad”. Utifrån dessa teser skall verkan av rehabilitering inte bara ses utifrån ett arbetslivsperspektiv. Det handlar i lika hög grad om att (åter)få full funktion (fysiskt) och som att (åter)få fullt välbefinnande (psykiskt), utifrån personens egna förutsättningar och livsmiljö.

Samordningsförbundets Västra Skaraborg primära syfte med Projekt GEVALIS Unga Vuxna har varit att skapa förutsättningar för unga vuxna med behov av samordnat stöd, genom att erbjuda en rehabiliteringsinsats som skall främja de unga till ett självständigt liv. Syftet med insatsen utifrån ett samhällsperspektiv är att skapa en plattform för de unga att stå på för att underlätta förändringar i det vardagliga sättet att vara och fungera.

Det har krävts kraft, mod och vilja hos de unga för att kunna förändra sin livsstil så genomgripande – att befinna sig i livsomställningsprocess är påfrestande för alla människor. De som befinner sig i ett sådant skeende behöver kontinuerligt stöd antingen av samhällets institutioner (myndigheter) och/eller av det egna sociala nätverket.

Målgruppen som projektet riktat sig till har varit unga vuxna mellan 16 och 29 år, som har haft svårigheter att etablera sig i vuxenlivet både vad gäller arbete och studier. De ungas problematik har varit av varierande karaktär där psykosociala faktorer och dolt missbruk är faktorer som ofta har nämnts.

Det som Projekt GEVALIS medarbetare erbjudit de unga är ingen särskild metodik utan är snarare ett förhållningssätt. Förhållningssättet har genomgående präglats av en grundidé – att skapa tillit mellan personal och deltagare för att därigenom få tillgång till deltagarnas uppfattning om egna resurser och svårigheter för att kunna påbörja en vägledning.

Arbetet med ”förhållningssättet” kan beskrivas som exempelvis att ge den unge en trygghet genom att vidmakthålla en kontakt oavsett vad som händer och att medarbetarna har trott på de ungas förändring. Medarbetarna har arbetat med att möta deltagare där de befinner sig och har haft deras behov i fokus.

Vidare har tiden haft en avgörande betydelse – tiden har varit ”fröet” till förändring. Tiden för den unge i projektet har generellt indelats i två faser, där den första fasen handlat om utredande och som sedan övergått till att bli en mer utvecklande del. Tiden har också spelat en viktig och avgörande roll för relationen och tilliten mellan deltagare och medarbetare.

Tillit är en viktig hälsofaktor. Deltagarstudien pekade på att de ungas personliga tillit (det egna jaget - ta ett eget ansvar, delaktighet, tro på målet etc.) ökade i samband med den mellanmänniska tilliten (grupprocess – kamratskap, gemenskap, uppslutning, man gör det man sagt man skall göra, jämlikhet) samt att det också måste till en tillit till övergripande struktur och stöd (medarbetarna – som möter upp, håller ihop och för utvecklingen framåt) för att få till stånd en positiv förändringsprocess hos de unga.

En balanserad tillit gör att de unga blir mer rustade att handskas med svårigheter och det handlar om tillförsikt utan att släppa sitt eget ansvar. Medarbetarna har i sitt förhållningssätt balanserat mellan frivillighet, ansvar och tvång. De unga beskriver att de har gradvis ökat kontrollen över sin livssituation samt att de upplever sig vara till nytta för sig själv och andra, vilket motverkar en inlärd hjälplöshet. Vidare ökade missnöjet bland deltagarna då de upplevde att de blev ”beordrade” att göra ett arbete.

För mycket tillit – att helt lägga sitt liv i händerna på medarbetarna i projektet – är heller inte bra. Detta dilemma har medarbetarna uppmärksammat och det har varit en balansgång att erbjuda en verksamhet som är lagom tråkig/rolig, så att de som skall vidare kommer vidare och att de som är behov av stöd ändå vill vara kvar.

Projekt GEVALIS Unga Vuxna har inte haft karaktären av en tvärdisciplinär sammansättning av medarbetare från olika professioner. Skälet för detta var att vi inom Samordningsförbundet såg insatsen mer som ett verktyg till de befintliga sex RESAM-team som finns i Essunga, Götene, Lidköpings, Skara och Vara kommuner och som är navet i Samordningsförbundets verksamhet. Behovet av den här typen av insats har varit påfallande och högt önskad av de samverkande parternas medarbetare. Trots att RESAM-teamen har funnits både längre och innan projektet har de inte lyckats fullt ut med den målgrupp som Projekt GEVALIS riktat sig till. Att samarbeta kring en person som behöver

stöd förutsätter att den person som är i centrum för samarbetet är delaktig i sin egen rehabiliteringsprocess. De unga som deltagit i Projekt GEVALIS har inte tidigare haft insikt om sin egen delaktighet i sin rehabiliteringsprocess.

Orsaken till det kan vara att de unga inte har funnit tillit till de rehabiliteringsorganisationer (myndigheternas medarbetare) som finns inom vår välfärdsstruktur och med ett inlärt beteende hanterat varje organisation (myndighet) utefter de regler som har funnits i respektive organisation.

En annan orsak som kommit till uttryck i rapporten är att deltagarna beskriver i sina berättelser om att livet är som ”en bild som inte blir en film”. Det innebär att de har endast kunnat beskriva sekvenser ur sin livsberättelse utan att kunna sammanfoga det i rätt sammanhang. De ungas beskrivning kan möjligtvis öka förståelsen för att samverkansteamerna inte har lyckats identifiera den unges behov. Skälet är, som nämns här ovan, att den unge har inte kunnat kommunicera sina behov.

Projekt GEVALIS medarbetare har under den unges deltagande och ökade tillit funnit fler bilder ur den unges värld, som har haft ett samband med varandra och som skapat läroprocesser för den unge om sig själv, vilket i sin tur har startat processer till förändring av livssituationen i önskad riktning.

Genom medarbetarnas arbete med den unge har det getts ny eller kompletterande kunskap om den unges behov, vilket gjort att samverkan mellan myndigheterna har stärkts. Allt eftersom behovet av samverkan har ökat med andra professionella aktörer utanför projektet, har medarbetarna också haft en viktig roll att etablera kontakter och stödja möten med olika externa aktörer.

Sammanfattningsvis skall sägas att Projekt GEVALIS Unga Vuxna ytterst varit ett projekt för att ge de samverkande myndigheterna möjligheter att utveckla metoder och strategier för att stödja unga vuxna till att (åter)få möjligheter att försörja sig själva genom ett arbete eller att studera.

Projekt GEVALIS organisationsform har varit mer nätverksbaserad än en organiserad samverkansform. Tanken med detta val av organisationsform var att skapa ett innehåll mer anpassat till de unga som befinner sig i det sociala rummet. Eftersom de ungas problematik har varit av en heterogen karaktär har nätverksformen lättare och snabbare kunnat anpassa sig till de behov som har funnits. Eftersom Samordningsförbundet Västra Skaraborg har en väl uppbyggd organiserad samverkan har projektets medarbetare kunnat utnyttja den etablerade samverkansarena, som samverkansparterna förfogar över. Emellertid skall det sägas att de olika delprojekten har mer eller mindre utnyttjat denna samverkansmöjlighet, i vissa fall har det varit så att det har hittats nya samarbetsformer med nya aktörer.

Det innebär att medarbetarna har utvecklat nya former för samarbete över flera sektorer, som inte berörs av finansiell samordning för att i möjligaste mån behovsanpassa det samhälleliga stödet till den unge. Skälet för det sökta samarbetet hos andra aktörer är just insikten om att medarbetarna inte kan vara ”allkonstnärer”, vilket också påpekas i den externa utvärderingen av systemnivån.

I den externa utvärderingen av systemnivån sägs det att: *”Dagens verksamhet utgår från att en deltagare ingår i en grupp med andra deltagare. Det finns en mer eller mindre uttalad strategi att gruppen, förutom GEVALIS personal, kan vara ett stöd för den enskilde deltagaren. Eftersom deltagarnas behov är starkt varierande har detta stöd större eller mindre betydelse. I de fall personalens stöd är mer angeläget för den enskilde deltagaren får insatsen mer karaktären av coaching eller mentorskap. Idag arbetar personalen med båda förhållningssätten gentemot deltagarna, vilket är ett sätt att möta upp mot deltagarnas individuella behov. Detta ställer i sin tur stora krav på personalens förmåga att lösa denna breda uppgift. Därför bör Samordningsförbundet Västra Skaraborg ta ställning till om personalen även ska fortsätta arbeta med denna vida metodik, eller om man ska utveckla en mer tydlig spetskompetens inom gruppdynamiska processer alternativt coaching”.*

Eftersom projektet inte har en metodik utan ett ”förhållningssätt” som bygger på tillitsskapande är det svårt att se svart eller vitt utan vi ser det mer utvecklande att kunna erbjuda både individuellt stöd och gruppdynamiska processer. Tilliten mellan den unge och samhället utvecklas genom det individuella stödet och när tillit finns utvecklas positiva gruppdynamiska processer.

I ett lärandeperspektiv skulle Projekt GEVALIS kunna utveckla sin nätverksmodell för samarbete genom att beskriva olika behov av samarbete med utomstående aktörer för att synliggöra behovet av en vidgad samverkan. På sikt skulle det kunna generera ett mer ökat samarbete utanför ramen av finansiell samordning, vilket skulle gagna unga vuxna som behöver stöd för att nå en egen försörjning.

Projekt GEVALIS Unga Vuxna – en samfinansierad insats

Janet Wohlfarth

Hur det började.....

Samordningsförbundet (SoF) Västra Skaraborg bildades den 1 oktober 2006 i enlighet med Lag (2003:1210) om finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser. Samordningsförbundet består av fyra parter som representeras av Försäkringskassan, Länsarbetsnämnden, Västra Götalandsregionen och fem kommuner. Kommunparten delas av Essunga, Götene, Lidköpings, Skara och Vara kommuner. Varje part representerar en fjärdedels röst.

Genom finansiell samordning skapas en unik möjlighet att utveckla välfärdsarbetet. Den finansiella samordningen innebär en gemensam arena där våra samverkande myndigheter kan verka tillsammans och ta ett samlat ansvar utifrån individens behov.

I lagstiftningen om finansiell samordning betonas att syftet med samordningsinsatserna skall bidra till att återställa eller att öka den enskildes funktions- och arbetsförmåga. Begreppet arbetsförmåga beror oftast på en blandning av medicinska, psykologiska, sociala och arbetsmarknadsrelaterade faktorer, vilket tydligt pekar på behovet av samordnade insatser. Gränserna, att vara arbetsför och att vara anställningsbar, är flytande samt står ofta i relation till individuella egenskaper och arbetets karaktär.

Med finansiell samordning kommer de offentliga organisationerna närmare varandra i en permanent samarbetsform. Den finansiella samordningen skall ses som ett viktigt steg mot en hållbar välfärd för de enskilda invånarna och för samhället i stort, den skall inte ersätta nuvarande samarbetsformer utan stödja och fördjupa dem. Genom SoF Västra Skaraborg skall det skapas en struktur och en kontinuitet, både för individ och för organisation.

De lokala behoven och kunskaperna styr samordningens inriktning och omfattning. Respektive myndighets mål för individen ligger fast. Den finansiella samordningen inom SoF:s Västra Skaraborg verksamhetsområde skall medverka till en högre grad av harmonisering av insatser till medborgare –

som har behov av samordnat stöd – och kunna erbjuda möjligheter till andra insatser än vad som tidigare har kunnat erbjudas. Beredningsgrupp GEVALIS – som representeras av parternas linjechefer – utgör ett forum för gemensamma prioriteringar. Det är av stor betydelse för legitimitet, effektivitet och kontinuitet att beredningsgruppens lokala linjechefer samarbetar samt att de är tydliga med till vilka insatser som de vill äska medel från finansiell samordning.

Inför sitt första verksamhetsår 2007 beslöt SoF Västra Skaraborg att prioritera insatser kring gruppen unga vuxna. Samordningsförbundet såg det som särskilt angeläget att våra ungdomar inte hamnar mellan myndigheternas stolar eller blir föremål för onödig rundgång. Arbetsmarknadsrådet för de unga var under 2007 gynnsamt i de fem kommunerna. Styrelsen ansåg därmed att de ungdomar som har psykosociala svårigheter, och som under mitten av 2007 fanns kvar inom den offentliga försörjningen, också hade goda möjligheter att kunna etablera sig på arbetsmarknaden om de fick ett särskilt stöd från myndigheterna.

Samordnad prerehabilitering

Alla ungdomar kan inte tillgodogöra sig de insatser som erbjuds idag utan de är i behov av andra alternativ. Det behövs bland annat en bredd av olika insatser för unga vuxna, som exempelvis en strukturerad verksamhet med låg tröskel, som erbjuder kontinuitet där samarbete – myndigheter emellan – kring den unge kan skapa en trygghet och att myndigheterna har en samsyn på den unges problematik.

En arbetsgrupp från de samarbetande myndigheterna, med särskilt intresse för ungdomsfrågor, träffades regelbundet under våren 2007 för att få en samsyn gällande ungdomars behov. Sammantaget kan sägas att arbetsgruppen ansåg att det borde finnas en verksamhet, som kan erbjuda daglig sysselsättning och struktur, vilket kan ge ett sammanhang för den unge. Det är också viktigt att poängtera att det skall vara en låg tröskel för medverkan i aktiviteten och att det inte skall vara möjligt att straffa ut sig.

Under sensommaren 2007 beslöt därför SoF Västra Skaraborg, att helfinansiera en samstrukturerad ungdomsinsats över de fem kommunerna - Projekt GEVALIS Unga Vuxna. Projekt GEVALIS Unga Vuxna, Modell Lidköping, var först med att starta och var tätt efterföljt av Modell Skara/Götene. Modell Vara/Essunga startade först i januari 2008 på grund av en lång rekryteringsprocess.

Syftet med insatsen

Det primära syftet med insatsen var att de unga skulle nå en första plattform att stå på för att uppnå kraven för tillträde till arbetslivsinriktad rehabilitering. Ambitionen har således varit att de unga skall ha uppnått kvalifikationer, som kan leda dem till en etablering i vuxenrollen. De kvalifikationer som de måste ha för att kunna gå vidare i en arbetslivsinriktad rehabilitering är:

En mer positiv självbild som kan vägleda dem att hitta en inriktning för studier eller arbetsliv och för sin livssituation i allmänhet;

Att synliggöra och stärka sina egna resurser;

Öka tilliten och stärka motivationen för förändring till ett självständigt liv;

Ett andra syfte var att systematisera kunskap och erfarenheter från de professionella aktörernas arbete för att få en ökad samhällelig förståelse för målgruppens behov av stöd vilket har genererat föreliggande skrift.

Målgruppen som insatsen riktat sig till

Målgruppens ålder har varit mellan 16 och 29 år. Åldersgruppen har bestämts utifrån de lokala behoven. De ungdomar som varit aktuella för den samordnade aktiviteten är de som har haft en varierande psykosocial bakgrundsproblematik och har haft ett uttalat behov av stärkande åtgärder för att kunna stå till arbetsmarknadens förfogande. Gemensamt för målgruppen kan också sägas vara att det inte har fungerat för dem att komma vidare till arbete eller studier genom skolan, praktikplatsen eller andra åtgärdsprogram.

Målgruppens behov och dilemman

Hos de samarbetande myndigheterna finns det olika förhållningssätt vad gäller åldersnivån, för att betraktas som ung respektive som vuxen. Individualiseringen i vårt samhälle har ökat, och för många unga ses livet som ett projekt (den unge är en deltagare), och kravet att vara projektledare (ingång i vuxenlivet och dess ansvar) skapar nya svårigheter. Ungdomstiden är förlängd,

enligt många ungdomar, och först när man har ett ”riktigt” arbete och eget boende inträder man i ”vuxenlivet”. Enligt flera ungdomsstudier är man idag vuxen vid 28-30 års ålder.

Enligt flera forskningsstudier lever vi idag i ett risksamhälle, där barnen tidigt själv måste välja och fatta snabba beslut. De normativa värderingarna har förändrats och idag måste vuxna förtjäna sin auktoritet. Relationskapital blir viktigare och numera är barns största rädsla att bli ensamma. Sammantaget kan sägas att det har blivit svårare för barn och ungdomar att vara nöjda med sig själva.

I Kartläggning Unga Vuxna (Wohlfarth, Försäkringskassan, 2006) beskrivs en bild av målgruppen där bl.a. utanförskap i skolåren kan ha medverkat till deras långvariga ohälsa. Att hamna efter i skolarbetet, att hamna utanför skolans sociala sammanhang och att känna sig utanför en kamratkrets kan sätta djupa spår och försvåra etableringen på arbetsmarknaden. Stress, mobbing, högt tempo och ökade prestationskrav under skoltiden kan ha lett till eller förstärkt den psykiska ohälsa som har konstaterats hos skaraborgsungdomarna.

Många gånger är dagens utbildningar alltför teoretiskt uppbyggda och känslan för den praktiska verkligheten är liten. Alla ungdomar är inte teoretiker utan det finns ett stort behov av praktiska utbildningsplatser. Den praktiska utbildningen är socialiserande i sig och ett stort antal i den föreliggande målgruppen skulle må bra av att få växa i en praktisk yrkesutbildning. Det finns också skäl till att anta att de ungdomar, som väljer en utbildning som är praktisk inriktad i högre grad får arbete efter sin utbildningstid.

Det framgår också genom kartläggningen att många i målgruppen har olika psykosociala problem. De lider av dåligt självförtroende, känner sig missförstådda och saknar någon som ser dem. Problemet består inte bara av att de saknar ett arbete utan många ungdomar kommer från trasiga hemförhållanden, de har blivit mobbade eller blivit utsatta för övergrepp. Lägg därtill att flertalet ungdomar har olika personlighetsstörningar, och/eller har neurologiska utvecklingsavvikelser samt beteendeproblem, så blir varje ung vuxens bakgrundsbild mycket komplex.

En problematisk livsstil kan bli ett sätt för ungdomar att hantera sina svårigheter. De unga skaffar sig rutiner och ritualer som autopilot för trygghet, kontroll och säkerhet. Det kan handla om anorexi, spelfixering, missbruk och kriminalitet (Stig-Arne Berglund, 2007). Denna problematiska livsstil gör idag det mycket svårt att ge rätt stöd för att hitta ett arbete eller gå vidare i studier.

Deras livsstil blir således ett hot för inträdet till vuxenlivet och arbetsmarknaden med möjligheter till egen försörjning. Berglund pekar på att vändpunktprocesser för unga vuxna kan startas på tre olika sätt:

Genom utmärkande beteende;

Betydelsebärande processer – ofta någon betydelsefull person t.ex. en socialarbetare som sagt eller gjort något;

Att den unge fått nog, att den unge äntligen har en bra anledning eller har ett alibi att göra något (det kan vara ett påhittat skäl);

När vändpunkten kommer är det ofta svårt för den unge att starta ett nytt liv för att komma in i det vardagliga livet. Av dessa skäl är det viktigt att fånga upp de ungas vändpunktprocesser genom att låta dem medverka i en samordnad prerrehabiliterande verksamhet med fokus på struktur.

Utförarorganisation

En s.k. basverksamhet för unga beslutades bestå av en grupp med max åtta till nio unga vuxna, där ytterligare fem personer kunde vara på praktik med mentorstöd. Basverksamheten har utgjort en halvtidsgrupp och har krävt en heltidspersonal. Den unge har remitterats via kommunernas IFO-verksamhet, Försäkringskassan eller genom RESAM-teamen (tvärprofessionella samverkansteam) i Essunga, Götene, Lidköpings, Skara och Vara kommuner.

Projekt GEVALIS Unga Vuxna har haft verksamhet i Lidköpings, Skara och Vara kommuner, där Götene kommun varit samarbetspart med Skara kommun och Essunga kommun har varit samarbetspart med Vara kommun. Särskilt avtal har reglerat samarbetet dessa kommuner emellan.

I Lidköpings kommun riktades insatsen till unga vuxna mellan 25 och 29 år och har utgjort en basverksamhet. Verksamheten har bedrivits inom arbetsmarknadsenhetens (AME) lokaler i Lidköping. Personaltätheten inom verksamheten har bestått av 1,5 heltidspersonal, som fördelades på två tjänster. Personalen har inte haft myndighetsutövande inom sina tjänster.

I Skara kommun riktades insatsen till unga vuxna mellan 16 och 29 år. Gruppen fördelades från början på två basverksamheter, en yngre och en äldre grupp. Efter en tid slogs dock verksamheterna ihop till en enhet då de flesta deltagarna var i åldersspannet 20 till 25 år. Verksamheten har bedrivits i egna

lokaler i Skara centrum och drift och ansvar för projektet har arbetsmarknadsenheten haft. Personalen inom verksamheten har bestått av två heltider som har fördelats på fyra tjänster, där personal delvis även har haft myndighetsutövning i form av ungdomshandläggning (försörjning) inom socialtjänsten. Det innebär att personalansvaret har legat på individ- och familjeomsorgens försörjningsenhet.

Verksamheten inom Vara kommun har riktat sig till ungdomar mellan 18 och 29 år och hade vid starten i januari 2008 ambitionen att ha två grupper, en äldre och en yngre grupp, det vill säga två basverksamheter. Personaltätheten beräknades till två heltidstjänster. Emellertid slutade en av personalen några månader efter starten och en ny rekryteringsprocess påbörjades senvåren 2008. Under senare delen av 2008 och fram till föreliggande rapports skrivning har det funnits full bemanning. Att en av personalen slutade innebar vissa begränsningar i att ta emot unga vuxna i den omfattning som var planerad under 2008. Verksamheten har bedrivits ansvarsmässigt inom individ- och familjeomsorgen i kommunen, men personalen har inte haft myndighetsutövning inom sina tjänster. Verksamheten har bedrivits i en lägenhet i centrala Vara och har således varit helt skild från övrig kommunal verksamhet.

Grupphandledning och självvärderingar

Inför starten av Projekt GEVALIS Unga Vuxna fanns det inga manualbaserade metoder att tillgå för den verksamhet som planerades. Den arbetsgrupp som arbetade fram projektunderlaget hade en samsyn om att det var viktigt att skapa en nätverksgrupp för medarbetarna för att de skulle kunna dela med sig av erfarenheterna av att arbeta med de unga.

Nätverksgruppen har letts av Zelma Fors, fil.dr./leg.psykolog, som har ledsagat dialogerna i gruppen. Dialogen i gruppen har baserats på de arbetsmetoder man utfört såväl som olika problemställningar i mötet med de unga.

Det har inneburit ett lärande för samtliga, som befunnit sig på nätverksarenan, då de gjorda erfarenheterna fått en spridning till samtliga medarbetare.

Styrgrupp

För att stärka och reglera samarbetet skapades det en styrgrupp över Projekt GEVALIS som helhet, vilken har bestått av en representant från respektive kommun samt den ansvariga tjänstemannen från Samordningsförbundet

Västra Skaraborg. Styrelsen har haft fyra till fem reglerade träffar per år och ansvarig tjänsteman har varit den som kallat samman till mötena. Ett gemensamt ansvar för samtliga kommuner har varit att verka för att medarbetarna i projektet skall delta i de nätverksmöten, som det har beslutats om, samt att kriterierna för utvärdering åtföljs.

Det huvudsakliga arbetet i styrgruppen har varit att diskutera organisatoriska svårigheter och i dialog med varandra få en samsyn till problemlösning.

De unga

Hittills har 92 skaraborgs ungdomar fått stöd av Projekt GEVALIS Unga Vuxna. Könsfördelningen i projektet är 46 unga män och 46 unga kvinnor. 25 ungdomar har varit mellan 25 och 29 år och de övriga har varit yngre än 25 år.

Modell Lidköping har haft totalt 22 deltagare, Modell Skara/Götene har haft 49 deltagare, varav fyra har kommit från Götene kommun. Modell Vara/Essunga har haft 21 deltagare och samtliga har kommit från Vara kommun.

Vid föreliggande rapportsskrivning har 49 unga vuxna skrivits ut till arbete, studier, andra rehabiliteringsinsatser, flyttat eller fått annan samhällsvård och 43 ungdomar kommer att avslutas under 2010.

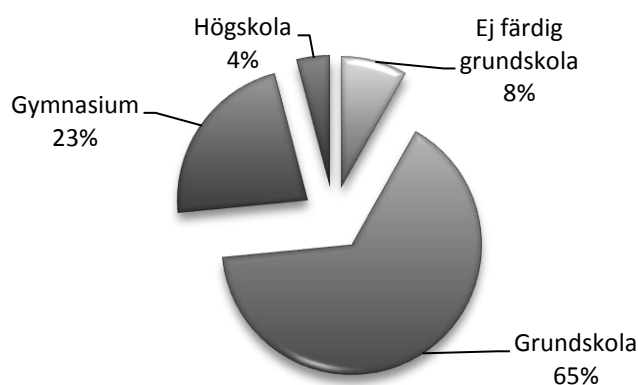
I projektet har vi använt en exelfil som benämns DiS (Deltagare i Samverkan) vilket är en uppföljningsfil med variabler som är samstämmiga för samtliga samordningsförbund inom Västra Götalandsregionen. Detta för att vi inom finansiell samordning skall dels kunna följa lokala behov och utveckling, men dels också kunna se behov och utveckling ur ett regionalt perspektiv. Följande diagram för de ungdomar som har skrivits ut har hämtats från vår DiS-fil och kan beskriva målgruppen ur ett statistiskt perspektiv.

Av de 49 ungdomar som skrivits ut är 26 unga män och 23 är unga kvinnor och 16 ungdomar har varit mellan 25 och 29 år och resterande är under 25 år. Medeltiden för deltagande i projektet är sju månader.

För att ungdomar skall kunna etablera sig på arbetsmarknaden gäller, generellt sett, att de åtminstone har en gymnasiebakgrund att stå på för att få ett arbete.

Diagram 1 visar att 65 procent av Projekt GEVALIS Unga Vuxnas målgrupp endast har nått grundskolenivå. Vidare tydliggörs också att 8 procent inte har gjort sin grundskola färdig, vilket i dagens samhälle utgör ett stort hinder att etablera sig i arbetslivet.

Diagram 1 Utbildningsnivå

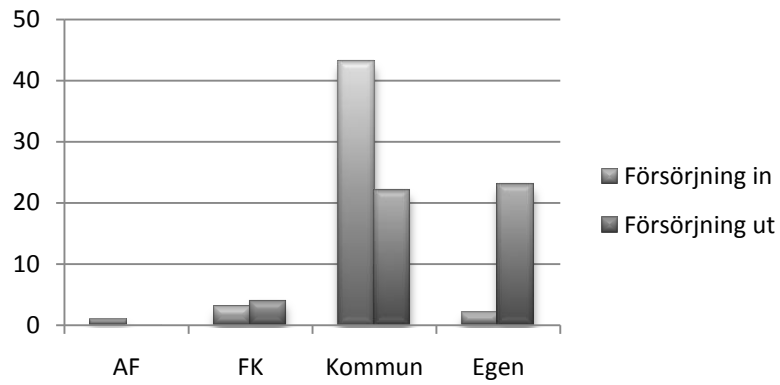

Ett mått som rehabiliteringsmyndigheter går efter är hur försörjningen yttrar sig efter en given insats. De flesta ungdomar, som har varit i behov av projektets insatser, har haft sin försörjning från kommunerna. Det är en ytterst liten andel som remitterats in från försäkringskassan och arbetsförmedlingen. Det som kan vara värt att notera är att de fall som remitterats in till projektet från försäkringskassan har gått vidare till studier eller arbete.

I gengäld har försäkringskassan fått nya fall då flera ungdomar, efter stöd och hjälp i projektet, inte ansetts kunna stå till arbetsmarknadens förfogande då deras arbetsförmåga varit nedsatt på grund av sjukdom eller funktionshinder. Dessa ungdomar har då sökt och fått aktivitetsersättning.

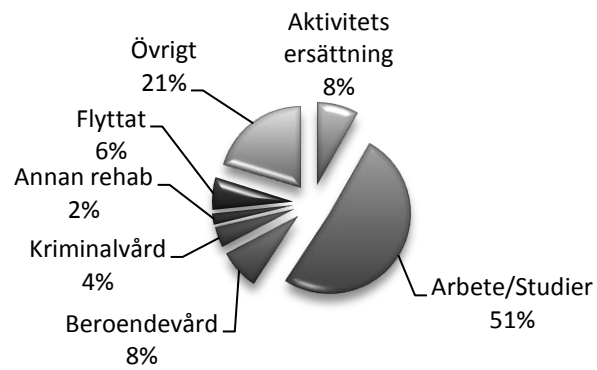
Diagram 2 visar att mer än hälften går vidare till egen försörjning eller rätt samhällsersättning. Att de unga har kvar sin försörjning via kommunen kan dels bero på att de har fått annan samhällsvård exempelvis beroendevård, men det kan också vara så att de försöker hämta in studier på grundskolenivå eller är på praktik som förväntas ge ett arbete med egen försörjning i framtiden.

Diagram 2 Försörjningsstatus

I diagram 3 visas vad ungdomarnas avslutsorsak har varit. Mer än hälften har gått vidare i ett arbete eller återupptagit sina gymnasiestudier.

Diagram 3 Avslutsorsak

De ungdomar som fått aktivitetsersättning hade när de började i projektet sin försörjning från kommunerna. Under tiden i projektet har det upptäckts sjukdom eller andra funktionshinder som gör att den unge inte för närvarande kan söka sig till studier eller arbete. Dessa har då fått en aktivitetsersättning genom socialförsäkringssystemet.

Den stora gruppen ”övrigt” är bl.a. ungdomar som har fått en praktikplats genom kommunernas försorg. För många ungdomar handlar det om en ”väntan” på att få ett framtida arbete med stöd (exempelvis ett lönebidrag) från arbetsförmedlingen.

Vad gäller gruppen som avslutats till beroendevård är att vistelsen i projektet upptäcker att den unge har ett missbruk som måste åtgärdas innan en planering för arbete eller studier kan komma ifråga. I första hand används den öppna missbruksvården inom kommunerna, men i dessa fall har missbruket varit av den arten att behandlingshem har varit aktuellt för dessa ungdomar. Medarbetarna redovisar i sina självvärderingar hur de har gett sig i kast med de frågor som gäller ungdomars missbruk.

Ekonomi

Finansiering och projektets kostnader redovisas i tabell 1. Totalt har Projekt GEVALIS Unga Vuxna kostat ca 8,1 miljoner kronor under ca 2,5 års verksamhet i Skara, Lidköpings och Vara kommuner, där den sistnämnda kommunen började först under 2008. Årskostnaden för projektet har varit ca 3,4 milj. kronor. En årsplats i projektet kostar således ca 87 662 kr och medeltiden för deltagande var sju månader, vilket ger en skattad kostnad per ungdom om ca 51 136 kr.

Samordningsförbundet Centrum i Göteborg har bedrivit ett liknande projekt, Projekt Columbus, som gjort en utvärdering på payoff-tid. Projekt Columbus och Projekt GEVALIS Unga Vuxna kan jämföras i den meningen att målgrupp, kostnader och utfall är relativt likvärdiga. I Projekt Columbus samhällsekonomiska utvärdering sägs det att: *”den långsiktiga lönsamhet för samhället är ca 44 miljoner kronor vilket motsvarar ett genomsnitt per deltagare på ca 1,5 miljoner kronor. På kort sikt är lönsamheten negativ, - 646 000 kronor. Anledningen till detta är att projektkostnaden överstiger den kortsiktiga intäkten för samhället. Återbetalningen för samhället, den s.k. payoff-tiden är 15 månader”*.

Personaltätheten har varit 1,5 personal i Lidköping, 2,0 personal i Skara och 2,0 personal i Vara sett ur ett heltidsperspektiv. Varje kommun har fördelat tjänsterna olika utifrån de lokala behov som ungdomarna har haft.

”Verksamhetsanknutna kostnader” utgörs av kostnader för exempelvis lokal, telefon, dator, städning etc.. ”Åtgärder” är kostnader relaterade till deltagarna i projektet. ”Handledning/utvärdering” är sammanlagda kostnader som har fördelats på de tre delprojekten.

Tabell 1 Ekonomi 2007-2009

	Modell Lidköping	Modell Skara/Götene	Modell Vara/Essunga	Totalt
Finansiering SoF Västra Skaraborg	2 510 611	3 144 661	2 409 661	8 064 933
Summa intäkter	2 510 611	3 144 661	2 409 661	8 064 933
Personalkostnader	1 664 364	1 806 680	1 721 410	5 192 454
Verksamhetsanknutna kostnader	501 589	932 480	370 430	1 804 499
Åtgärder	113 997	174 840	87 160	375 997
Handledning/ utvärdering	230 661	230 661	230 661	691 983
Summa kostnader	2 510 611	3 144 661	2 409 661	8 064 933

Referenser

Berglund Stig Arne (2007) *Vändpunkter och förändringsprocesser*. En treårig uppföljning av ungdomar från YAR projektet i Borlänge

Wohlfarth Janet (2006) *Kartläggning av unga vuxna i Västra Skaraborg*, Försäkringskassan Lidköping.

Praktik i ett teoretiskt perspektiv

Zelma Fors

Inledning

Bakgrunden till föreliggande rapport är att ge min uppdragsgivare, Samordningsförbundet Västra Skaraborg, möjlighet att ta del av ett teoretiskt perspektiv på det praktiska utförandet som medarbetarna i Projekt GEVALIS utformat.

Syftet med mitt uppdrag har således haft betoning på två delar, dels såsom handledare för medarbetarna i projektet, och dels såsom ansvarig för att systematiskt föra dokumentation över arbetsprocessen med de unga.

Handledningens syfte och uppläggning

Personalen, som arbetat med deltagarna i våra fem kommuner, har ingått i en gemensam handledning. Handledningens syfte har varit att förstärka yrkesrollen. Med tonvikt lagt på yrkesrollen blir det nödvändigt att både belysa rollen i organisationen och den person som gestaltar rollen.

Handledningen har innefattat både metod, process och teoriavsnitt utifrån personalens behov. Handledningen har dokumenterats och personalen har återkommande gjort självvärderingar och SWOT-analyser, vilka har innefattat både styrkor, möjligheter, svagheter och risker med de metoder de använt i sitt arbete med deltagarna. Självvärderingarna har haft perspektiv på berättelsen (vad de gjort i vardagen), dilemman på vägen och fokus på den fortsatta utvecklingen.

Metodbeskrivning från projektdokument

Ur de dokument, som ligger till grund för starten av Projekt GEVALIS Unga Vuxna, har följande använts som utgångspunkt för att beskriva och förstå de metoder och förhållningssätt som tillämpats i det praktiska arbetet mellan deltagare och personal.

Projektledningens formulering är att ”den unge vuxna skall mötas på en vuxen-vuxen nivå och få ett lyhört bemötande samt skall få komma till tals och

vara delaktig i arbetet. Man skall börja där den unge är och inom aktiviteten skapa möjligheter för att öka motivationen till eget ansvar. Man skall ställa relevanta krav samt skapa möjligheter till att den unge får större tillit till vuxna och till vuxenrollen”. Från de medverkande kommunerna formuleras ett vidare syfte och metoder med att ”man skall skapa motivation till förändring till ett självständigt liv, synliggöra och stärka egna resurser och bryta negativa och destruktiva vanor samt höja självförtroende och självkänsla. Arbets sättet skall vara lösningsfokuserat och synsättet systemorienterat”.

Begrepp och förhållningssätt

För att analys och diskussion av metoder skall bli meningsfulla är det angeläget att reflektera över syfte och mål med det prerehabiliterande projektet. Målgruppen är unga vuxna i åldern 16 till 29 år, som varit aktuella för olika insatser från samhället utan att egen försörjning uppnåtts, det vill säga åtgärder har funnits men de har inte varit framgångsrika. Projektet benämns prerehabilitering, vilket innebär att de skall finna en rehabilitering för att kunna nå en egen försörjning.

Syftet med projektet är att få unga vuxna att närma sig egen försörjning. Målet är att dels utreda deltagarens svårigheter och resurser samt att motivera och stödja till förändring, dels stärka självförtroende och självkänsla samt att bryta negativa och destruktiva vanor. Olika begrepp, som skall ge en samsyn om metodval och förhållningssätt, används i projektbeskrivningen enligt följande:

- Begreppet prerehabilitering kan innebära att det krävs en bredare och fördjupad utredning av förutsättningar till egen försörjning samt att få den unga vuxna att medverka till en förändring utifrån de förutsättningar som finns.
- Begreppet systemorienterat synsätt används för att specificera en teoribildning, det vill säga att alla delar i ett system hänger ihop och ett helhetsperspektiv föreligger. Det systemteoretiska synsättet innebär att individen och dennes frågeställningar inte kan ses isolerat från det sammanhang individen vistas i och kommer att vara i framöver.
- Begreppet metoder är ett övergripande begrepp, som innefattar det man gör för att uppnå mål och syfte med projektet. Begreppet metod kan associeras med att det är något klart och entydigt man gör. I manualbaserade metoder följer

man manualen och en likhet kan uppnås. Gruppen unga vuxna är just en målgrupp där det är omöjligt att hitta en för alla gångbar metod.

Sökandet efter en gångbar metod blir än mer komplicerat då man i relationer med hjälpsökande behöver finna en för den specifika personen hållbar metod. Som följd av det kommer begreppet metoder här att innefatta mer av *arbetsätt, förhållningssätt och bemötande* än en gemensam fastställd metod.

I projektbeskrivningen används begreppet arbetsätt, specificerat just genom att tala om lösningsfokuserat arbetsätt, det vill säga att man från början definierar ett problem som sedan skall lösas. Det lösningsfokuserade arbetsättet innebär att man kan formulera om deltagarens frågeställningar på ett sådant sätt att man kan finna en lösning på dem. Att arbeta motivationsrelaterat innebär att man försöker finna eller öka motivationen till förändring hos en deltagare. Det innebär att deltagaren skall uppmuntras till egna initiativ och både vara delaktig i sin egen förändring och ta ansvar för den.

Begreppet förhållningssätt till deltagaren beskrivs med att denne skall bemötas på en vuxen-vuxen nivå, att man skall vara lyhörd för deltagarens behov och börja där deltagaren befinner sig samt att skapa tillit till en vuxen exempelvis till någon medarbetare inom projektet. Denne förväntas vara en förebild för deltagaren.

Begreppet bemötande handlar om hur samspelet sker i relationen mellan en deltagare och personal, vilket innebär att samspelets mönster är en metodaspekt.

Med kunskap om komplexiteten i deltagargruppen har man utgått från att varje individ har en egen historia, som kräver ett för den individen specifikt förhållningssätt och bemötande för att uppnå målet. Av det följer att det är svårt att bestämma sig för en metod. Med tanke på den avsedda gruppen är det variationerna i arbetsätt, förhållningssätt och bemötande mellan personal och deltagare som blir en förutsättning för prehabiliteringen.

Tillit i ett teoretiskt perspektiv

En grundläggande teori för hur tillit skapas är anknytningsteorin. Forskningen om anknytningen mellan barn och närhetspersoner har varit omfattande och medverkat till förståelsen av barns tidiga behov. Vid barnets utforskande av omvärlden möter det faror som utlöser affektiva reaktioner och stress i kroppen. Med anknytningssystemet beskrivs mönstret för hur ett barn dels utforskar omvärlden, dels söker skydd då fara och hot uppstår vid utforskandet. Via detta anknytningssystem kan man studera hur barnets tidiga erfarenheter till närhetspersoner gestaltats. Barn som vid utforskandet av omvärlden

överväldigas av affektiva kroppsreaktioner och söker skydd som regleras genom stöd och omsorg får en kvalitativt annan erfarenhet av relationer än barn som inte får det skyddet. Barn vars affektiva reaktioner inte regleras av en närhetsperson får en kvalitativt annan erfarenhet som präglas av sårbarhet.

Inom anknytningsforskningen har man också funnit att när man i vuxen ålder vid specifika intervjuer skall dels beskriva, dels utvärdera sin egen anknytningshistoria så kan man via det språkliga mönstret finna samband mellan deras egen anknytningshistoria och den de gestaltar med sina egna barn.

Under de första levnadsåren läggs grunderna för barnets möjligheter till att relatera till andra människor och blir mallen för senare relationsskapande. Förmågan till förändring finns genom hela livet och de människor barnet möter i barnomsorg och skola blir de, som har stora möjligheter att komplettera de brister som uppstod tidigt i livet, eller förstärka de relateringsmönster som gagnar barnet i dess utveckling. För unga vuxna, som erbjuds deltagande inom projektet med prerehabilitering, har samarbetet med olika myndigheter inte lett till en konstruktiv vägledning, men här erbjuds en möjlighet där tillit i relationen mellan deltagare och personal fokuseras.

Anknytningsteori

John Bowlby började forska om anknytning efter andra världskriget på uppdrag av Världshälsoorganisationen, för att sammanställa kunskap om hemlösa barn i efterkrigstidens Europa. Broberg m.fl. (Broberg A, Risholm Mothander P, Granqvist P och Ivarsson T 2008) skriver "Anknytning förstås bäst som en relationsspecifik process mellan föräldrar och barn under spädbarnsåret, som under det första levnadsåret resulterar i ett mätbart psykologiskt 'band' dem emellan". Anknytningen utvecklas efterhand till mentala representationer hos människan. Det tidiga anknytningsmönstret blir prototypen för senare relationer.

Även om Bowlby påbörjade sin forskning om barn som hade blivit föräldralösa efter kriget, som sannolikt var traumatiserade, så fokuserades forskningen kring normala barn. När man funnit tre grundmönster för anknytning fann man också barn som saknade dessa grundmönster. Därefter har forskningen kompletterats med en fjärde anknytningsstrategi som i sig är just avsaknaden av ett enhetligt mönster. De tre grundmönstren är trygg anknytning och otrygg anknytning med ett undvikande beteende och en otrygg anknytning med ett ambivalent beteende. Det fjärde mönstret utmärks av att det inte finns något sammanhängande mönster och benämns som desorienterat

eller desorganiserat mönster. Det som särskiljer de olika strategierna är hur barnet hanterar separationen från föräldern och återförening med föräldern i en experimentell situation.

Det trygga anknytningsmönstret, visar att barnet reagerar med ledsnad då föräldern lämnar och söker aktivt kontakt då föräldern återkommer. Känslorna växlar mellan ledsnad och glädje och det är en balans mellan anknytningsbeteende och utforskning av omvärlden. Barnet får en erfarenhet av att närhetspersoner har sett och förstått att barnet behövt hjälp. Barnet har fått erfarenhet av att när det behövt skydd så har det fått det.

Det otrygga, undvikande anknytningsmönstret, beskrivs med att barnet vid separationen av närhetspersonen inte reagerar med ledsnad eller söker kontakt då förälder återkommer. Barnets känslor är genomgående neutrala. Barnet är till synes mer intresserat av ett utforskande av omgivningen än anknytningen till föräldern. Det betecknas som en minimerad anknytningsstrategi som visar att barnet blivit ängsligt av separationen, men vågar inte visa det för föräldern eftersom det då finns risk att det blir avvisat.

Det otrygga, det ambivalenta anknytningsmönstret, utmärks av att barnet visar starka känslor vid separationen från föräldern och både vill ha kontakt och avvisar kontakt vid återförenandet. Känslorna är påtagligt negativa. Barnets anknytningssystem går inte i vila utan är aktivt och anknytningssystemet anses vara maximerat. Dessa barn är i mer behov av anknytning än av att utforska omgivningen. De tre anknytningsmönster är organiserade, vilket innebär att samspelsmönstret mellan barn och närhetspersoner har varit tillräckligt konsekvent och begripligt så att barnet har haft möjlighet att konstruera en fungerande inre arbetsmodell, av sig själv tillsammans med föräldern, och har utvecklat en strategi för att optimera sina möjligheter att få sina anknytningsbehov tillgodosedda. (Broberg A m.fl)

Det fjärde anknytningsmönstret, skiljer sig från de tre tidigare nämnda genom att inte vara ett organiserat anknytningsmönster. Det som skiljer ett desorganiserat/desorienterat anknytningsmönster är att det bygger på rädsla. Anknytningssystemet, som är ett skyddssystem som träder i kraft när barnet behöver skydd, aktiveras inte hos barn med desorienterat mönster. Barn med olika anknytningsmönster har olika erfarenhet av att få reglering vid stress och överväldigande känslor av närhetspersonen och hanterar sitt behov utifrån det. Barn med de tre organiserade anknytningsstrategierna har olika kvalitet på sitt anknytningsmönster och visar också olikartade behov. Barn med desorienterad anknytning har inte erfarenheten av att få anknytning vid fara och deras anknytningssystem aktiveras inte. De olika inre arbetsmodeller, som byggs upp

hos barn med olika anknytningsmönster, har olika kvaliteter och det visar sig också i de relationer de har senare i livet.

För att mäta anknytningsmönster hos vuxna används ett specifikt frågeformulär, *Adult Attachment Interview*, där man utifrån det språkliga mönstret drar slutsatser om den intervjuades anknytningsmönster. Det finns *tre olika språkliga mönster* som motsvarar de tre organiserade anknytningsmönster man funnit hos barn. Dessa tre är *trygg och autonom anknytning, avfärdande anknytning och överdrivet upptagen anknytning*.

Den trygga och autonoma anknytningen utmärks av att man spontant kan berätta om sin anknytningshistoria och ställa sig utanför erfarenheterna och värdera dem.

Vid den avfärdande anknytningen kan man inte fokusera sin uppmärksamhet på anknytningen och kan inte heller stödja berättelsen med konkreta minnen eller att man ger exempel som direkt motsäger berättelsen.

Den överdrivet upptagna anknytningen utmärks av att man är överdrivet upptagen av tidigare och nuvarande anknytningshistoria och har svårigheter med att utvärdera sin egen anknytningsberättelse. Intervjun får karaktär av att översvämmas av innehåll som är otillräckligt integrerat.

Det desorienterade mönstret som finns mellan barn och förälder har man också funnit när vuxna beskrivit sin anknytningshistoria och då har intervjun utmärkts av att händelser man berättar aktiverar posttraumatisk stress som är förknippad med händelsen man berättar om. Vid forskningen om anknytningsintervjuerna beskriver man också ett mönster som betecknas som en förvärvad trygghet. Det innebär att man beskriver en otrygg anknytningshistoria, men berättar den på sådant sätt att den är sammanhållen trots de smärtsamma minnen den innehåller.

Arbetsätt, förhållningssätt och bemötande

Hur organiseras arbetet inom projektet?

För att nå mål och syfte med projektet har arbetet organiserats på olika sätt. Med tanke på deltagargruppens behov betonas ett individuellt perspektiv, vilket innebär att man utgår ifrån den enskilde deltagarens behov av insatser. Det som är gemensamt för deltagargruppen är att de behöver skolas in i rutiner och vanor, dels för att bryta sin egen isolering och dels för att förberedas för arbetslivet eller studier. Med ledning av det har man olika gruppaktiviteter. Det är exempelvis gemensam frukost, matlagning, studier kring

samhällsorienterande ämnen med studiebesök, friskvård eller olika inslag utifrån deltagarnas önskan och behov. Hur gruppaktiviteterna kan användas i prerrehabiliteringen avgörs dels av gruppens sammansättning, dels av de individuella behoven. Dessutom förekommer också olika inslag av praktik på arbetsplatser.

En viktig del av hur arbetet kommer att organiseras är de samtal som förs mellan deltagare och personal. En del samtal är formaliserade såsom samtal inför inskrivningen i projektet och återkommande uppföljningssamtal med remitterter. Andra samtal är sådana som spontant kommer till under olika aktiviteter eller planeras utifrån deltagares behov.

Metoder och förhållningssätt ur personalens perspektiv

Personalen har vid tre olika tillfällen september 2007, april 2008 och oktober 2008 skattat metoderna. De beskriver då styrkor och möjligheter samt svagheter och risker. Valet av tidpunkterna har gjorts utifrån att personalgruppen har förändrats i och med att personal lämnat projektet och nya börjat.

Vid skattningstillfället 2007 beskrivs att en styrka i metoderna är att man har fått tid att skapa relationer till deltagarna. De kommer att mer vara i fokus då man kan träffa dem under en längre tid. Förutsättningar finns för att en tillitsfull relation kan byggas upp. Deltagare kommer att kunna bli mer delaktiga i sin egen planering och känna en tillhörighet till gruppen. Deras beteendemönster blir mer tydliga och som personal kan man bekräfta små beteendeförändringar hos dem.

Vid skattningstillfället våren 2008 beskrivs att tiden är en av styrkorna i metoderna betraktat utifrån deltagares behov. Följden har blivit att deltagare känner sig efterfrågade, sedda och bekräftade. Det leder också till att de lämnar information till personalen, som de inte tidigare lämnat till någon tjänsteman. Det blir en möjlighet i metoden genom att deltagarna blir mer medvetna om sina behov, kan formulera dem och reflektera över dem. Efterhand uttrycker de en medveten planering för sin framtid och kan ta ansvar för att förverkliga den. Det leder till att personalen medvetet kan påverka och stödja förändringen genom att dels bryta destruktiva livsmönster, dels att genom pedagogiska metoder visa på olika alternativa lösningar. Möjlighet att arbeta med okonventionella metoder föreligger och behöver stödjas av chefer på olika nivåer.

Vid skattningstillfället hösten 2008 beskrivs metodernas styrka med att personalen är bra på att upptäcka deltagarnas behov. Tidsperspektivet beskrivs

som att relationerna mellan deltagare och personal präglas av tillit, närhet och uthållighet. Kvaliteten på relationen medför att man både fysiskt och psykiskt kan bekräfta deltagarens utveckling och förändring av destruktiva beteendemönster, vilket ytterligare förstärker dennes utvecklingspotential. En möjlighet är även att personalen blir ”vuxna förebilder” som deltagarna kan lita på. Ytterligare en möjlighet i metoderna är att då nya deltagare skrivs in i projektet kan gruppen präglas av just dennes behov och den nya gruppkonstellationen medför nya utmaningar och tillför nya förhållningssätt.

Vid skattningstillfället 2007 beskrivs metodens svagheter med att trots den väl tilltagna tiden kan det ändå finnas oro över att det för en del av deltagarna ändå är för kort tid. Det kan också bli felbedömningar av vilka deltagare som skall delta i projektet. En annan svaghet med metoderna är att projektet enbart bedrivs under dagtid och att deltagarna sannolikt också har behov av personalen och projektet annan tid på dygnet. En risk med metoderna är att beslutsfattarna gör en annan bedömning av deltagargruppens behov än personalen och de kräver en större genomströmning av deltagare i projektet än vad det troligen kommer att bli. ”Projektet är inte vinstgivande” är en kommentar från svaren.

Våren 2008 beskrivs svagheten med metoderna med att efterhand som en ökad tillit utvecklas mellan deltagare och personal, delges också information om deltagarna som kan komplicera relationen. De kan berätta om kriminella aktiviteter och uppvisa beteenden, som inte är allmänt accepterade i politiskt och/eller etniskt avseende. Risken med metoderna beskrivs vid detta skattningstillfälle såsom att den tillitsfulla relationen kan leda till att umgänget och kommunikationen blir alltför familjär. Det medför att man ytterligare måste fokusera på professionalism och gränsdragning för regler och normer i umgänget.

Hösten 2008 beskrivs svagheterna med metoderna att det kan ta lång tid innan man kan se förändringar. Det kanske är för lite struktur i metoderna och för lite vägledning genom på förhand givna förhållningssätt och föreskrifter, det finns så att säga ”färdiga mallar”.

En annan svaghet är att deltagarna inte har helt klart för sig varför de är inskrivna i projektet. En risk är att man blir kvar för länge i projektet, vilket i sig kan stärka en negativ självbild. Dessutom finns en risk i att man vid inskrivningen i projektet har ett individfokus medan man i projektet mer har ett gruppfokus. För en del deltagare är det inte konstruktivt att vara inskrivna i projektet.

Den här genomgången av skattning/utvärdering av metodernas styrkor, möjligheter, svagheter och risker avslutas med ett citat från hösten 2008, ”det är svårt att förklara metoderna för dem som inte är med i projektet”.

Analys av metoder och förhållningssätt

När personalen beskriver arbetssättet återkommer de ofta till att de inte har några färdiga metoder eller mallar att följa för att uppnå mål och syfte. De har inga färdigformulerade metoder eller förhållningssätt från början. De beskriver genomgående ett ”*förhållningssätt*” till deltagarna som att ”*skapa en tillitsfull relation*”.

Efterhand uppfattar personalen att de har kompetens att göra bedömningar kring varje deltagares behov. Beskrivningen av arbetssättet fokuseras i första hand på hur personalen gör för att introducera en relation med den unge och kommunicera på sådant sätt att tilliten mellan dem ökar. Det är ett *samspelelmönster/kommunikationsmönster* som utvecklas. Beroende på både personal och deltagares tidigare erfarenheter kommer samspelelmönstren att se olika ut. När tilliten ökar blir informationsutbytet större och möjligheten till en diskussion om förändringar i deltagarens livssituation blir mer påtaglig och verklig. De tre skattningstillfällena visar att samma faktorer återkommer, nämligen tidsaspekten, relationen och förändringen hos deltagaren.

Tidsaspekten

Den tid deltagaren får vara i projektet bedöms som en faktor som bidrar till styrkor och möjligheter likaväl som en svaghet och riskfaktor. Med tillräcklig tid kan en relation byggas upp och hur tilliten byggs upp blir en avgörande faktor för hur personalen kan påverka deltagaren och dennes livssituation. När deltagare vistas en längre sammanhängande tid i projektet kan personalen också följa deras beteendemönster över tid. Dessutom finns det möjligheter att initiera förändringar i beteenden och livsmönster samt att motivera till förändring och utgöra stöd vid tillfällena då förändringar är på väg att stagnera. Genom den sammanhängande tiden då en förändring initieras och motgångar infinner sig kan personalen bli en förebild för deltagarna i perspektivet att förändra motgångar och att pröva alternativa utvecklingsmöjligheter.

Tidsaspekten kan också bli en svaghet i arbetssättet eftersom den aktuella målgruppen faktiskt kräver insatser under lång tid. Vid det första skattningstillfället påtalades oron över att beslutsfattarna hade krav på att fler deltagare skulle delta i projektet. Vid de senare analyserna har risken med

tidsaspekten mer handlat om oron över att deltagarna blir kvar för länge i projektet och då med argumenteringen att det blir inläsningseffekter. Man nöjer sig med åtgärden och ifrågasätter inte placeringen i projektet.

Relationen

Den relationen som byggs upp mellan personal och deltagare lyfts upp som en viktig variabel. Möjligheten blir att deltagaren sätts i fokus och att de känner sig efterfrågade, sedda och bekräftade. De blir aktiva, delaktiga och ansvarstagande för sin egen förändring. De kan efterhand uttrycka sina behov alltmer nyanserat, reflektera över dem och uttrycka en medveten planering av förändring. Om man inte lyckas skapa en tillitsfull relation är påverkansmöjligheterna förminskade. Efterhand som tilliten ökar lämnar också deltagarna information om sig själva, som de inte tidigare lämnat till någon tjänsteman.

En frågeställning som ofta aktualiserats är den information som de olika samverkande myndigheterna har om de enskilda deltagarna. I den gruppen deltagare finns representanter som inte kan beskriva sig själva som personer med resurser och brister, sin skolgång eller familjesituation på ett sammanhängande sätt. Anledningarna till det kan variera allt från relateringsmönster, intellektuella utvecklingshämningar till starkt traumatiserande livssituationer.

I början av projektet förväntade sig personalen att de skulle få tillräcklig information från remittenten. Efter hand som projektet framskrid blev det uppenbart att personalen fått tillgång till viktig information och kunskap, som de samverkande myndigheterna inte tidigare hade fått. Det kan exempelvis vara en deltagare med lindrig utvecklingsstörning som har svårigheter att tolka information och sammanhang. Vägledning och instruktioner måste vara konkreta för att de skall kunna göra medvetna och planerade val av praktik eller sysselsättning.

Det kan också handla om deltagare med stor tillitsbrist och psykiatrisk symtombild som i relationen med personalen blir mer synligt. Deras beteende kan ha tolkats som ovilja till förändring eller bristande motivation, medan det i grunden har handlat om oförmåga att beskriva sig själva, sina behov av stöd och hjälp. Denna kunskap om deltagare är ofta nödvändig för att en förändring ska kunna komma till stånd. Utifrån det perspektivet kan man också förvänta sig att personalen kommer att presentera information, som stärker samverkan, för de olika samverkande myndigheterna. Via den relation som byggs upp

mellan personal och deltagare blir det ett mervärde för samtliga samverkansparter avseende prerehabiliteringen för deltagaren.

En frågeställning som behöver belysas är hur det kommer sig att just tillit blir en viktig faktor i det här projektet?

Då metodernas fokus blir tillitsskapande kan man också fråga sig om det från början fanns en tillitsbrist hos deltagaren och hur den yttrar sig i mötet med personalen. Hur har erfarenheterna från dels den obligatoriska skolan, dels från olika myndigheter såsom socialtjänst, arbetsförmedling, sjukvård och försäkringskassa stärkt eller mildrat deltagarens erfarenhet av tillit till tjänstemän? Det man inte kan undkomma är att den specifika gruppen unga vuxna har varit föremål för olika insatser från samhället utan att nå det mål som varit avsikten.

Det är ett komplext mönster med både påverkan från familjen och det sociala sammanhanget, den obligatoriska skolgången, de processer som uppstått då man aktivt har sökt efter en egen försörjning via kontakter med myndigheter och arbetsmarknad.

Förändringen hos deltagaren

Varje enskild deltagare har sin egen unika berättelse och förståelse för hur deras livssituation har uppstått. Deltagarens subjektiva förklaringsystem är den bild som personalen försöker förstå och via den finna en möjlig väg till deltagarens egen kunskapsprocess/läroprocess – *kort och gott så här har jag det och så här kan jag förändra det.*

Den ökade tilliten innebär också svagheter i termer av att deltagarna lämnar information, som i sig ställer krav på agerande från personalens sida som exempelvis om kriminalitet, vilket kan minska tilliten. Dessutom kan en ökad tillit medföra att man uppvisar beteenden som inte är acceptabla i en av samhället konstruerad grupp eller att umgängesformen blir alltför familjär. Det kan i sig bli lärotillfällen där man instruerar alternativa normer och förhållningssätt som är mer lämpade på arbetsplatser och vid läroanstalter. Att arbeta med att få till stånd tillitsfulla relationer i en icke jämbördig relation, såsom den mellan personal och deltagare, innefattar också situationer där myndighetsutövning krävs och tilliten kan problematiseras. Den uppkomna situationen kan användas i deltagarens likväl som i personalens läroprocesser för att ytterligare förstärka relationen.

Deltagargruppen har visat på en stor variation av olika svårigheter och frågeställningar, som de behöver komma till rätta med och där det behövs insatser från de olika samverkande myndigheterna. Med de förhållningssätt som

personalen har utvecklat har de visat på möjligheter att skapa bärande relationer, som leder till att deltagarna börjar reflektera över hur de förhåller sig till sina egna subjektiva förklaringsystem om sin livssituation. Det gäller deltagare som har aktiverat sina kunskapsprocesser/läroprocesser och som behöver stödjas vidare i samverkan mellan olika myndigheter för att finna en hållbar lösning avseende aktivitet och försörjning.

Samhällets uppgift att komplettera brister i tillit hos unga vuxna

De av samhället konstruerade grupper och organisationer som barn och ungdomar tillhör blir de arenor där beteenden visas och där det också ingår i samhällets uppdrag att bistå med stöd och hjälp för dessa barn och ungdomar. I skolsammanhang finns många möjligheter att se hur olika anknytningsmönster gestaltar sig. Det krävs annat förhållningssätt till barn med ett tryggt anknytningsmönster än till barn med desorienterat anknytningsmönster. Den tillit som skapas i relationen mellan barnet och den vuxne är kanhända avgörande för utvecklingen av kontakten.

De unga människor som av olika anledningar ingår i projektet har erfarenheter av misslyckanden i skola och/eller i de olika stödsatser som de medverkat i, eftersom de inte kunnat finna någon för dem rätt sysselsättning. Eftersom tilliten fokuseras som en mycket verksam faktor i de förhållningssätt som förespråkas är det nödvändigt att reflektera över de relateringsmönster som de unga presenterar.

För den här gruppen unga vuxna, som har erfarenhet av misslyckanden vid olika former av myndighetskontakter och som erbjudits hjälp och stöd utan att uppnå målet, kan detta ses som ytterligare en faktor som förstärkt svårigheterna. I de samverkande myndigheternas uppdrag ingår att tillämpa avvisning vid avbrott av överenskommelse, såsom att ekonomiskt stöd upphör om deltagare inte är närvarande.

Hur relationsskapandet mellan deltagare och personal gestaltas visar på många tillfällen till att öka förståelsen hur deltagarens anknytningsmönster är format. I det perspektivet blir den tillitsfulla relation, som kan etableras mellan deltagare och personal, kanhända helt avgörande för hur man kan använda sig av den insats med samverkan som erbjuds. En följd av kvaliteten på den relation som byggts upp mellan deltagare och personal är att ny information och kunskap om deltagaren presenterats, vilket har kunnat användas på ett konstruktivt sätt för deltagarens prerehabilitering.

Personalen har varit mycket upptagen av deltagarnas närvaro i projektet och systematiken i frånvaron. Det har efter hand visat sig att de olika förklaringarna ofta har ett samband med den tillit som etablerats till personalen. En deltagare som exempelvis blir utsatt för uppenbar livsfara under ledighet väntar med att söka hjälp hos aktuella institutioner, såsom polis och sjukvård, till dess att denne kan få stöd från personalen. En annan deltagare, som varit inskriven i projektet i olika omgångar och skrivits ut för att praktisera, berättar att tilliten till andra är starkt minimerad och finns enbart till personalen inom projektet. I det fallet kan deltagaren exempelvis endast besöka vuxenpsykiatrien under förutsättning att en av personalen finns närvarande vid besöket.

Det finns en symbolisk ”parallellitet” mellan barn och närhetspersoner och mellan deltagare och personal, som kan innebära att blotta närvaron av personal kan reglera de känslor som besöket aktiverar hos deltagaren. För den här gruppen deltagare blir det angeläget för personalen att sammankoppla deras ”frånvaromönster”, på de arenor de förväntas vara med, t.ex. studier och arbetsliv, med just deras behov av att få aktivt konkret stöd.

Avslutande kommentarer

Arbetet inom projektet har varit riktat mot en fördjupad utredning av deltagarnas resurser och svårigheter samt varit stöd till förändring. Arbets sättet utmärks av vedertagna rutiner kring aktiviteter och samtal både i grupper och individuellt samt helt av den aktuella situationens skapade arbetssätt.

Förhållningssättet har genomgående präglats av en grundidé – att skapa tillit mellan personal och deltagare för att därigenom få till gång till deltagarnas uppfattning om egna resurser och svårigheter för att kunna påbörja en vägledning. Relationens bärighet har prövats på olika sätt såsom frånvaro, avbrytande av överenskommelse eller ökad närvaro och medverkan i aktiviteter. Dessa olika förhållningssätt har varit meningsfulla då de betraktats ur deltagarnas perspektiv. Det har medverkat till en kunskapsbildning om den enskilde deltagaren.

Personalens insatser har bestått i, av deltagarnas agerande och berättelser, att finna faktorer som kan underlätta eller förhindra en förändring mot det mål man har satt upp för den enskilde deltagaren.

Vid ett tillfälle formulerade en av personalen att deltagarna beskriver sina berättelser som ”*en bild som inte blir en film*”, det vill säga de beskriver ofta sekvenser ur sin livsberättelse utan att kunna infoga det i sammanhanget. Under projekt tiden kan man förhoppningsvis finna fler bilder ur deltagarens värld,

som har samband med varandra och därmed skapa läroprocesser om sig själv, som leder till förändring av livssituationen i önskad riktning. Via arbetet inom projektet bidrar man till samverkan mellan de olika myndigheterna genom kompletterande kunskap om deltagarna så att adekvat stöd kan erbjudas.

Variationerna i de arbetsmetoder, förhållningssätt och bemötande personalen har presenterat visar att individperspektivet kan ses som det primära och gruppen som det sekundära i den kunskapsprocess som påbörjas via prerehabiliteringen.

Referenser:

Broberg, A, Risholm Mothander, P, Granqvist, P. och Ivarsson.T.: Anknytning i praktiken. Natur och Kultur 2008.

Modell Lidköping

Eva Svensson och Pernilla Qvist

Inledning

Inom individ- och familjeomsorgen (IFO) i Lidköping finns ett antal unga försörjningsstödstagare med behov av extra insatser för att komma in på arbetsmarknaden. Med syfte att erbjuda dessa unga vuxna individuellt stöd och utvecklande aktiviteter startades projekt GEVALIS, Modell Lidköping. Projektet drivs av arbetsmarknadsenheten (AME) i nära samarbete med ekonomienheten, båda enheter inom IFO.

Projekt GEVALIS Unga Vuxna i Lidköping är uppbyggt kring tidigare erfarenheter av arbete med unga vuxna i den s.k. ”Annoverksamheten” – som numera är en befintlig och permanent verksamhet inom AME. Annoverksamheten, samt att lokaler och inventarier i stort sett redan fanns, gjorde att starten gick relativt smidigt och fort. Skillnaden i verksamheterna är åldersspannet, där GEVALIS representerar den äldre kategorin av unga vuxna nämligen de mellan 25 och 29 år.

Syfte

Intentionen är att ge individuell, kompetenshöjande verksamhet där syftet är att deltagarna ska närma sig arbetsmarknaden och en egen försörjning samt att utreda vilka insatser som krävs för att individens behov ska kunna tillgodoses.

Särskilda mål för de unga

Verksamhetens mål är att deltagarna vid avslutet ska ha:

- ökat sin sociala kompetens;
- ökad kunskap om arbetsmarknad och samhälle;
- goda kunskaper om hur man söker arbete;
- fått självinsikt och hittat en inriktning för studie- och arbetsliv och för sin livssituation.

Heterogen grupp Unga Vuxna

Det som är gemensamt för de personer som remitteras till GEVALIS Lidköping, är att de står långt från arbetsmarknaden och att de är i stort behov av stöttning för att reda upp sin situation.

I övrigt arbetar vi med en heterogen grupp, där var och en skrivs in utifrån sina behov och deras rehabiliteringsplaner ser därför olika ut. Den prerehabiliterande tanken bygger just på det - att se den enskilda individen där den befinner sig just nu, fånga upp och arbeta framåt mot en hållbar och funktionell rehabilitering.

I verksamheten arbetar vi med utsatta, sköra och svaga unga vuxna. En del deltagare har diagnos på en funktionsnedsättning, som man för övrigt oftast erhållit i vuxen ålder, andra är under pågående utredning. Vissa väntar på att komma in och några på att remitteras till en utredning för en eventuell diagnos. Ett antal av våra deltagare kommer med känd beroendeproblematik, ibland efter en behandlingsinsats eller på väg mot en eventuell sådan.

Det framkommer även ibland under inskrivningstiden att en del deltagare är av beroendepersonlighet och alltså har ett beroende av exempelvis droger, alkohol, mat, spel eller sex. Oftast har de en socialt svag uppväxt där deras föräldrar på något sätt brustit i sin föräldraroll. Deltagarna har misslyckanden av olika slag med sig sedan tidig ålder. De har kanske inte klarat av skoltiden, att behålla arbeten, boenden, relationer osv. Inte alltför sällan lider de av social fobi av olika grader, även annan psykisk ohälsa är ett återkommande problem.

Signifikativt för gruppen är att deltagarna bär på ständiga misslyckanden, som bygger på deras redan dåliga självkänsla och upplevelse av utanförskap. Då deras liv ofta upplevs turbulent och att "inget går vägen", har de lärt sig att svara och agera på ett sätt som gör omgivningen förhållandevis nöjd.

För att skapa en känsla av lugn och ro är de duktiga på att "dribbla" mellan olika myndigheter/instanser/personer för att eventuellt vinna fördelar eller slippa stå för eventuella konsekvenser av sitt destruktiva eller inte konstruktiva handlande.

Individuell inskrivning

Deltagarna remitteras till oss från olika aktörer inom Samordningsförbundet. Därefter sammankallar vi till ett inskrivningssamtal med samtliga parter. Under det samtalet presenterar vi personalen och verksamhetstanken, samt gör en individuell planering utifrån den enskilda deltagarens förutsättningar och behov.

I planeringen kan det ingå stöd i att vända rätt på dygnet och att upprätthålla drogfrihet, underlätta kontakten med vårdinstanser som vuxenpsykiatri m.fl., ge stöd när det gäller studier, att skriva CV och söka arbete.

Denna planering följs upp var fjärde vecka med remittenten och deltagaren närvarande. Vid behov arbetar vi gärna med nätverksmöten i de fall där det finns många professionella aktörer kring deltagaren, allt för att underlätta samt skapa en sammanhangsmarkering och helhet i den prerehabiliterande tanken.

Att skapa en grupp

Tid, enkla aktiviteter där alla kan delta, samt regelbundenhet i verksamheten är en bra förutsättning för att skapa en grupp hos oss. Tiden är viktig vid den individuella inskrivningen för att gruppen skall hinna formas och för att de enskilda deltagarna skall kunna fångas upp i den. Enkla aktiviteter såsom gemensam frukost, titta på nyheter och spela sällskapsspel, där alla kan delta utifrån sina egna förutsättningar och lära känna varandra i den mån man förmår. Med regelbundenhet i verksamheten avser vi att göra minimala förändringar från ursprungsschemat samt att inte genomföra alltför storslagna aktiviteter, vilka kan kännas omöjliga att genomföra för vissa deltagare.

Det är oerhört viktigt att vi som personal alltid eftersöker deltagarna vid frånvaro samt frågar om orsaken till densamma. Det anser vi skapa en känsla av att bli sedd och efterlängtd. Det vi erbjuder är en tillhörighet i ett positivt och konstruktivt sammanhang, vilket många av de personer vi möter saknar. Vi påpekar vikten av att sköta närvaron enligt den gemensamma planeringen, detta för att deltagarna skall ha möjlighet att ta del av den stöttning och hjälp som erbjuds. Allt för stor frånvaro kan medföra att deltagare ställs utanför gruppen och att utanförskapet då istället stärks.

Att skapa en relation – en förutsättning för rehabiliteringsprocessen

Det grundläggande i vår verksamhet är att arbeta med motivationshöjning, relationsskapande mellan deltagarna och oss som personal, samt att försöka öka tilliten till vuxna och myndigheter runt omkring dem. Deltagarnas liv speglar en rad brutna och ofullständiga relationer. Att stå kvar i samt vårda sina relationer är inte deltagarnas starka sida.

För att uppnå en hållbar och utvecklande relation är tidsaspekten och tillgängligheten oerhört viktig. Då vi med tiden oftast får ta del av diskussioner om allsköns olika ämnen, från de lättaste till de svåraste, anser vi oss få en

mycket bra relation till våra deltagare. De vet att vi står kvar, även i de svåraste stunder och efter varje diskussion.

För att motivera deltagarna till en positiv förändring av sin livssituation jobbar vi mycket med att spegla deras positiva egenskaper, belysa deras styrkor och uppmuntra egna initiativ. Genom att upplysa om, diskutera kring och besöka diverse verksamheter och instanser i samhället, ser vi att en trygghet skapas för att bättre kunna hantera sin vardag.

Att hantera beroendeproblematik och medberoende

Att stötta varandra i personalgruppen och vara uppmärksamma på risken för medberoende är den viktigaste komponenten i arbetet med missbruksrelaterad problematik. Det är viktigt att vi som personal inte stagnerar i bemötandet och hanteringen kring den problematiken, då det istället kan leda till att vi blir möjliggörare. Att möta deltagare, som befinner sig i situationer av missbruk, kräver en god och stabil relation med klara riktlinjer och en rak kommunikation.

Det kräver att vi uppdaterar oss kontinuerligt både kunskapsmässigt och i förfarandet då missbruk framkommer. Att jobba vidare på vår goda relation med Rådgivningscentrum och polis, att hålla oss ajour om droger och missbruk, begära test i mån av behov, konfrontera och diskutera kring ämnet, ifrågasätta missbruket och dess påverkan på individens livssituation, är angeläget.

Projekttiden har inneburit många fortsatta funderingar och dilemman kring arbetet med missbruksproblematiken, men vi känner oss allt säkrare i dessa frågor. En bidragande orsak är att vi ständigt uppdaterar vår kunskap i ämnet och att vi har ett gott och nära samarbete med Rådgivningscentrum. Även vår erfarenhet av att möta missbrukare i verksamheten, samt föreläsare vi anlitar, har gett oss mycket.

Verksamhetsinnehåll

Filosofin, metoden och pedagogiken i vårt arbete bygger till stor del på det informella och vardagliga samtalet, vilket främjar relationsskapande och tillit mellan oss och deltagarna. Tilliten är mycket viktig för båda parter, att vi som professionella litar till och uppmuntrar deltagarnas egen förmåga till handling och förändring, samt att deltagarna kan känna tillit till oss i egenskap av

professionella hjälpare. Ofta är de misstänksamma mot professionella, då de upplevt sig svikna och misstrodda, ibland oförtjänt, men ibland förtjänt.

I samtalen uppmuntrar vi och stöttar deltagarna till att argumentera för sin uppfattning och för sin egen sak, men även till att kunna lyssna och ta till sig vad andra människor tycker och tänker i samma fråga. Vårt mål med det är att påvisa att det finns olika uppfattningar och åsikter, utan att någon nödvändigtvis behöver vara fel. Vår förhoppning är att deltagarna genom det skall förstå att det kan bli konsekvenser av att uttala sig och ta ställning i frågor om exempelvis rasism, människovärde och andra etiska frågeställningar. Genom att diskutera olika ämnen och åsikter vill vi skicka med dem kunskapen att värdera sina åsikter och dess effekt innan de uttalar sig. Vi är medvetna om att deltagarnas åsikter ibland kan vara brännande och debattvänliga då de ofta lyfter ämnen som främlingsfientlighet, drogliberalism eller en ”bekvämlighet” i sitt bidragsberoende.

Deltagarna skall närvara 11 timmar fördelat på fyra dagar per vecka. Dagarna startas med gemensam frukost eller fika och vi ser på nyheterna tillsammans, för att kunna ha en nutidsorientering någon gång under veckan. En eftermiddag i veckan har vi matlagning då vi gemensamt planerar vilken rätt som ska lagas. Vi skriver inköpslista, handlar ingredienser och fördelar arbetsuppgifterna.

Syftet med matlagningen är att få kunskap om näringslära, ekonomi, köskunskap och hygien. Det är dessutom social träning att samarbeta i grupp kring måltidssituationen (vad och hur konverserar man om, bordsskick o.s.v.), samt ett tillfälle till social samvaro som långt ifrån alla är vana vid hemifrån.

För att bryta vardagen anordnar vi ibland temadagar/veckor. Dessa har varit inriktade mot olika ämnen t.ex. arbete, utbildning, näringslära, friskvård, historia eller konst. Temat brukar omfatta studiebesök och föreläsningar som är knutna till det aktuella ämnet. Vi har även besök och information från olika instanser i samhället, vars verksamhet våra deltagare har fördel av att känna till. Exempel på det kan vara kvinnojour, konsumentsekreterare, försäkringskassa, polis eller olika arbetsgivare.

Vi arrangerar även olika aktiviteter, som gynnar gruppkänslan och ger avkoppling. Det kan vara minigolf, bowling, köra go-kart och olika skapande verksamheter. Vid några tillfällen hyr vi buss och ger oss ut på exkursioner i närområdet. Hornborgasjön, Läckö och Kinnekulle är några platser vi har besökt.

Att samverka med andra

Under projektets första tid kom remisserna från IFO:s ekonomienhet, vilket kan förklaras med det redan befintliga samarbetet enheterna emellan bl. a. i ungdomsverksamheten "Anna". Under projektets gång har verksamheten marknadsförts för andra tänkbara remittenter, genom informationsträffar och utdelande av verksamhetsbroschyrer. Det har resulterat i positiva reaktioner och genererat remisser från RESAM, och att samarbetet med IFO:s enheter Ungdom, Barn och Familj samt Vuxen har kommit igång. Vi har även ett starkt samarbete med IFO:s Rådgivningscentrum och Boendetrappa för missbrukare, vuxenpsykiatri, arbetsförmedlingen, behandlingshem m.fl.

Då våra deltagare, ofta sedan tidig ålder, florerat i myndighetssammanhang söker vi på ett tidigt stadium reda på och sammanställer redan befintlig kunskap om varje deltagare i samarbete med honom/henne. På grund av det är vårt samarbete med andra externa myndigheter såsom skola och sjukvård viktig. Med vår stora kännedom om individens livshistoria, situation och behov blir vi en form av kunskapsbank för myndigheter och instanser.

Även deltagarna själva uttrycker en vinst med det här arbetssättet, då de får kunskap och en inblick i sin egen historia. Vi ser att det är viktigt för var och en att ha den kunskapen och att kunna förmedla den vidare i syfte att hjälpa sig själva. Det skapar en sammanhangsmarkering som förhoppningsvis kommer att leda till en positiv utveckling utifrån individens egen vilja. En förmåga att kunna identifiera och sätta ord på sina behov stärker möjligheten till att deltagarna får "rätt" hjälp hos "rätt" instans. Vi hoppas att det skall leda till ökat förtroende och tilltro till samhället och myndigheterna de möter där.

Samarbetet inom ramen för projektverksamheten Unga Vuxna med gemensam handledning, arbetspsykolog och administrativ del, har upplevts positivt. Att ha handledning tillsammans med Frukostklubben och Punkten har gett oss en bredare erfarenhet och insikt i hur komplex målgruppens problematik är. Det kommer fram då vi som aktörer fokuserar på olika sidor och lyfter flera perspektiv på problematiken. Ur en ekonomisk aspekt är det en stor fördel att ha gemensam arbetspsykolog och administration, då det kan vara en tung post för verksamheten att finansiera.

Att vara aktör och arbeta med unga vuxna

Personalen arbetar vardera 75 procent av heltid i GEVALIS-projektet och övrig tid i annan fast verksamhet som finns i samma lokaler. Arbetet med GEVALIS består till viss del av fortlöpande administrativa uppgifter, med periodvis

redovisning till Samordningsförbundet. Det kan ibland innebära en viss splittring och svårighet att fördela arbetstiden på ett bra sätt. Vår ambition är att ha schemalagd administrationstid för att få en bra kontinuitet i vårt arbete. Det gäller även de praktiska göromålen utanför gruppverksamheten, exempelvis uppföljningsmöten, praktikplatsbesök, läkarbesök, veckoinköp, materialinköp m.m.

Att fördela tiden på det viset känns viktigt, då deltagarna lätt känner sig åsidosatta och faller ifrån om vi inte har tid för dem. Vi ser också att denna tidsfördelning ger oss möjlighet att skapa en relation till var och en av deltagarna, en relation som leder till tillit och förtroende för oss som personal.

Tid och tålmod är viktiga begrepp, då deltagarnas utveckling sker i toppar och dalar. Förhoppningsvis kommer utvecklingskurvan, som inledningsvis ger stora utslag, att plana ut. Processen känns lång, så förmågan att åskådliggöra de små förändringarna och framgångarna är viktig för alla inblandade parter.

Att processen betecknas som lång, tror vi beror på att samhället ställer krav på snabb rehabilitering. Tid är pengar. Kontrasten till det är att gruppen/individerna står oerhört långt från samhället och arbetsmarknaden. Tvärtemot den socioekonomiska tanken om en kort rehabilitering, har dessa individer ett behov av en lång inskrivningstid och prerehabiliterande insatser för att få tillträde till samhället och arbetsmarknaden.

Vi som aktörer måste påvisa de små förändringarnas betydelse och påpeka att de faktiskt inte är så små som de upplevs, då såväl deltagare som omgivning ibland upplever att utvecklingen stagnerar och deltagarna bedöms som icke kompetenta samt ovilliga till förändring. Att förändringarna i sig bedöms som små anser vi beror på bristande kunskap och förståelse för deltagarens historia och situation. Även deras egen oförmåga att tolka och förstå sin situation och sitt behov av stöd, bidrar till denna upplevelse. Den här målgruppen ställs ofta i relation till normalfungerande unga vuxna, som från tidig ålder haft andra positiva och konstruktiva förutsättningar och stöd.

Sammanfattande diskussion

Samverkan mellan Samordningsförbundets intressenter är en otrolig styrka och när samarbetet fungerar är det en stor tillgång för individen. Det öppnar upp möjligheter och ger tillgång till olika insatser som deltagarna kan vara i behov av, förkortar vägarna och därmed även prerehabiliteringen. Utan ett forum för samarbete, där de olika individernas behov och problematik kan lyftas, försvåras

och förlängs individens prerehabilitering. Forumet måste dock vara känt av samtliga aktörer, samt lättillgängligt.

En svaghet i samarbetet kan vara bristfällig information kring deltagarna, som vi i egenskap av aktörer ibland upplever, att redan befintlig kunskap kring personen ifråga inte alltid vidarebefordras eller är tillgänglig vid inskrivningar utan framkommer längs vägen.

Erfarenhets- och kunskapsutbytet mellan de olika GEVALIS-projekten i Samordningsförbundet Västra Skaraborg har varit en stor tillgång, då verksamheterna och deltagarnas problematik skiljer sig åt i de olika kommunerna. Det ger en bred kunskapsbank och ett övergripande perspektiv på hur behoven av stärkande åtgärder i vårt närområde ser ut.

Möjlighet till längre inskrivningstid främjar relationsskapandet, vilket i sin tur är avgörande för att skapa tillit. Att deltagarna ges tid att lära känna personalen och vågar lita på att de står kvar och stöttar i situationer som uppstår, samt att personalen kan hjälpa till att tolka olika situationer i vardagslivet skapar trygghet. Att deltagarna inte kan straffa ut sig, genom dåligt beteende och en svag närvaro, utan istället får hjälp att förändra och att bryta sina tankar/handlingsmönster är en viktig komponent. Deltagarna har ofta en historik av många brutna relationer och svek från vuxenvärlden med sig.

En svaghet med tidsperspektivet skulle kunna vara den s.k. inläsningseffekten. Personalen måste alltid vara uppdaterad, eftersom det finns en pågående utvecklingsprocess under tiden deltagaren är inskriven i projektet. Det finns ett mål med arbetet samt ett tydligt uppdrag. Kontinuerliga uppföljningar och revidering av grundplaneringen skall ske med täta intervaller, en till två gånger i månaden, för att inte stagnera.

Styrkan med individuell inskrivning är en fokusering på individens specifika problematik, samt stöttning och uppföljning av den. Att bli sedd, lyssnad på och bemött utifrån sina egna behov är mycket viktigt, det är ofta något deltagarna har saknat tidigare.

Att verksamheten bedrivs i grupp kan både vara en styrka och en svaghet ur ett individperspektiv. Att ingå i ett socialt sammanhang, i en liten grupp där det finns utrymme att prova och utveckla sitt sociala samspel, upplevs oftast som tryggt och positivt. Här kan misstagen vändas till ett lärande, med förhoppning om att det blir ett lärande för livet.

En svaghet med gruppverksamheten skulle kunna vara att det är individer med mycket stora individuella behov och ibland även social fobi. Att skapa en verksamhet på rätt nivå, där friktionerna och utmaningarna blir hanterbara, är en balansgång med snävt utrymme.

Att verksamheterna inom Samordningsförbundet har gemensam handledning och administration ses av oss som en stor resurs. Erfarenhet utbyts, verksamheterna får samma teoretiska grund att stå på, och det är kostnadseffektivt. Vi tror också att gemensamma resurser skapar en samsyn på den aktuella målgruppen, där kunskapsluckorna ibland är stora och rör sig över en längre tid.

Den samhällsekonomiska vinsten som verksamheten genererar är svår att beräkna i kronor. Det vi kan lyfta fram är att individen får en tillhörighet, ett sammanhang, vardagsrutiner, hjälp att bryta destruktiva mönster och istället uppmuntras att tänka och handla positivt. I förlängningen leder verksamheterna till samhällsekonomiska vinster, då man förhoppningsvis lyckas ta de första stegen mot att bryta individens utanförskap och eventuellt kriminella leverne. Att se en person växa som människa och som får tillgång till sin historia är också en vinst i sig.

Då Socialstyrelsens rapporter visar att unga vuxnas psykiska ohälsa och utanförskap finns, och ökar, verkar behovet av en verksamhet som Unga Vuxna kvarstå. Att arbeta för ett fortsatt samarbete inom det professionella nätverket kring svaga individer känns vara av stor vikt. Att finna fler funktionella samverkanspunkter och att myndigheter använder varandras kunskap om den enskilde borde prioriteras, då vi anser att det gynnar prerehabilitering och förhindrar att individer lätt faller mellan olika myndighetsstolar.

Enligt vår erfarenhet utgör en verksamhet av det här slaget en säker plats och en trygghet för deltagarna. De som avslutats och de som eventuellt återkommer uttalar inte verksamheten som ett misslyckande, utan istället som en ny chans att revidera sina upplevelser. Här kan de hämta andan och kraft, ompröva det de har varit med om, identifiera vad som behöver förändras och gå ut igen för att göra annorlunda.

Att samhället kan erbjuda dessa ”svaga” individer en nystart och stöttning, genom en verksamhet som vår, känns som ett samhälleligt ansvar. Genom verksamheten kan rätt instans, rätt insats och rätt rehabilitering erbjudas den enskilde. Att hamna på rätt ställe, och med rätt stöd, ger förutsättningar att bli en medborgare med full tillgång till sitt samhälle.

Modell Vara och Essunga

Maria Lindqvist och Helena Svedberg

Inledning

Inom Vara och Essunga kommuner finns det ett antal unga försörjningsstödstagare/unga med långa sjukskrivningar/unga som har tidsbegränsad aktivitetsersättning. Samtliga har ett behov av extra insatser för att skapa en plattform att stå på för att senare kunna komma in på arbetsmarknaden eller fortsätta sina studier. Med syfte att erbjuda dessa unga vuxna individuellt stöd och utvecklande aktiviteter startades projekt GEVALIS – Unga Vuxna i Vara och där Essunga kommun är samarbetspart. Projektet drivs av IFA (individ/familj/arbetsmarknad) inom Vara kommun och samarbetet mellan Vara och Essunga kommuner stadgas i särskilt avtal.

Målgruppen är unga vuxna i åldern 18 till 29 år, som behöver extra stöd och hjälp för att komma in på arbetsmarknaden. Utöver arbetslöshet ska det på det personliga planet finnas ett uttalat behov av stärkande preredabåtgärder för att på sikt kunna stå till arbetsmarknadens förfogande eller påbörja utbildning. Remissinstanser är IFO-enheterna i Vara och Essunga samt utredningsenheterna VARSAM och ESSAM

Projektet drivs av IFO i Vara och dess enhetschef är projektansvarig. I projektet arbetar två handläggare, totalt 2,0 årsarbetare. Samverkan med IV-programmet i Vara kommun har påbörjats. Diskussionerna handlar om vad respektive förvaltning kan göra för varandra. Ett intranätverk mellan förvaltningarna skall bildas, där den samlade kunskapen om de unga skall växlas mellan pedagoger och projektmedarbetare i Unga Vuxna.

Syftet med det är att ”fånga upp” ungdomarna i tid, dvs. förhindra att de hamnar i ett beroende av försörjningsstöd. Intranätverket skall också fungera som en arena för dialog om ev. någon ung person har en övervägande avhoppsrisk från gymnasieskolan och då istället kan erbjudas plats inom ramen för projektet. Intranätverket kommer också att söka stöd från andra intressenter, exempelvis ungdomsmottagningen i Vara.

Syfte

Huvudsyftet är att erbjuda de unga en individuell kompetenshöjande verksamhet för att de skall kunna närma sig arbetsmarknaden och egen försörjning eller kunna fortsätta/återuppta sina studier.

Särskilda mål för de unga

I övrigt skall syftet med verksamheten leda till att deltagaren, vid avslut har:

- ökat sin sociala kompetens;
- ökad kunskap om arbetsmarknad och samhälle;
- goda kunskaper om hur man söker arbete;
- fått självinsikt och hittat en inriktning för studie- och arbetsliv och för sin livssituation i övrigt.

Att starta en verksamhet med både gas och broms

Den 15 januari 2008 anställdes två ungdomshandledare i Projekt GEVALIS, Unga Vuxna i Vara/Essunga. Med utgångspunkt från projektbeskrivningen inleddes projektiden med planering av verksamheten samt inredning av den lokal som fanns att tillgå. Ungdomshandledarna kontaktade bland annat Projekt GEVALIS, Unga Vuxna i Lidköping, för att få information om hur deras projekt bedrevs. Efter att ha samlat in information ansågs det angeläget att Vara/Essunga skapade sin egen variant av projektet för att matcha de behov som fanns hos ungdomarna i de kommunerna. Under planeringsfasen skedde kontinuerliga avstämningsmöten mellan projektledare och ungdomshandledare.

För att lättare kunna skilja projekten i de olika kommunerna från varandra beslutade ungdomshandledarna att skapa ett eget namn på verksamheten i Vara/Essunga. Projekt GEVALIS, Unga Vuxna i Vara/Essunga, fick av den anledningen namnet Punkten.

I mars skrevs de första deltagarna in i verksamheten. Arbetet med att introducera de unga på Punkten fördelades mellan de två ungdomshandledarna och efter några veckor förlöpte arbetet bra och processen med att kartlägga de ungas bakgrund hade kommit i gång. Man hade även kommit igång med enskilda samtal med deltagarna.

Med anledning av att en av ungdomshandledarna i maj gick vidare till en tjänst inom det privata näringslivet beslutade projektledarna om intagningsstopp i projektet. De sex deltagare, som vid den tidpunkten var inskrivna, blev den grupp som det arbetades vidare med under våren 2008.

Efter det att ungdomshandledaren slutat skedde några tillfälliga förändringar i verksamheten. Från att det tidigare förekommit verksamhet varannan vecka förmiddagar och varannan vecka eftermiddagar blev det i stället endast förmiddagstider. Den socialsekreterare från IFO i Vara, som remitterat in flest deltagare i projektet, gick in och stöttade upp verksamheten några dagar i veckan.

Under samma period övergick ungdomshandledarens arbetsuppgifter till att vara av en mer stöttande karaktär gentemot deltagarna. Mer tid lades på individuella kontakter för att på så sätt fördjupa relationerna med de unga vuxna.

De relationerna gav mycket bakgrundsinformation kring deltagarna, som sedan har kunnat användas till att arbeta vidare med. De svårigheter som uppstod, i och med det ensamarbete som varade fram till september, bestod till största delen av att inte ha någon medarbetare nära att bolla tankar och idéer med samt att inte ha någon att få stöttning av i stunder då svåra situationer uppstod eller beslut skulle fattas. Vid dessa tillfällen var det en stor fördel att ha en nära och tät dialog med de chefer som stod närmast projektet.

Under hösten, då projektet återigen bestod av två ungdomshandledare, började man bland annat se över projektets metoder samt utveckla dem. Med de deltagare som var inskrivna i verksamheten påbörjades ett mer aktivt arbete för att få dem att närma sig den plattform som framställs i projektbeskrivningen. Utifrån att det återigen arbetade två ungdomshandledare var det enklare att uppmärksamma vad som skedde i samspelet inom gruppen samt komplettera varandras tolkningar.

Struktur – en nödvändighet

Inför starten sammanställdes flera dokument som skulle underlätta för remitterande handläggare. Remiss, informationsbroschyr till handläggare samt informationsbroschyr till deltagare skapades och skickades ut. Även ett presentationsmaterial skapades för att vid behov kunna presentera verksamheten på ett enkelt och informativt sätt. Information om Punktens verksamhet har skett på IFO, RESAM samt IV-programmen i Vara och Essunga. Vid några tillfällen har representant från Punkten träffat socialnämndens ordförande i

Vara för att informera om Punktens verksamhet, samt diskutera vilka behov som finns inom kommunen för den typen av verksamhet.

Arbetet med de unga vuxna förenklades av den tydlighet som fanns mellan remitterande myndighet och Punktens ungdomshandledare. Handläggaren satte upp ramarna och arbetade utifrån respektive myndighets regelsystem samtidigt som någon av ungdomshandledarna kunde gå in och se hur deltagarna hade uppfattat samt tolkat de lagar och regler, som diskuterats vid mötet med handläggaren. Ungdomshandledarna har även haft möjlighet att förklara ytterligare på ett pedagogiskt sätt samt tydliggöra eventuella feltolkningar. Inom Punktens verksamhet bedrivs inga egna processer utan allt sker i samråd med handläggaren och dennes planering, en planering som är frambeskrivet tillsammans med respektive deltagare.

De ungas entré

I början av mars 2008 skrevs de första deltagarna in i projektet med start i verksamheten dagen efter. Verksamheten har bedrivits i en lägenhet på Badhusgatan, med centralt läge inne i Vara, så deltagarna har haft nära till bussar och tåg.

Gemensamt för deltagarna var att de var kända av remittenten sedan tidigare samt att flera olika insatser prövats utan att falla väl ut. Remissinstanser har varit IFO eller RESAM, där fördelningen har varit 50/50 från IFO eller RESAM. När en deltagare remitteras från RESAM finns i regel mycket information från olika myndigheter att tillgå kring olika deltagare, men vi märker inte någon skillnad i rehabiliteringstid vare sig deltagarna är remitterade från RESAM eller från IFO.

På ett individuellt plan har deltagarna fått stöd och råd samt enskilda samtal med ungdomshandledarna på Punkten. Deltagarna har även fått stöd under läkarbesök eller hjälp med att ta sig till tandläkare eller till psykolog. Uppföljningar samt trepartsamtal med remittenterna har skett i Punktens lägenhet.

Under den tid deltagarna varit inskrivna i projektet har man arbetat med deltagarnas egna måldokument. Vid inskrivningen har ett övergripande mål satts upp utifrån deltagarnas behov och därefter ett första delmål, vilket sedan har följts upp med en månads mellanrum. Utifrån den processen har det sedan blivit tydligt vilka framsteg som gjorts. Även små delmål blir på det sättet tydliggjorda.

I samband med att deltagarna har förstått att det innebär ett visst förändringsarbete då de är inskrivna i Punkten så har de dilemman, som hittills hindrat dem i livet, blivit tydligare både för oss handledare och även för dem själva. Genom att följa deltagarna dagligen under en lång tid ser man såväl deras starka som svaga sidor samt ett mönster i deras beteenden. Det gör det naturligtvis lättare att arbeta vidare med varje deltagare, samtidigt som man kan återkoppla till remittenten och ge denne en mer nyanserad bild av individen. För oss handledare har det varit viktigt att individens process hålls levande under hela inskrivningstiden.

Genom olika aktiviteter i vardagen, bl.a. genom samtal i grupp och enskilt, kan vi uppmärksamma deras styrkor och svagheter. Vi ser beteende- och tankemönster som vi kan uppmärksamma för de olika individerna och arbeta vidare med när det behövs. Genom en tillåtande miljö kan de pröva sig fram i ett socialt sammanhang, som kan jämföras med de situationer som de kan hamna i på en arbetsplats.

Generellt kan vi se att de unga vuxna har svårigheter med att ha en bra struktur på vardagen, när det gäller dygnsrytm, att passa tider och att aktivera sig under dagen. Det kan också handla om svårigheter med att se det egna ansvaret i olika sammanhang, vilka skyldigheter man har men också vilka rättigheter. Många har en svag självkänsla och en låg tilltro till sin egen förmåga. Vi ser också att man har svårt att känna tillit till andra människor och gå in i sunda relationer till människor i sin närhet. I vår verksamhet arbetar vi med delaktighet och ansvar för gruppens arbete och aktiviteter, att ta hänsyn till sin omgivning, följa instruktioner, ta kontakt med myndighetspersoner, vad man kan prata om runt fikabordet, hygien mm.

Utöver att samlas i grupp har deltagarna fått enskild tid med ungdomshandledarna för att diskutera sin situation utifrån de individuella mål, som har satts upp för var och en. Inom ramen för den enskilda tiden har coachning ingått som ett moment, men även motiverande samtal (MI), individuell coachning och annat stöd i form av praktiskt hjälp, som att exempelvis få stöd i att gå till läkare eller psykolog.

Ett genomgående tema under hösten har varit att vänja sig vid att se livet utifrån ett mer positivt perspektiv. I samband med temat har vi sett aktuella filmer och haft praktiska övningar.

Med anledning av att vi handledare under ett års tid har haft möjlighet att träffa deltagarna kontinuerligt har vi kunnat uppmärksamma både deras starka sidor, men även vad som hindrar dem från att vara nära arbetsmarknaden och egen försörjning.

Utifrån de tanke- och beteendemönster som hittills har uppmärksammats under tiden på Punkten har flera deltagare remitterats till psykolog för vidare utredning. Styrkor och svagheter, som ger en bredare bild över hur man ska arbeta vidare tillsammans med varje deltagare, har tydliggjorts. Vi kan då lättare få fram ett realistiskt mål att sträva efter och en hållbar planering. Deltagarna ges även möjlighet att själva se på sina styrkor och svagheter tillsammans med oss handledare och utifrån det se sina möjligheter för framtiden.

Under deltagarnas tid på Punkten har deras enskilda process resulterat i ett ökat behov av att arbeta mer aktivt med sin personliga utveckling. Vi har avsatt mer tid för varje deltagare att arbeta med sin enskilda planering och att sätta upp specifika mål för framtiden. I planerna ingår bland annat att arbeta med att öka sin självkänsla samt metoder och stöd i att söka arbete.

Vad vi fyllde dagarna med

Punktens verksamhet har bedrivits genom gruppverksamhet förlagd till förmiddagar. Då förfrågan kom från ekonomihandläggarna på IFO om att arbeta enskilt med några deltagare startades verksamhet upp även under eftermiddagstid vissa dagar i veckan. I mars 2009 startades även en eftermiddagsgrupp.

Varje dag

Genomgående i verksamheten är att de unga vuxna har kommit till Punkten fyra dagar i veckan. Då har deltagarna ätit frukost, sett på nyheter, diskuterat samhällsfrågor, varit på studiebesök, lagat mat samt haft friskvårdande aktiviteter tillsammans. Även budgetrådgivning samt allmän studie- och yrkesvägledning har varit inslag i verksamheten.

Den viktigaste delen i vårt arbete med de unga vuxna är som vi tidigare nämnt att stötta dem i kontakter med olika myndigheter och framför allt att vi har utvecklat samarbetet med arbetsförmedlingen. Alla inskrivna är även inskrivna hos just AF och behöver mycket stöttning att följa AF's handlingsplan. Utifrån det så har flera av deltagarna numer även ersättning i form av aktivitetsstöd.

Studiebesök

Utifrån gruppens behov och önskemål har vi varit på olika arbetsplatser för studiebesök. Syftet med dessa besök har varit att ge de unga en inblick i samhället, och dessutom väcka deras nyfikenhet och ge dem inspiration till vad man kan arbeta med i framtiden. En viktig aspekt som vi vill lyfta i

sammanhanget är det faktum att trots att vi tillmötesgår deras önsknings om arbetsplatser att besöka blir frånfallet ofta stort. Då det väl gäller är det inte många som väljer att följa med. Det är ett faktum som ger oss indikationer och mer stoff att arbeta vidare med i enskilda samtal men även i grupp.

Under hösten 2009 började vi arbeta mer intensivt med frågor kring demokrati och de rättigheter de har som samhällsmedborgare. I samband med det besökte vi kommunhuset och fick en rundvisning av deras informatör. Som en viktig del i studiebesöket fick de även möjlighet att träffa kommunalrådet och diskuterade både jobbpolitik samt bostadsfrågan för unga bostadslösa.

Arbetsförmedlingen i Lidköping har även haft flera öppna föreläsningar. Dit har vi åkt för att tillsammans få information om hur man som arbetslös på bästa sätt söker arbete samt få information om de externa coacher som finns.

Föreläsningar och besök i verksamheten

Under de två år som projekt Unga Vuxna varit i gång i Vara/Essunga har vi tagit emot flera föreläsare och viktiga aktörer från kommunen eller arbetsförmedlingen. Bland andra har förvaltningschefen för socialförvaltningen varit här på ett frukostmöte, träffat gruppen samt berättat om sitt arbete. Även en representant från arbetsförmedlingen satt med vid frukosten och därefter följde en lång diskussion med intresserade deltagare.

Då flera av deltagarna har närmast sig arbetsmarknaden valde vi att köpa in tjänsten ”Rekryterare för en dag”, som blev mycket lyckad. Mannen bakom företagsidén var här en heldag och hade seminarium kring arbetssökande och där deltagarna fick byta perspektiv och själva vara de som rekryterade till ett fiktivt företag.

Vi har även tagit emot besök av EU-direkt från Skara, då en representant kom hit och informerade om EU, dess funktion samt historien bakom.

Fysisk aktivitet

Den fysiska aktiviteten har bland annat bestått av att bowla, bada, spela pingis, minigolf och kubb. Gruppen har även varit ute och promenerat i motionsspåren i Kvänum och Helås samt varit på heldagsutflykt till Hindens rev.

Vi har haft tillgång till en gymnastikhall en dag varannan vecka. Där har vi utövat lagsporter såsom basket, innebandy, volleyboll och vi har även spelat badminton. Genom dessa fysiska aktiviteter har vi tränat koncentrationsförmågan, samspel, att ge varandra beröm samt att ta ansvar för

laget. Då blev det också tillfällen för gemenskap och skratt och det ger också inspiration till en mer aktiv fritid.

Att arbeta med de unga

Vi har arbetat med unga vuxna, som av olika anledningar inte har lyckats etablera sig i samhället och på arbetsmarknaden. De behöver stöd och hjälp för att bygga en grundläggande bas av självkänsla, socialt samspel och ansvarstagande för att närma sig arbetsmarknaden. I vårt arbete som ungdomshandledare är förhållningssättet till de unga vuxna väldigt viktigt.

Inom verksamheten har vi haft tid att skapa tillit samt att ha tålamod. De faktorerna har tillsammans lagt grunden för den relation mellan ungdomshandledare och deltagare, som gett oss mandatet att hjälpa. Vår relation har blivit den bärande länken. I praktiken har det handlat om att både vara närvarande och fysiskt nära. Genom ögonkontakt samt upprepningar bekräftar vi deltagarna i det de säger och det de gör, men även i det de inte säger. Även om deltagarna till stor del har befunnit sig i grupp har vår fokus legat på var och en av dem. Vid en pratstund i köket kan det framkomma problem eller tankar, som den unge burit på. De informella samtalen har på så vis blivit lika viktiga som de, som är av en mer formell karaktär.

Vårt arbete har även inneburit att få dem att förstå att världen inte är rättvis. Det handlar i stället om att på ett sunt sätt lära sig att förhålla sig till det och att arbeta utifrån sina egna förmågor.

Att samverka med andra

Genom att de remitterande handläggarna har entusiasmerat och motiverat de unga vuxna, som skrivits in i projektet, har deltagarna vid inskrivningssamtalet uppfattats som mycket positiva till insatsen. Att deltagarna har varit positivt inställda redan från början har underlättat det fortsatta arbetet på Punkten. Hittills har vi haft en god kontakt med handläggarna, vilket har underlättat vårt arbete med deltagarna.

Förutom med remitterande handläggare har vi etablerat kontakt med Vara kommuns arbetsmarknadsenhet, AME, som är en viktig kontakt för att övergången för deltagarna mellan Punkten och praktik ska bli så bra som möjligt.

Under året har även möten med lärare på gymnasieskolans IV-program skett kontinuerligt, främst med anledning av att försöka hitta vägar till ett samarbete

samt dela varandras kunskaper om arbetet med målgruppen. Som tidigare nämnts i rapporten har vi utvecklat ett gott samarbete med arbetsförmedlingen där alla unga vuxna är inskrivna, vilket är en viktig del av att de ska känna till sina rättigheter som samhällsmedborgare.

Sammanfattande diskussion

I projekt GEVALIS - Unga Vuxna i Vara/Essunga - har vi bedrivit en prerehabiliterande verksamhet där vi dagligen arbetat med de grundläggande behov, som på sikt kan förkorta hela rehabiliteringsarbetet. Vår roll har varit och är att utreda styrkor och svagheter samt att motivera deltagarna att bli mer aktiva i sin rehabiliteringsprocess för att närma sig arbetsmarknaden. De unga vuxna som varit inskrivna i verksamheten har haft ett stort behov av vuxenstöd för att bli självständiga och för att kunna etablera sig i samhället och närma sig arbetsmarknaden.

En av de största styrkorna med projektet har varit att få se de unga under en lång tid. För de unga vuxna har det inneburit en möjlighet att få en struktur på sin tillvaro, en struktur som för många inte har funnits under tiden före inskrivningen. Här har de kunnat bygga upp en tillit för de handledare som finns runt omkring dem och som de träffat dagligen under ett års tid. För oss handledare har tiden varit lika betydande. Vi har haft möjlighet att se deltagarna kontinuerligt och på det viset sett deras beteendemönster och behov.

Tiden har delats in i två olika faser där den första fasen handlat om utredande och som sedan övergått till att bli av en mer utvecklande karaktär.

En svaghet för deltagarna skulle kunna vara den så kallade inläsningseffekten, en effekt där de unga vuxna blir kvar för länge i projektet. Ytterligare en svaghet, som vi måste vara observanta på, är det faktum att tiden här på Punkten blir en ”för” trygg vardag. Det kan innebära att det för den unge kan kännas så tryggt att man inte vågar ta steget ut ur verksamheten. Vår roll som ungdomshandledare handlar till lika stor del om att skapa trygghet som att stötta dem då det är dags att ta nästa steg vidare ut i samhället.

Med anledning av de stora årskullarna av 80- och 90-talister, den ökade psykiska ohälsan bland ungdomar samt förändringarna i konjunkturen, ser vi ett behov av fortsatt verksamhet för den här målgruppen. En verksamhet som den här kan ständigt utvecklas och förbättras.

För vår del ser vi att en lokal i närmare anslutning till AME skulle kunna förkorta vägen mot arbetsmarknaden. Vi ser också att man kan utveckla en servicegrupp för de unga vuxna, där de i en trygg miljö får prova olika

arbetsuppgifter under handledning. Det kan då bli ett steg från Punktens verksamhet till ett steg närmare praktik.

Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv anser vi att man sparar både tid, pengar och resurser, genom att med den här insatsen ge de unga vuxna en chans och möjlighet till självförsörjning och ett meningsfullt liv.

Modell Skara och Götene

Helena Skoog, Anna Pettersson, Birgitta Jarlby Johansson, Per Andersson

Inledning

I Skara kommun startades Frukostklubben i juni 2001 inom ramen för befintlig verksamhet inom ekonomi- och mottagningsenheten. Anledningen till projektet var att många ungdomar är arbetslösa och uppstår försörjningsstöd.

Genom att träffas kontinuerligt och upprätta en tillitsfull relation var syftet att deltagarna skulle motiveras att göra en förändring av sin livssituation och i förlängningen kunna försörja sig själva. Frukostklubben skulle vara en smidig och flexibel verksamhet som anpassade sig till deltagarnas behov. För varje deltagare upprättades en individuell plan, som sedan låg till grund för hans/hennes förändringsarbete. Vi har arbetat med personer som bl.a. har missbruk, depressioner, ätstörningar och självskadebeteenden.

Antalet deltagare har varit maximerat till åtta personer i åldern 16 till 24 år. Gemensamt för målgruppen är att det inte har fungerat för dem i skolan, på praktik eller i andra befintliga åtgärdsprogram.

Frukostklubben har haft verksamhet måndagar, onsdagar, fredagar 08.30-12.00. Vi startar alltid med frukost. "Syssetsättningen" har bestått av: föreläsning om till exempel hälsa, stresshantering och konsumentrådgivning; olika aktiviteter; arbetat med sin individuella plan.

I Frukostklubben har personalen arbetat mycket med att skapa rutin och kontinuitet genom fasta tider och samma samlingsplats. Man tar alltid kontakt med deltagare som inte kommer på avtalad tid eller hör av sig. Tanken är att deltagarna ska känna sig delaktiga och behövda, det gör det lättare att återkomma till verksamheten. Vi arbetar mycket med deltagarnas självkänsla och självförtroende, för att försöka bryta deras negativa och destruktiva vanor och få dem att känna sig "sedda". Vi arbetar motivationsrelaterat. Det är viktigt att inte ha för mycket olika inslag i verksamheten utan att det finns tid för dem att arbeta med det som ligger till grund för inskrivningen och som finns upprättat i den individuella handlingsplanen.

Syfte och särskilda mål för de unga

- Att skapa motivation för förändring till ett självständigt liv hos deltagarna;
- Att höja självförtroendet och självkänslan;
- Att bryta negativa och destruktiva vanor;
- Att synliggöra och stärka deltagarnas egna resurser.

Det måste vara tydligt vilka möjligheter som ett ungdomscentrum kan erbjuda och vilka personer, som efter remiss kan erbjudas stöd. Som tidigare är samverkan med andra myndigheter, primärvård och psykiatri mycket viktigt – allt för bästa resultat för individen. Samverkan med IV-programmet i Skara kommun måste fortsätta att utvecklas för att man i tid ska kunna sätta in eventuella insatser till ungdomarna i gymnasieåldern. För att få delta i Ungdomscentrum ska det alltid remitteras genom UNGSAM, RESAM eller IFO.

Heterogen grupp Unga Vuxna

Verksamheten har vänt sig till deltagare av båda könen och åldersintervallet har varit mellan 16 och 29 år. Deltagarna har varit arbetssökande eller sjukskrivna med försörjningsstöd eller haft aktivitetsersättning. Ett flertal av deltagarna har diagnoser eller funktionshinder såsom ADHD, ADD, Aspergers, Tourettes syndrom, depression, socialfobi, emotionell instabil personlighetsstörning, tvångssyndrom, panikångest, dyslexi, självskadebeteende eller beroendeproblematik av olika slag.

Det är ett stort åldersspann i gruppen, men vi har sett att det inte behöver vara någon skillnad i arbetet med deltagarna trots ålderskillnaden. De som befinner sig i åldersgruppen 16 till 24 år har oftast en gemensam problematik, t.ex. har de nyligen avslutat eller hoppat av skolan och har ingen vision om hur de skall gå vidare för att bli självförsörjande. De har kanske inte varit inne på den reguljära arbetsmarknaden överhuvudtaget, men har kanske - i bästa fall - haft praktik via skolan eller feriearbete via kommunen. De i den yngre gruppen fokuserar mer på sig själva i förhållande till t.ex. kompisar. Vidare har de unga ofta konflikter med sina föräldrar, vilket påverkar dem i hög grad.

De ungas fokus på sin egen självbild är mer framträdande bland de yngre i gruppen än i åldersgruppen 25 till 29 år. De som är äldre har i större utsträckning hunnit med olika saker i livet. Det kan exempelvis innebära att de äldre har mer grund att stå på, att de både har en viss livserfarenhet och en viss erfarenhet av att arbeta, men det kan också medföra att de har hunnit försätta sig i skulder, haft ett långvarigt missbruk och några har t.o.m. haft flera fängelsevistelser.

En framträdande likhet mellan de båda grupperna är att de har ett gemensamt behov av att bli sedda, att de har ett behov av att finnas i ett funktionellt sammanhang och att de blir speglade både av andra deltagare och av oss som personal. Det framgick väldigt tydligt när vi hade gemensam verksamhet för samtliga deltagare.

Vad som varit mycket positivt är att vi fortfarande har en hög närvaro hos våra deltagare, även om de flesta är sjukskrivna med någon psykisk problematik. De är ofta glada när de kommer och är positivt inställda till de förslag på aktiviteter, och den information, som vi eller de själva föreslår. Ibland kan det vara mycket motstånd över att vara hos oss och vi får då känslan av att de vill få till stånd en förändring för att komma vidare och viljan till förändring är en positiv del av de ungas rehabiliteringsprocess.

Psykisk ohälsa

Vi har i båda grupperna deltagare med diagnoser som, eller som gränsar till, ADHD, ADD, Aspergers, depressiv personlighet och social fobi. Vissa av våra deltagare öppnar inte sina inkomna brev och därmed missar de sina tider, exempelvis till psykiatrimottagningen eller till arbetsförmedlingen. Vi har deltagare som inte kan tänka sig att flytta hemifrån eller tror sig om att klara av ett arbete, beroende på dåligt självförtroende och dålig självkänsla. Sammantaget kan sägas att dessa funktionshinder gör att de snabbt slås ut från arbeten och även stängs ute från olika former av rehabilitering.

Omvärldens krav på sjuka människor ställs inte alltid i relation till deras kapacitet. En deltagare som har en ADHD-diagnos har oftast koncentrationssvårigheter och behöver kanske ha korta arbetspass och ofta rast, vilket inte alltid passar i alla arbeten. En deltagare med diagnosen Aspergers kan ha svårt med sociala kontakter. Det innebär att deltagare med dessa svårigheter inte passar in när arbetsgivare söker arbetstagare med ”social kompetens”.

Tillsammans med våra deltagare har vi varit på läkarbesök vid Vårdcentralen i Skara och vid Vuxenpsykiatri i Skövde. Vi har besökt arbetsförmedlingen,

försäkringskassan, skattekontoret, varit med vid bedömningsamtal hos psykiatrikliniken vid Vuxenpsykiatri i Skara och hos kurator vid Vårdcentralen i Skara.

Några av våra deltagare har genomgått en neuropsykiatrisk utredning, som delvis har kommit till stånd genom att vi har varit med vid kontakten med läkare och personal vid vuxenpsykiatri. Vi har även fått delta i de genomgångar som har varit efter utredningen, vilket har medfört att vi bättre kan hjälpa och stödja deltagare i sin rehabiliteringsprocess. På grund av den psykiska ohälsan har många av våra deltagare en lång väg kvar innan de når den ordinarie arbetsmarknaden.

Beroendeproblematik

Från början ingick inga regelbundna drogtester för deltagarna. Efter en viss tid fick vi signaler om att deltagare kunde vara drogpåverkade men ändå deltog i verksamheten.

När vi fick kännedom om problemet tog vi upp det med deltagarna och berättade att vi fått signaler om att vissa deltagare, som varit drogpåverkade hade deltagit i verksamheten. Deltagarna informerades om att vi i framtiden kommer att göra oförberedda drogtester på alla deltagare, oavsett om misstanke om användande föreligger eller inte. De gånger som drogtester gjorts så har ingen av deltagarna vare sig nekat eller varit positiv.

Vi var lite oroliga för att kontrollverksamheten av droganvändande skulle påverka våra relationer till deltagarna, men det har det inte gjort. Det är emellertid viktigt att man problematiserar ”drogtestandet” och funderar noga på vad som är syftet med användandet.

I gruppen unga vuxna med psykisk ohälsa finns personer som använder droger som självmedicinering, och som aktör så är det viktigt att se det bakomliggande problemet till droganvändandet.

Individuell tid

Ett grundläggande moment - när vi har arbetat med de unga - har varit att fokusera på det individuella hos deltagarna och på motivationsarbete samt att skapa en relation som i förlängningen kan skapa en tillit till oss.

Viktigt har också varit att inte ha för bråttom. Fokus på det individuella har inneburit att vi ”hela tiden” pratar med deltagarna individuellt och att den hjälp och det stöd som vi ger är överensstämmande med den unges behov. För kunna

arbeta med motivation så behöver deltagarna känna tillit till oss så att de kan tro på det som vi säger och föreslår.

Har de unga brister i den tidiga anknytningen till sina föräldrar, så tar det tid att känna tillit till andra. Vi är både myndighetspersoner och vuxna, vilket gör att vi måste anstränga oss särskilt för att de unga skall våga känna tillit till oss.

Tidsaspekten är viktig eftersom våra deltagare ska kunna känna att vi klarar av att stå kvar, trots att vi blir avvisade. Avvisandet ingår också som en del i tillitsprocessen och då är det viktigt att man håller ut.

Tilliten skapas genom en relation människor emellan. Vi har deltagare som vi känner att vi har en god relation till och som känner tillit till oss, vilket gör att vi kan motivera dem till aktivitet trots att de har en låg närvaro i gruppverksamheten, detta för att vi ständigt jobbar med att inte släppa kontakten. Vi ringer, söker upp, skickar brev, mailar eller SMS:ar.

Vi har lagt stor fokus på att träffa deltagarna enskilt för att göra de individuella planerna och vi har haft täta uppföljningar. I och med att vi lagt mycket tid på det ”enskilda samtalet” så har vi fått en ganska bra och fördjupad kunskap om våra deltagare. Det har gjort att vi snabbare har fått kontakt med dem och vi hoppas och tror att de känner att vi finns till för var och en av dem.

Vidare kan sägas att vid enskilda samtal med deltagare kan han/hon exempelvis visa sina svagare sidor, ta upp personliga saker, efterfråga hjälp och visar sig inte så ”tuff”, som man är i gruppen. En annan aspekt är att deltagaren känner att det är ”jaget” som är i fokus och att vi pratar om dem utifrån de behov av stöd och framtida mål, som realiseras i den individuella planen som de är ägare av (*alla deltagare har originalet på den individuella planen, vi har en kopia och det finns en kopia i ekonomiakten, om en sådan är aktuell*).

Uthålliga aktörer ger trygga deltagare

Samspelet mellan oss som aktörer och våra deltagare är viktig för att vi som vuxenförebilder blir den trygghet som den unge kanske inte tidigare har känt. Vi blir oftast sedda som en form av ställföreträdande förälder, lärare eller annan vuxen, som den unge har haft behov av men aldrig haft i sin närhet. Det innebär inte att alla våra deltagare helt har saknat trygga personer i sin omgivning, men många av dem kommer från miljöer där det funnits alltför få trygga vuxna.

De unga vill att vi skall kunna beskriva för dem vad vi ser och hur de är som personer. Tryggheten i att kunna ”prata om det svåra” gör det lättare för dem att komma vidare.

Att de kan ”prata om det svåra” innebär att de litar på oss och att de känner och accepterar att vi kan göra bra bedömningar av deras personlighet.

Processen kan framställas som att vi går bredvid våra deltagare och beskriver för dem vad som händer i det sociala rummet tillsammans med andra. Det innebär att vi bl.a. beskriver hur man betar sig vid matbordet, hur man betar sig tillsammans med andra och hur man är mot sig själv i sina tankar och i sina handlingar.

Eftersom vi blir en form av ställföreträdande förälder så är det naturligt att vi har mycket tålamod och att vi har tid för förändring. Det är lätt att dras in i omvärldens krav på snabba resultat och stora förändringar på kort tid. Den grupp som vi arbetar med är en grupp där vi kan konstatera att tiden avgör processen för förändring, tiden är individuell och den är viktig.

Satellitverksamhet

Benämningen satellit innebär att vara inskriven i projektet Unga Vuxna, men inte delta i gruppverksamheten. Vi har sett att det finns ett behov av att ha en satellitverksamhet som jobbar med de unga som inte vill eller klarar av att vara i gruppverksamhet, men har behov av annat som projektet har att erbjuda.

Vi har därför erbjudit deltagare, som inte klarar gruppverksamhet, en enskild kontakt med någon av oss. Vi kan vara med som stöttning vid olika kontakter och vi kan även vara stödjande när någon t.ex. behöver jobba med sin sociala fobi.

Att arbeta med satellitverksamhet kräver större personalinsatser, men det gynnar de unga som har specifik problematik. Vi är övertygande om att det ökar deras möjligheter till att få ett värdefullare liv och en bättre hälsa. Satellitverksamheten kan också gynna den fortsatta processen och öka aktivitetsförmågan samt på sikt stärka dem i den fortsatta rehabiliteringsprocessen.

Det är mycket positivt att vi har kunnat erbjuda våra deltagare en fortsatt kontakt efter avslutad gruppverksamhet. Det känns viktigt eftersom det är lättare att komma tillbaka till verksamheten om arbetet eller praktiken inte fungerar för den unge.

Vad vi fyllde dagarna med

Varje dag

Aktivitetstillfällena är förlagda till eftermiddagar och övrig verksamhet till förmiddagar. På förmiddagarna startar verksamheten med gemensam frukost. Frukosten är en viktig del av verksamheten. Då tas det upp mycket tankar och förs diskussioner av olika slag. Vi har bestämt att all personal ska vara med vid varje frukosttillfälle för att underlätta kontakten med deltagarna, eftersom vi i personalgruppen måste kunna vara flexibla både när det gäller individuella kontakter och vid deltagandet i grupperna.

När vi har ”rast” eller ”öppen tid” så kommer det också många spontana samtal och diskussioner mellan deltagarna och med personalen, lite beroende på vilka av deltagarna som är på plats och hur länge de har varit med i verksamheten.

Varannan vecka har en coach från arbetsmarknadsenheten varit med i verksamheten för att stödja deltagarna i deras frågor kring praktikplatser, skriva CV och personliga brev osv.

Många av deltagarna i grupperna har en mycket utvecklad social kompetens och kan bjuda på sig själva och vara med på olika aktiviteter som t.ex. julpyssel och där inspirera andra deltagare. Det gör att det är lätt att ha grupperna med i olika sammanhang. I samband med aktiviteter och information har vi valt att slå ihop grupperna och det har då känts positivt att det finns en väl utvecklad social kompetens hos deltagarna.

Information

Vi har tagit emot information av personal från Våga/Knuten-öppenbehandling, livsstilmottagningen, konsumentsekreteraren, försäkringskassans representant i UNGSAM, RESAM, diakon, kost- och motionsresurshandledare och från Medborgarskolan, som presenterade kommande kursutbud. Dessutom har vi haft olika typer av diskussioner, som deltagarna till stor del själva bidragit till och stått för.

Deltagaraktiviteter

Under året som gått har vi deltagit i flera olika aktiviteter, vilka har bestämts i samråd med deltagarna. Vi har försökt att genomföra samma aktiviteter i båda grupperna om det har funnits önskemål om det från deltagarna.

Vi har haft följande aktiviteter under våren: spelat spel, lagat mat, bowlat, spelat paintball och laserdome, gjort besök med guidning i domkyrkan samt

tränat boxning på Hälsostudion. Dessutom har vi besökt Trandansen och Naturum, varit vid Flämslätt och badat, ridit på islandshästar, kört go-kart och paddlat kanot vid Herrtorps kvarn.

Under vårterminen har vi haft matlagning varannan vecka, vilket våra deltagare uppskattat. Att laga mat är en bra sysselsättning, både som ett naturligt sätt att arbeta tillsammans och vi i personalgruppen då kan se olika förmågor och även oförmågor hos deltagarna. Vi har även haft information från Röda Korset om deras verksamhet. Vi har fått en första hjälpen utbildning. Amnesty har informerat om sin verksamhet och vi har besökt Högskolan i Skövde för information om olika kurser och utbildningar. Vi har varit på besök hos Projekt GEVALIS i Lidköping och där fått en personlig beskrivning från en personal på arbetsmarknadsenheten om hans föräldrars livsöden i andra världskrigets Polen.

Att arbeta som aktör

Myndighetsutövning

Vi som är aktörer i projektet för Skara/Götene ansvarar även för försörjningsstödshandläggningen för deltagarna som är inskrivna i projektet. Det innebär både fördelar och nackdelar.

Vi anser att det är positivt att vi i personalgruppen fortfarande ansvarar för försörjningsstödet för många av deltagarna. Det gör att vi har "makten" att bestämma hur deltagandet ska se ut. Makten att bestämma över deltagare har att göra med att vi tar "rätt" beslut och gör relevanta bedömningar som ligger i nivå med vad den unge klarar och vilken kapacitet som finns. Vi ser när fel krav ställs och vi kan snabbt korrigera för att undvika att deltagare får avslag med anledning av att de inte presterat vad, som senare uppdragas, de inte har kapacitet att klara. Bedömningen görs både bättre och snabbare än i traditionellt försörjningsstödsarbete.

Det ger också ett mervärde att vi som försörjningsstödshandläggare ser klienterna i en annan miljö än vid traditionell försörjningsstödshandläggning. Det finns flera goda exempel på att vi fått en helt annan uppfattning och en helt annan kontakt med de unga när man t.ex. träffas och äter frukost tillsammans.

Vi ser också deltagarnas olika personligheter, oftast på ett positivt sätt och det kan vi sedan använda i motivation till förändring. Vi märker också att relationerna håller för negativa besked på ansökan om försörjningsstöd. Deltagarna avslutar inte sin medverkan i verksamheten av den anledningen.

En negativ aspekt på att vi handlägger försörjningsstödet är att det går åt ganska mycket tid till det varje månad. Tiden, som behövs för att klara av att handlägga försörjningsstödet, måste ibland tas från verksamhetstiden eller så missar vi en del av de individuella kontakter som det finns behov av.

Styrkan med att vi som biståndshandläggare även är ansvariga för verksamheten är att våra deltagare vet vad som gäller angående deras deltagande. Om en deltagare inte är närvarande, så vet vi det omgående. Om det inte finns skäl till att den unge inte närvarat så blir det avdrag på försörjningsstödet. Eftersom vi finns i verksamheten blir det få diskussioner om varför man inte har deltagit.

En svaghet kan vara att de unga känner att de inte kan lita helt på oss eftersom vi håller i försörjningsstödet. Det kan finnas en rädsla hos de unga om att de får avslag på sin ansökan om försörjningsstöd om de säger som det är med t.ex. psykiskt mående och/eller missbruk.

En annan svaghet är att vi kan bli lurade genom att de försöker framstå som sämre än vad de är. Manipulation råkar man ut för som socialarbetare, oavsett var man arbetar. Genom att vi håller i verksamheten så genomskådas oftast den här typen av ”manipulation”, vilket är viktigt både för deras och vår del.

Det är viktigt att vi som socialarbetare och myndighetspersoner ”tycker om” att jobba med personer som är ”latent” motiverade. Det är jobbigt och påfrestade och det är lätt att anse att de är omotiverade till förändring, men det är just där som man måste klara av att ”stå ut” och ”stå kvar” som aktör. I de flesta fallen av ”latent motiverade” finns en djupare problematik, som vi ges möjligheten att stödja med vårt förhållningssätt.

Fler personal ger mervärde både för deltagare och för medaktör

Vår personalgrupp har vuxit från två till fyra personer och de två nya medarbetarna håller på att lära sig verksamheten och förstå de tankar som vi har om hur verksamheten ska fungera. Det tar tid att lära känna nya arbetskamrater samtidigt som vi har haft inskrivning av många nya deltagare, som vi också försöker lära känna.

Vi har nu kunnat dela upp ansvaret för grupperna genom att två personal är ansvariga för varje grupp och därmed bokar in de individuella tider som det finns behov av. Vi ser att deltagare som har varit med längre och tidigare, men då inte uttryckt behovet av individuell tid, nu har gjort det och då är det viktigt att vi kan uppfylla behoven.

För att bli en sammansvetsad arbetsgrupp har vi försökt att prioritera våra teammöten varje vecka för att prata om verksamheten. Då går vi genom vad som händer med deltagarna, hur vi ska försöka gå vidare, bemötande mm.

Vi har nu arbetat tillsammans under en längre tid så vi ser vikten av att vi utnyttjar våra personliga egenskaper i kontakten med våra deltagare. Vi har deltagare som gör oss mycket trötta eller där vi känner frustration i relationsskapandet med dem. Vi har då kunnat turas om att vara drivande i kontakten (parallelljobbat). Vi har även deltagare som är satelliter, där känns det viktigt att vi är flera som deltar, allt för att kunna ge kontinuerliga tider och för att vi ska kunna klara av att vara positiva i vår kontakt.

Deltagare som tar stor plats i olika forum och situationer kan vara svåra att bemöta. De kan vid diskussioner ha en tendens att ”mässa” och hela tiden prata om olika saker utan att det känns som att det finns någon substans i det som sägs. Det har varit svårt att bryta igenom det och kunnat synliggöra att det är ett problem.

Vidare påverkar deltagares dåliga psykiska mående deras beteende och det kan ta sig uttryck i aggressivitet, som påverkar de andra deltagarna samt personalen negativt. Att vi står kvar, även när det ”blåser” eller är ”jobbigt” på olika sätt, är viktigt för deltagarnas trygghet.

Att strukturera "allt" arbete

Fördelen med att vara en liten enhet är att man har bättre koll på varandra i teamet och att man lär känna varandra snabbare och därmed har möjlighet att utnyttja varandras goda egenskaper. Blir man fler och det blir några personalbyten, som det har varit hos oss, så avstannar processen något för man behöver mer tid för att lära känna varandra.

När man arbetar i den här typen av verksamhet, som är mycket krävande, är det viktigt att man känner sig trygg i arbetsgruppen och vet var man har sina kollegor. Det är viktigt att vi som personalgrupp har regelbundna träffar, både inom gruppen och tillsammans med vår projektledare och andra chefer.

Styrkan är att med flera i gruppen kommer också flera tankar och vinklingar på olika frågeställningar. Man har också mycket utbyte av att man kan parallellarbeta under tunga perioder och kan då också få perspektiv på stora, kontra små, förändringar hos deltagarna.

Vi har tyvärr inte klarat av att skriva så mycket i våra loggböcker som vi önskade eftersom vi har fått prioritera att lägga in studiebesök och individuella besök, för att göra individuella handlingsplaner och uppföljningar, samt att

träffa våra satelliter. I och med att vi nu har två grupper, vi är två personal per grupp, så har det blivit svårare att komma ihåg planering för alla inskrivna.

Vi kan ibland känna att det inte händer så mycket som vi skulle vilja. Det kan vara svårt som personal att klara av att vara kvar när man upplever stagnation och dessutom inte visa för våra deltagare vad vi känner och upplever. Ibland behöver vi påminna oss själva och projektledare och chefer på olika nivåer om att vi gör en ”viktig” insats i de ungas liv. När det känns tungt är det mycket lättare att ge upp än att stanna kvar och fortsätta jobba i uppförsbacke.

Vårt mål är att inte ”släppa” de deltagare som jobbar på att bli ”släppta”. Vi måste vara de som står kvar och det måste våra deltagare ha en trygghet i att veta om.

Att samverka med andra

Samarbetet med andra aktörer är viktigt för oss. Det skall leda till ett mervärde för våra deltagare. De skall känna att vi samarbetar med andra aktörer för att hitta bästa lösningen för dem. Det är de unga som vi samarbetar för, inte för att samarbetet skall gynna de olika organisationernas olika uppdrag.

Under året har vi träffat personal från vår egen förvaltning och från andra förvaltningar inom Skara kommun för att berätta om vår verksamhet. Vi har även presenterat vår verksamhet för Vårdcentralen i Skara, länspsykiatrins vuxenmottagning samt skolhälsovården.

Vi har också använt oss av de kontakter som finns via samverkan, genom t.ex. UNGSAM, vilket har gynnat verksamheten och våra deltagare på ett mycket positivt sätt.

Sammanfattande diskussion

Vi startade vårt projekt i augusti 2007. Vi har arbetat med två grupper sedan 2008 och har haft samma åldersfördelning i båda grupperna. Vi bedömde snabbt att det inte var någon större skillnad på att arbeta med yngre eller äldre unga vuxna.

Syftet med projektet och de särskilda målen för de unga har varit att stödja och skapa motivation till ett självständigt liv hos deltagarna genom att höja deras självförtroende och öka deras självkänsla.

Vår arbetsmetod har ingen tydlig metodik utan har snarare varit ett förhållningssätt som gjort att vi har kunnat bryta negativa och destruktiva vanor genom att synliggöra och stärka de egna resurserna.

Förhållningssättet baseras på att vi försöker vara en trygghet genom att vi finns kvar, vi släpper inte kontakten och vi tror på de ungas förändring. Vi jobbar med att möta våra deltagare där de är och vi har alltid de ungas behov i fokus. Vi tror på att erbjuda våra deltagare tid. Det är tiden som är "fröet" till förändringen. Tiden har också en stor betydelse för relationen och för tilliten mellan deltagare och aktörer.

Styrkan är att det är en verksamhet som är individuell och att det är den unges utveckling som reglerar deltagande och tid för inskrivningen. Vi finns för de unga som har svårt att komma hemifrån och de vet att verksamheten utgår från deras behov.

Vi är medvetna om att det här förändringsarbetet tar tid och vet vikten av att stå kvar samt att vi provar nya saker eller repeterar tidigare verksamhet. Styrkan för samhället i stort är att det blir färre personer som hamnar i utanförskap på olika sätt. De flesta av deltagarna kommer att bidra till skattekronan snabbare än om de varit kvar i traditionellt försörjningsstödsarbete (*gör ansökan och träffar sin handläggare en gång i månaden, träffar en coach om man står till arbetsmarknadens förfogande och efter en längre tid kanske kan få hjälp och stöd från handläggare att följa med till andra myndigheter*).

En svaghet för den unge är att man än en gång kommer till en speciallösning. Kommer det att fungera den här gången eller kommer jag att misslyckas igen? Eftersom jag är i den här verksamheten så måste det vara något fel på mig! De unga kanske knyter kontakter med andra unga som inte alltid är positiva. En del unga som är självdestruktiva knyter sig gärna till likasinnade.

En svaghet i vårt arbete är att vi tillsammans med den unge kan hamna i en inlåsningsseffekt där det blir "för tryggt" att vara hos oss, vilket gör att den unge inte kommer vidare. Det är svårt att ha en verksamhet som är lagom tråkigt så att de som ska vidare kommer vidare och de som är långt bort ändå vill komma till oss. Det är en kamp för oss i vårt arbete.

Svagheten för samhället i stort är att det finns ett stort behov av den här typen av verksamhet och att det inte finns tillräckliga resurser på olika plan för att bemöta de unga i ett tidigare skede.

Utvecklingsmöjligheter för verksamheten är att man skulle kunna erbjuda deltagande för ytterligare åldersgrupper, exempelvis personer över 30 år och fram till pensionen, och som har varit långvarigt borta från arbetsmarknaden.

Människan kan alltid förändras så det är viktigt att den här typen av verksamhet finns för alla åldrar. En person som kommer ut i arbete eller sysselsättning vid 45-50 års ålder har ca 15-20 år kvar i arbetslivet och kan därmed bidra både till sin egen försörjning och till samhället i stort .

Utvärdering av projektet GEVALIS

Christina Norman, Stefan Thorpenberg, Bengt Åhgren

Bakgrund till Projekt GEVALIS

Idag står runt en halv miljon människor utanför arbetsmarknaden. Däribland finns ett stort antal unga vuxna. Många av dessa människor upplever en maktlöshet och finner sig i ett oönskat utanförskap. Behovet av stöd och särskilda insatser för att återgå till arbetsmarknaden är stort. En ökad samverkan mellan olika myndigheter och mer individuellt utformade insatser kan bidra till att många fler kan lämna bidragsberoendet bakom sig. Många både vill och kan arbeta men arbetsförhållanden och uppgifter måste många gånger anpassas till individens förutsättningar. Etableringsåldern¹ säger något om det växande gapet mellan ung och vuxen. Från 1990 – 1999 ökade etableringsåldern för män från 21 till 26 år och för kvinnor från 20 till 27 år, och låg 2007 på 27 respektive 29 år.

I en rapport från Ungdomsstyrelsen (2005a) menar man att ungdomars svårigheter på arbetsmarknaden är större i början av 2000-talet jämfört med tidigare decennier. I januari 2005 var 14 procent av arbetskraften i åldersgruppen 16–24 år arbetslösa (Statistiska centralbyrån 2005). Aktuell forskning visar att ungdomar mellan 16 och 24 år som under en längre period varken arbetar, studerar eller har någon annan känd sysselsättning ofta får betydande problem att senare etablera sig i samhället. Det finns ett klart samband mellan att på detta sätt vara utanför i unga år och senare i livet (Ungdomsstyrelsen 2005a). Utbildning är idag inte en garanti för arbete utan snarare en inträdesbiljett (Börjeson 2002).

Idag uppskattas mellan 20 och 40 procent av människor i Sverige lida av någon form av psykisk ohälsa (Sos 2007). Det gör problemet till ett folkhälsoproblem med stora ekonomiska kostnader och ett prioriterat område. I en nyligen gjord folkhälsorapport konstaterar socialstyrelsen att psykisk ohälsa orsakade 40 procent av alla nya fall av sjuk – och aktivitetsersättning som beviljades 2006 (Folkhälsorapport 2009). Lagen om finansiell samordning

¹ När 75 % av en årskull är sysselsatt i arbete.

inom rehabiliteringsområdet (2003:1210) syftar till att befrämja effektiv rehabilitering av särskilt utsatta grupper i samhället. Detta är tänkt att ske genom en ökad samverkan mellan de myndigheter som har kontakt med dessa grupper av individer. Lagen möjliggör för berörda myndigheter att bilda finansiella samordningsförbund för att underlätta denna samverkan.

Den 1 oktober 2006 bildades Samordningsförbundet Västra Skaraborg av kommunerna Essunga, Götene, Lidköping, Skara samt Vara, Försäkringskassan, Länsarbetsnämnden och Västra Götalandsregionen. I avsiktsförklaringen inför bildandet av Samordningsförbundet ansågs det vara viktigt att ge ett samordnat stöd till unga människor och människor med psykisk ohälsa och syftet är att stärka:

- unga vuxnas identitet och självbild. Detta kan leda till ett ökat självförtroende, vilket gynnar dem på sin väg till fortsatta studier och arbete.
- samarbetet mellan psykiatri och primärvården/företagshälsovården för att utveckla förebyggande insatser. Detta för att stärka människors psykiska hälsa och för att utveckla och samordna tidiga insatser för dem som har psykisk ohälsa.

Sedan den 1 juni 2007 drivs projektet GEVALIS som är en prerehabilitering av unga vuxna. Projektet är planerat att upphöra 2010 och ersättas med egenfinansierad verksamhet. Projektets målgrupp är individer i åldrarna 16-29 år, vilka har ett klart behov av stärkande åtgärder för att kunna stå till arbetsmarknadens förfogande. För dessa erbjuds en verksamhet som ger daglig sysselsättning och struktur.

De unga som är inskrivna i GEVALIS har krav på sig att vara drogfria under den schemalagda tiden fem dagar i veckan. Inskrivningstiden är individuell och kan variera från några veckor upp till ett år. Efter utskrivning återremitteras den unge till remitterande handläggare. 70 % av deltagarna förväntas ha hittat en inriktning för studier eller arbetsliv efter utskrivning.

Syftet är att de unga ska komma på en nivå för att klara kraven för tillträde till arbetslivsinriktad rehabilitering. GEVALIS syftar också till att systematisera kunskap och erfarenheter från de professionella aktörernas arbete för att få en ökad samhällelig förståelse för målgruppens behov och stöd.

Lidköping, Skara och Vara ansvarar för verksamheten inom respektive kommun. Götene samarbetar med Skara och Essunga samarbetar med Vara. Särskilda avtal reglerar samarbetet dessa kommuner emellan. Till GEVALIS har

knutits en arbetspsykolog som är en gemensam resurs för samtliga kommuner. Dessutom har alla GEVALIS-grupperna tillgång till handledning av fil.dr och leg.psykolog Zelma Fors. Det finns en styrgrupp för GEVALIS som helhet. Denna består av en representant för respektive kommun samt ansvarig tjänsteman från Samordningsförbundet Västra Götaland.

Översiktliga verksamhetsbeskrivningar

Lidköping - Under 2008 har man haft 13 personer inskrivna, varav 6 har avslutats under året. Vanligaste orsaken till utskrivning är arbete/utbildning/föräldraskap (50 %). Åtta av tio inskrivna deltagare kommer från kommunens IFO-enhet. Resterande är remitterade av försäkringskassans representant i RESAM-teamet. 60 procent av deltagarna var kvinnor.

Skara och Götene - Under 2008 har man haft 32 personer inskrivna, varav 10 har avslutats under året. Vanligaste orsaken till utskrivning är arbete/studier (50 %). De flesta av deltagarna kommer från UNGSAM-teamet i Skara. 52 % av deltagarna var män.

Vara och Essunga - Under 2008 har man haft 9 personer inskrivna, varav 3 har avslutats under året och gått ut till egen försörjning. 67 % av deltagarna var män.

Utvärderingens syfte

Utvärderingen ska ge ett underlag till parterna i Samordningsförbundet Västra Skaraborg rörande den framtida utformningen av GEVALIS. Utvärderingen är formativ, d.v.s. den genomförs under tiden som projektet pågår och syftar till att stödja, forma och förändra framtida verksamhet.

Genomförande

Utvärderingen har genomförts på följande sätt:

- NCHSA läste inledningsvis in basal dokumentation om verksamheten.
- Basala data av detta slag utgjorde input för själva utvärderingen som gjordes på två nivåer:

Individnivån

- Deltagares uppfattning om GEVALIS och beskrivning av sin egen utveckling i relation till GEVALIS.

Systemnivån

- Beskrivning av det system av relationer som konstituerar GEVALIS och resultat och eventuella synergier av dessa relationer.

Föreliggande rapport redovisar utvärderingens båda perspektiv samt en syntes av dessa.

Teoretisk referensram

Begreppet unga vuxna

Det finns inte någon enhetlig bild av vilken ålder som gäller för gruppen ”unga vuxna”. Det mest använda åldersspannet är upp till 29 år men ibland används också upp till 24 år. Begreppet unga vuxna har tillkommit för att fånga upp nya mönster som uppstår i den förlängda etableringsprocessen. Unga vuxna är formellt och juridiskt myndiga, men samtidigt saknar de möjligheter till ett självständigt liv. Etableringsprocessen för unga blir då en process i tre steg, från barn till ungdom, från ungdom till ung vuxen och till vuxen. För att stödja ungdomar i övergången och förhindra långtidsarbetslöshet och utanförskap erbjuder samhället stöd i form av arbetsmarknadsåtgärder, till exempel praktik eller utbildning. Eftersom det handlar om stödåtgärder är de tidsbegränsade och ofta i projektför.

Viktiga frågor är hur anpassade de är för deltagarnas egna planer och hur delaktiga de unga är i processen. Vogel (1994) beskriver en allmän uppfattning om att bli vuxen är som en övergång från beroende av nätverk (föräldrar och offentlig sektor) till självständighet. Självständighet definieras som (med det mest centrala först); tryggad sysselsättning, egen inkomst, egen bostad, egen familj, deltagande i representativ demokrati och ett eget socialt nätverk. Det handlar om att för individen gå igenom olika faser och pröva på olika roller som har med livsloppet att göra.

Rantakeisuus avhandling (2002) har som syfte att undersöka ungdomars erfarenheter av nedvärderande attityder för att de går utan arbete. Undersökningen omfattade 50 långtidsarbetslösa i Sverige, som även ingick i en

jämförande undersökning omfattande personer från sex europeiska länder. Studien kom fram till olika idealtyper av långtidsarbetslösa.

Traditionalister - vill ha försörjningen tryggad på den lokala arbetsmarknaden. Ungdomarna har en negativ attityd till myndigheternas uppmaningar om vidareutbildning och geografisk rörlighet. Familj och släkt är viktig i jakten på ett jobb och för att hålla ångan uppe.

Vinddrivna - mer ytlig och lönerelaterad attityd till arbete. Har låga förväntningar om att få ett jobb. Har en individualistisk hållning och håller problemen för sig själva och det är ett sätt att överleva.

Sökare - förutom familjen är kamrater viktiga när man ser sig om på arbetsmarknaden eller funderar på studier och man har en hög flyttbenägenhet. Personerna söker meningsfulla arbeten som ska stämma in mot deras intressen.

Frifräsare - ser inte sig själva som arbetslösa även om man är det formellt sett. Arbetslösheten ingår i en långsiktig planering där yrkesvisioner är knutna till egna intressen. Man vill uppnå självförverkligande i det framtida arbetet. Den egna individualiteten betonas där man vill göra något annat än vad omgivningen gör. Vuxensamhällets arbetsvärderingar upplevs som förlegade. Gruppen har en stark önskan att offentliga instanser som arbetsförmedling, skolor ska svara upp mot individuella önskemål.

Studien av Rantakeisu (2002) indikerar att "Frifräsares" hälsa avviker på ett positivt vis från övriga kategorier. Vidare kommer "Traditionaliser" och "Vinddrivna" huvudsakligen från arbetarfamiljer medan "Frifräsare" och "Sökare" har medelklassbakgrund. Studien indikerar också att relationer, och speciellt att relationer till familj är viktiga indikatorer på hälsa för långtidsarbetslösa.

Begreppet arbete

Giddens (1993) beskriver arbetets värde. Lönen innebär vår viktigaste möjlighet att uppfylla våra behov. Om vi inte har någon lön kan minsta vardagliga sak bli komplicerad. Arbetets betydelse beskrivs vara; pengar, aktivitetsnivå; något att göra, variation, tidsmässig struktur, sociala kontakter; att man stödjer varandra och har ett bra samarbete, tillfälle att lära sig nya saker och en personlig identitet; att ha tillfälle att pröva nya roller och ha en uppgift att fylla (Giddens 1993).

• *Aktivitetsnivå*. Arbetet ger oss en chans att få utlopp för vår energi och den skänker struktur åt våra liv, oavsett hur våra arbetsuppgifter ser ut och upplevs.

- *Variation*. Arbetet i sig ger oss inträde till en annan miljö och en möjlighet att göra något annat än det man gör hemma. Detta skapar en variation, oavsett hur man upplever arbetsuppgifterna.

- *Tidsmässig struktur*. Många människor formar och bygger sina liv utifrån sitt arbete. Arbete ger oss inriktning i vår vardag och förmedlar en känsla av ordning. För de som står utan arbete är det lätt att bli oengagerad när det gäller tiden, och personen riskerar att bli passiviserad.

- *Sociala kontakter*. Arbete skapar många gånger tillfällen att träffa människor och vänner. Det kan till exempel innebära att delta i olika verksamheter tillsammans med andra. Vid arbetslöshet brukar många av dessa vänskapliga kontakter ta slut, och nätverket urholkas.

- *Personlig identitet*. För många ger arbetet en upplevelse av att veta vem man är. Arbetet förmedlar en social identitet och för en del är självkänslan kopplad till arbetet och t.ex. förmågan att kunna försörja sin familj. (Giddens 2003)

Vi kan se att många rehabiliteringsinsatser mot arbete och/eller studier har de här ingredienserna i sina program. Man söker efterlikna arbetets essens.

Arbetslöshet i gruppen unga vuxna

Tapio Salonen gör i en SOU rapport två alternativa tolkningar av en ökande arbetslöshet bland unga vuxna. Den ena tolkningen tar fasta på den konjunkturella förändringen som har lett till en tillfällig sysselsättningskris som särskilt har drabbat unga människor. Den andra tolkningen tar fasta på mer långsiktiga förändringstendenser och betonar istället strukturella aspekter bakom ungdomars förändrade sysselsättningsmönster. Den övergång som har skett till det postindustriella kunskapssamhället kräver högre kompetens och utbildning vilket kan leda till en senare etablering på arbetsmarknaden (Salonen 2000).

För de som var mellan 19 och 24 år gamla och inte bodde hemma, 2001-2003 hade hälften upplevt en ”ekonomisk kris” de sista 12 månaderna (Ungdomsstyrelsen 2005a). Med ekonomisk kris menas här att man haft betalningssvårigheter som tyder på allvarliga problem med baskonsumtionen. Man har ”varit tvungen” att:

- låna från släkt och vänner för att klara matkontot.
- begära försörjningsstöd för att klara matkontot.
- låna från släkt och vänner för att kunna betala hyran i tid.
- begära försörjningsstöd för att kunna betala hyran i tid.
- låta bli att betala hyran i tid.

Bland unga som inte bor kvar hemma har andelen fattiga, definierat som att ha mindre resurser än normen för socialbidrag, fördubblats under de senaste 20 åren (Folkhälsoinstitutet 2005). För 20–24-åringarna var det nästan tre gånger så vanligt med försörjningsstöd till dem med utländsk bakgrund (Socialstyrelsen 2004).

Trenderna är oroande med en ökad andel som slutar grundskolan utan betyg som ger behörighet till fortsatta studier (Folkhälsoinstitutet 2005). Detta påverkar en etableringsprocess som hör till inträde på arbetsmarknaden. Andelen unga som går ut årskurs 9 i grundskolan utan slutbetyg ökar. Vårterminen 2005 var 89,1 procent av eleverna som gick ut årskurs 9 på grundskolan behöriga att börja på gymnasieskolans nationella program. Det innebär att fler än var tionde av dem som gick ut årskurs 9 våren 2005 inte hade godkänt betyg i svenska, engelska eller matematik. Resultatet som ovan nämnts är en av anledningarna till att unga med kort utbildning i första hand uppmuntras att utbilda sig ytterligare (SOU 2003:92). Nordström Skans rapport för IFAU 2004 om arbetslöshetens långvariga effekter på unga visar också tydligt att en lång tid i arbetslöshet gör att unga under flera år efteråt halkar efter sina jämnåriga i lönenivå och förankringsgrad på arbetsmarknaden (2005a).

Om åtgärder för att föra unga närmare arbetsmarknaden

Det är viktigt att studera i vilken utsträckning arbetsmarknadspolitiska åtgärder leder till att unga träder in på den primära arbetsmarknaden. Utvärderingar visar att i de fall unga själva till exempel ordnar praktikplatser leder det ofta till att kompetenshöjningen blir lidande samt till att praktiken inte ökat ungas möjligheter att få arbete på den primära arbetsmarknaden, även om praktiken kan ha andra positiva effekter som stärkt självförtroende, ökade kunskaper om arbetsmarknaden etcetera.

Under 2004 genomfördes ungdomsgarantin (UG) för unga mellan 20-24 år. Andra insatser under 2004 var Kommunal Ungdomsplats (KUP) och Allmänt Anställningsstöd (AAS). Det rörde sig om 22 084 personer varav varannan ung person hade gymnasieutbildning (Ungdomsstyrelsen 2005a). Av antalet personer i KUP såväl som Ungdomsgarantin hade 40 % arbete efter sex månaders avslutad åtgärd.

Huvuddelen av ungas praktikplatser finns idag på den sekundära arbetsmarknaden. Inläring och handledning sker här i begränsad utsträckning vilket innebär att den unge inte får större kompetens och att han eller hon får fortsatt svårt att etablera sig inom den primära sektorn. Slutsatsen kan då bli att den subventionerade praktikplatsen enbart gynnar arbetsgivaren (Korpi 1994). I en skrift från (2005a) menar man att åtgärderna inte bör vara för korta och de bör innehålla kompetenshöjande delar. Man pekar på en risk i att det på senare år blivit en allt kortare programtid, en utveckling som är mindre gynnsam utifrån forskningsresultat (Ungdomsstyrelsen 2005a).

I de intervjuer som genomfördes med ungdomarna i undersökningen "Ungdomars möjligheter på arbetsmarknaden" ombads de att svara på frågor om sin huvudsakliga sysselsättning och försörjning under 2002, 2003 och 2004 samt vid det tillfälle som intervjun ägde rum. Den övergripande bilden av dessa ungdomars såväl sysselsättnings- som försörjningssituation är att den är mycket heterogen, i betydelsen att de kombinerar olika sysselsättningar och försörjningsformer på ett mycket stort antal sätt. I studien visade ett femtiotal ungdomar på 14 olika former eller kombinationer av försörjningssätt. Den vanligaste försörjningsformen var socialbidrag (29 personer), följt av ekonomisk hjälp från föräldrar (9 ungdomar).

Åtgärder, som ska underlätta ungas etablering på arbetsmarknaden, kan se olika ut. Walther gör i en komparativ undersökning av tio europeiska regioners arbetsmarknadsprogram och arbetsmarknadsåtgärder en kategorisering av de befintliga programmen, för unga utifrån deras syfte (Walther et al. 2004).

Om man överför dem till ett svenskt sammanhang blir kategoriseringen:

Kategori 1

Åtgärden är en utbildning eller en anställning: formell utbildning, arbetsmarknadsutbildning, subventionerad anställning, praktik, lärlingsutbildning.

Kategori 2

Åtgärden är en förberedelse för studier eller arbete: yrkes- och studievägledning, söka-jobbkurser, informellt lärande, folkhögskola, kommunala satsningar.

Kategori 3

Åtgärden syftar till att integrera unga som riskerar social exklusion: riktade åtgärder för vissa grupper, aktivering av unga med försörjningsstöd, nationella och lokala satsningar, brotts och drogförebyggande satsningar, ett tionde grundskoleår/sommarskola.

Kategori 4

Åtgärder som ser till hela den ungas situation (holistiska åtgärder): kultur- och fritidsprojekt, ideellt arbete, icke-formellt lärande, lokala projekt.

I början på september 2003 genomförde Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet en webbenkät om bland annat kommunernas syn på ungdomsåtgärder, 173 kommuner svarade på enkäten (Svenska Kommunförbundet 2004).

Redovisningen av enkätsvaren visade att anvisningarna från arbetsförmedlingen av unga till kommunens program hade minskat, trots att ungdomsarbetslösheten hade ökat. På frågan vad kommunerna ansåg vore de bästa åtgärderna för att halvera långtidsarbetslösheten bland ungdomar svarade de bland annat att ungdomsprogrammen behövs, men att det behövs större möjligheter till lokalt anpassade åtgärder.

Vidare menade kommunerna att ungdomarna behöver individuell hjälp samt att det behövs personer som aktivt arbetar med ungdomar under längre perioder. Kommunerna önskade också ytterligare satsningar av arbetsförmedlingen på individuella insatser och att matcha de unga arbetslösa mot jobb.

Dessutom menade kommunerna att inskrivningstiderna i olika åtgärder måste förlängas. Slutligen påtalades behovet av ett ökat samarbete med andra lokala aktörer som Försäkringskassan, privata näringslivet med flera.

I en rapport från Ungdomsstyrelsen (2005a) visar man på att kommuner i Sverige erbjuder olika förutsättningar för unga arbetslösa och det finns stora skillnader mellan de åtgärder som är tillgängliga beroende på var de unga bor. Man rekommenderar en rad åtgärder som bland annat att förbättra arbetsmiljön

i skolan, öka kontaktytor mellan skola och arbetsliv, se över arbetsplatsförlagd utbildning (APU), fokusera på vägledning för unga i skolan, mm..

Arbetslöshet och hälsa

Personer utan arbete upplever sig ha sämre hälsa än andra i samma ålder och har också större risk för depression, mental och fysisk utmattning och för tidig död. Därför är det viktigt att hälso- och sjukvårdens beredskap för arbetslösas ohälsa förbättras.

Jahoda (1982) har lanserat en teori om arbetslösa - deprivationsteorin om arbetslöshetens psykologiska effekter. Om en arbetslös person misslyckas med att ersätta arbetets latenta funktioner kommer hans eller hennes psykiska välbefinnande att försämrats. Utan ett arbete är det mycket svårt att strukturera sin tid och skapa mening i tillvaron. Arbete i sig är handlingar som, förhoppningsvis är meningsskapande.

Meningsskapandet är en social företeelse och kräver ett antal personer, oftast en grupp. Arbetet är ett medel att socialisera, normalisera, standardisera, bestraffa, och skapa nya möjligheter för att utveckla normer och kompetenser. Arbetet är ofta basen för att skaffa sig en social tillhörighet och sociala medborgerliga rättigheter och blir en väg till uppskattning av sig själv och andra.

Arbetets betydelse beskrivs vara; pengar, aktivitetsnivå; något att göra, variation, tidsmässig struktur, sociala kontakter; att man stödjer varandra och har ett bra samarbete, tillfälle att lära sig nya saker och en personlig identitet; att ha tillfälle att pröva nya roller och ha en uppgift att fylla (Giddens 1993).

I Ungdomsstyrelsens rapport visade det sig att ungdomar som inte etablerat sig på arbetsmarknaden hade en mer pessimistisk tro på framtiden än de som etablerat sig. Om inte dessa ömsesidigt förstärkande effekter på ett tidigt stadium dämpas med konkreta åtgärder för att underlätta dessa ungdomars etablering på arbetsmarknaden, är risken stor att dessa ungdomar fastnar i en negativ spiral som kan visa sig vara mycket svår att bryta.

Oversen (1983) beskriver arbetslöshetens psykiska följdverkningar. En individ som förlorar sitt arbete blir känslomässigt instabil med ökad känslighet och irritabilitet som vanliga reaktioner. Individen får känslor av att vara överflödig, onyttig och ser inte meningen i tillvaron. Självförtroendet och självrespekten påverkas negativt och den allmänna trivseln minskar. Individen kan känna bitterhet men samtidigt känna personlig skuld inför det inträffade. Att inte ha ett arbete att gå till medför att individen känner sig isolerad från samhället och saknar samvaron med sina arbetskamrater. De negativa psykologiska följderna

bidrar till att individen känner att den egna kontrollen över sin livssituation minskar avsevärt.

Arbetet har en social dimension. Det är numera också styrkt att arbetslöshet kan leda till allvarliga hälsoproblem i form av psykosomatiska besvär, sömnproblem, oro, ångest, nedstämdhet, apati och liknande. Arbetslöshet kan också minska det sociala umgänget, i många fall kan detta leda till isolering. Förutom lönen som ger materiell grundtrygghet, behöver en person också känna självaktning och stolthet för att trivas med livet.

Självaktning har att göra med hur vi tycker att vi värderas och bedöms av andra människor. Undersökningar har gjorts både på grupper av ungdomsarbetslösa och långtidsarbetslösa enligt denna modell som utgångspunkt. Svaren har varit entydiga. Ohälsan är betydligt mer utbredd bland dem som utsatts för hög grad av ekonomiska påfrestningar och mer av omgivningens skamgörande attityder jämfört med dem som är mindre utsatta.

Begreppet empowerment

Det hälsopromotiva området har sedan 1986 utvecklats från traditionellt beskrivande folkhälsovetenskap och epidemiologi. Som ett svar på den kanadensiske folkhälsoministern Marc Lalondes rapport från 1974 som pekade på att kostnaderna för sjukvård höll på att stiga den kanadensiska regeringen över huvudet och att något måste göras för att förhindra att folk blev sjuka, hölls en konferens i Ottawa 1986 där de hälsopromotiva riktlinjerna stakades ut.

En mycket viktig faktor för hälsopromotivt arbete sågs som individens förmåga att själv ta hand om sitt liv och sin hälsa, vilket ofta med en engelsk term beskrivs som *empowerment*. Principerna har senare kommit att summeras av Rootman *et al* (2001) som förutom empowerment också såg deltagande, (participatory) som centralt, och dessutom att perspektivet var allomfattande (holistic) att flera samhälleliga sektorer (intersectoral) användes i hälsoarbete, och att rättviseaspekter (equity), hållbarhet (sustainable) och en multistrategisk approach (multistrategy) var viktigt i hälsopromotivt arbete.

Särskilt begreppet empowerment har varit centralt inom hälsopromotivt arbete, ofta med en radikal betydelse att samhällets medborgare har möjlighet att själva ta kontrollen över den egna hälsan. Begreppet kan dock tolkas på fler sätt, bl. a. kan det ses passa väl med en liberal socialpolitik där staten överlämnar ansvaret till individen för att ha möjlighet att göra nedskärningar i den offentliga sektorn. En ganska allmän uppfattning är nog att de nordiska länderna har en gemensam syn på hur socialpolitik skall föras i förhållande till

vad staten är ansvarig för och vad som istället är individens eget ansvar, men Vallgård (2007) har visat att policydokument för den offentliga sektorn från Sverige, Norge och Danmark skiljer sig åt. Danska och norska folkhälsoprogram betonar oftare individens ansvar för den egna hälsan, medan de svenska programmen oftare belyser ojämlikhetsfrågor och dess betydelse för folkhälsan och betonar myndigheters och politikernas ansvar för folkhälsan.

Orsaken till att dessa aspekter berörs är att det i intervjuer med chefer framgår att de olika orterna i GEVALIS diskuterar i termer av empowerment men inte verkar ha riktigt samma förhållning till begreppet. Det görs i denna rapport dock ingen definition av empowerment, då det eventuellt skulle kunna innebära att en tolkning av begreppet är ”fel” och en annan ”rätt”, vilket kan försvåra en förutsättningslös diskussion inom GEVALIS.

Begreppet institutionalism

En annan faktor som är intressant att diskutera är de förutsättningar som gäller för GEVALIS, med tanke på att det innebär ett långtgående samarbete mellan olika statliga, landstings- och primärkommunala organisationer. Tanken att olika institutioner ska kunna samarbeta utan större problem får nog betraktas som ganska stark i Sverige.

Den har under senare år kommit att ytterligare stärkas, t ex inom forskningen där Gibbons *et al* myntat begreppet Mode 2 för att beskriva en utveckling från traditionell monodisciplinär Mode 1-forskning, till tvärvetenskaplig forskning där olika akademiska discipliner tillsammans med industriintressen och statliga myndigheter skapat förutsättningar för att stärka den nationella konkurrenskraften (Gibbons *et al* 1994).

De hinder som lagar och eventuell lokal kultur inom de olika organisationerna kan tänkas utgöra har inte diskuterats i särskilt stor grad. Detta trots att den akademiska riktning som går under namnet nyinstitutionalism har just ett perspektiv som framhåller att organisationer kan vara ganska olika uppbyggda, med olika lagar och regler som officiellt styr verksamheten, vilket sedan påverkar dess agerande och även hela den kultur som utvecklas inom denna (Hellström 1998).

Begreppet ”institutionalism” är ganska löst sammanhållet, och kan betyda vilken typ av organisation som helst. Den tidiga institutionalismen som växte fram under 1950-talet kom till slut att kritiserats för att ha en ganska statisk och självtillräcklig syn på organisationer (Hughes 1958), och ”nyinstitutionalismen” har istället sett organisationer som relativt autonoma men ändå i komplex utveckling i samarbete med andra (March, Olsen 1984). Detta synsätt har

relevans för denna undersökning eftersom det vid frågorna om vilka myndigheter som är aktiva och om det finns några problem med samarbetet, ibland svarades att det pga socialtjänstlagen i huvudsak var socialtjänsten som var den aktiva myndigheten i GEVALIS, medan de andra myndigheterna var mer passiva.

Frågan är om det myndighetsöverskridande samarbetet kommit att förändra de olika organisationernas sätt att agera, vilket är en tanke bland nyinstitutionalister.

Utvärdering – individnivån

Metod

Uppgifter och data samlades in genom skriftlig dokumentation och platsbesök. Varje område besöktes under en dag. Under dagen genomfördes fokuserad intervju och dialog i grupp (sammanlagt tre halva dagar) samt individuella semistrukturerade intervjuer (sammanlagt tre halva dagar).

Fokuserad intervju i grupp och individuella intervjuer

Vid varje tillfälle för gruppdiskussion var det tre till sex personer närvarande. Alla tre tillfällena kännetecknades av att respondenterna var mycket verbala, värtaliga, engagerade och villiga att diskutera och ha synpunkter på framtiden.

Utvärderingen bygger på deltagarnas erfarenhet av projektet och på de beståndsdelar och aktiviteter som deltagarna formulerar som framgångsfaktorer. Framgångsfaktorerna viktades och skattades utifrån hur deltagarna tyckte att de fungerade vid tillfället för gruppdiskussionen. I metoden finns så sett inlagt ett ”dåtid” - och ett ”framtid” - perspektiv. Resultaten ger, förutom en bild av hur deltagarna uppfattat verksamheten, också förslag för framtida utvecklingsområden för projektet, en riktning för det egna motivationsarbetet mot en stärkt självbild och ett arbete.

De individuella intervjuerna följde upp teman från gruppintervjun samt frågeställningar som är mer lämpade på individnivå än gruppnivå. Åtta intervjuer gjordes med sex män och två kvinnor. Alla deltagare fick erbjudande att få det utskrivna materialet hemskickat med frankerat svarskuvert för att läsa intervjun, kommentera den och skicka tillbaka. Fem deltagare tog erbjudandet.

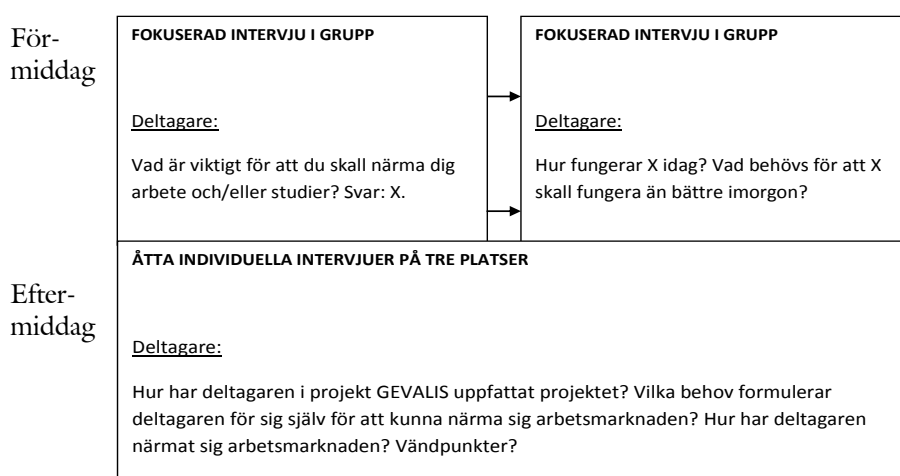
Deltagarna informerades om att i resultatbeskrivning och rapport kommer en anonymitet att eftersträvas för deltagarna. Det innebär att namn inte kommer att nämnas och text skrivs på ett sådant sätt så att man kan vara så anonym som möjligt.

Denna nivå av utvärderingen fokuserade på följande frågor:

1. Hur har deltagaren i projekt GEVALIS uppfattat projektet?

2. Vilka behov formulerar deltagaren för sig själv för att kunna närma sig arbetsmarknaden?
3. Hur har deltagaren närmat sig arbetsmarknaden?

Nedan visas schematiskt hur resultatet samlats in och byggts upp:

Resultat

Medelåldern i de grupper som utgjorde förmiddagens fokuserade gruppdiskussion var ungefär densamma i Götene/Skara och Essunga/Vara och några år högre i Lidköping. Grupperna var delvis de grupper som också fungerade som grupp dagligdags. Att de kände varandra inbördes var positivt då de därför kunde, i gruppintervjun, referera till inslag i projektet som de varit involverade i. Grupperna var inbördes mycket heterogena.

När det exempelvis gäller missbruk fanns det i en och samma grupp personer med nyligen avslutat missbruk sedan ett par månader, en person med ett aktivt missbruk och personer utan erfarenhet av missbruk över huvudtaget.

Detsamma gäller psykisk ohälsa och kriminella erfarenheter. Det kunde finnas en person i en grupp med kontakt med psykiatriin samtidigt som en annan gruppmedlem hade kontakt med ett missbruksteam.

Många hade en avbruten skolgång. Flera berättade om tidigare dåliga erfarenheter av att ingå i grupp. Det kunde handla om mobbing och om att känna sig utanför.

När det gäller schemalagda aktiviteter hade två verksamheter valt att ha fyra halvdagar och en dag utan några aktiviteter. En verksamhet hade valt tre schemalagda dagar med två dagar utan aktiviteter. Gemensamma inslag var ”Nyhetsbevakning” genom ”Nyhetstolvan”, ett spel med tolv frågor, med svarsalternativen 1 X och 2. Dessutom gympa/sport eller gym, söka jobb på Internet, skriva CV, föreläsningar, aktiviteter och mer arbetsrelaterade studiebesök. Alla verksamheter hade dessutom matlagning på veckoschemat. Frukostmöten fanns i olika grad och med olika fokusering i de olika verksamheterna.

Andra olikheter som möjligtvis kan påverka den individuella motivationen och gruppdynamiken är att deltagare har olika utgångslägen beroende på om de har sjukskrivning eller försörjningsstöd. Det är olika hög förväntan på om de kan söka arbete eller inte. En annan skillnad är hur personalen fördelade sina arbetsuppgifter under arbetstiden. Några hade administrativa uppdrag knutna till sina tjänster vilket påverkar kontakten med deltagarna.

Fråga 1: Hur har deltagaren uppfattat projekt GEVALIS?

I Lidköping beskrev deltagargruppen vad de ville ha ut av projektet:

En social del	Få rutiner och kunskap	Ha möjligheter att söka arbete
Träffa folk	Komma upp på morgonen	Ut på praktik
Mer närvaro av personal	En ordnad tillvaro	Ut på mer studiebesök
Variation på aktiviteterna	Dagliga rutiner	Få ett bra CV
Få stöd		Få en utbildning
Få positiv stöttning vidare		

I **Essunga/Vara** beskrev deltagargruppen vad de ville ha ut av projektet:

En social del	Få rutiner och kunskap	Ha möjligheter att söka arbete
Vill se framåt Stå på egna ben	Få ekonomin ordnad Komma upp på morgonen	Pröva praktikplatser Närma sig ett arbete Få kontakt med arbetsförmedlingen
Öka min motivering Få respekt Få stöd från gruppen Få stöd från handledare Reda ut mina problem	Få tid och jobba i min takt Veta mer vad jag vill Få kontakt med känslor Få en egen stabilitet Kontakt med psykolog	Klara ett jobb

I **Götene/Skara** beskrev deltagargruppen vad de ville ha ut av projektet:

En social del	Få rutiner och kunskap	Ha möjligheter att söka arbete
Bryta isoleringen Träffa andra deltagare	Komma upp på morgonen Äta frukost	Dator tillgänglighet Coacher finns som vägleder och puschar Hjälp att skriva CV
Ha människor omkring mig som stöttar mig (familj vänner) Att känna mig behövd	Att känna att man klarar av saker Planera dag för dag	Få hjälp att prata i telefon och ringa Få hjälp reda ut myndighetskontakter, papper och ekonomi.
Att känna sig respekterad i samhället	Att beta av målen bit för bit och ta en sak i taget	Få en stärkt självbild så att man kan ta nästa steg mot arbete, studier eller arbetsinriktad rehabilitering.

Fråga 2: Vilka behov formulerar deltagaren för sig själv för att kunna närma sig arbetsmarknaden?

Behov som deltagarna såg att gruppen har möjlighet att bemöta

I Lidköping var det viktigt att informationsutbytet fungerade. Det kunde exempelvis handla om att ge varandra förslag på praktikplatser eller ge förslag på spel och fritidsaktiviteter. Det var också viktigt att träffa folk. För att det skall fungera behövde man vara noga med tiderna.

I Götene/Skara hade man infört fördelning av sysslorna under matlagningen. Detta var något som uppskattades av deltagarna då man uppskattade ett delat ansvar.

Behov som deltagarna såg att personal har möjlighet att bemöta

Deltagarna diskuterade vad de ville ha utav personalen. Det var viktigt för alla grupper att personalen pushade på och att de stöttar. Det var också viktigt för alla grupper att personalen bevakade reglerna som exempelvis drogfrihet. Reglerna skulle gälla för alla. Ett exempel som en grupp gav var urinprov för drogfrihet. Man menade att antingen skulle urinproven vara slumpmässiga test för alla eller bestämda dagar för alla, inte att enskilda plockas ut vid misstanke. Man såg det som viktigt att "GEVALIS-reglerna" skall hållas, det vill säga; nykterhet, en drogfri miljö samt att deltagarna håller tiderna. Man hade generellt önskemål att personalen anpassar takten och innehållet utifrån i vilken "fas" man är i.

Deltagarna satt enskilt och funderade på faktorer som var viktiga för att kunna ta nästa steg mot arbete eller studier. Faktorerna viktades sedan genom att deltagarna fick ett antal "punkter" att dela ut på de faktorer som de valde som viktigast. Därefter betygsattes alla faktorer. Betygsskalan som användes var 1-5, där 5 var högsta betyget och 1 det lägsta. De med högst betydelse diskuterades mer ingående utifrån frågeställningen; hur kan det bli ännu lite bättre? Deltagarna fick beskriva hur de skulle märka av en förbättring.

Lidköping

RANGORDNADE FAKTORER SOM DELTAGARE VALT I LIDKÖPING viktigaste faktorn först	Medelbetyg av utförande
Vi gör studiebesök	1
Egen friskvård	4,2
Stöd från personal och grupp att börja utbildning	2,4
Varierat utbud av aktiviteter	1,2
Att få stöd	3,2
Personal finns när jag behöver	3,2
Träffa folk	3
Att få information från gruppen, ex tips om	2
Söka och få arbeta på dator	2,0
Kraven är bra på GEVALIS	1,2
Lagom mycket aktiviteter	1
Personal finns när gruppen behöver	3

Hur märks en förbättring?

Vi gör studiebesök (medelbetyg = 1,0)

- Vi gör fler studiebesök
- Ett bredare utbud på studiebesök som till arbetsplatser
- Utbildningsplatser, går på mässor
- Rekryteringsbolag bjuds att besöka projektet

Vi har friskvård (medelbetyg = 4,2)

- Mer gemensamma aktiviteter
- Mer friskvård över huvudtaget
- Styr upp mer i projektet och schemalägg friskvård i grupp fler tillfällen

Stöd att börja en utbildning (medelbetyg = 2,4)

- Höja motivationen för deltagaren

- GEVALIS kan tipsa deltagare om att läsa
- Finna och visa på nya sätt att studera på (ex studieteknik alternativa utbildningar)

Variert utbud av aktiviteter (medelbetyg = 1,2)

- Fler aktiviteter anordnas (paintball, teamövningar)
- Projektet erbjuder mer aktiviteter i grupp (inte bara eget arbete)
- Fler gruppmöten då man diskuterar och planerar

Träffa folk (medelbetyg = 3,0)

- Få fler deltagare
- Vara mer noga med närvaron

Essunga/Vara

RANGORDNADE FAKTORER SOM DELTAGARE VALT I ESSUNGA/VARA viktigaste faktorn först	MEDEL BETYG av utförande
Att få den tid man behöver i punkten	4,3
Arbeta i min egen takt	5
Få hjälp med det man behöver	4,3
Få motivation	4,5
Att få stöd från handledare	4,3
Personal finns när jag behöver	5
Få ökad självkännetdom om vem man är	4
Att få stöd från gruppen	4,5
Pröva en arbetspraktik	3,7
Ha ett eget schema	4,3
Träffa ledarna (personalen)	4,3
Komma hemifrån	3,5
Få hjälp att reda ut ekonomin	4,3

Hur märks en förbättring?

Att få den tid jag behöver i GEVALIS (medelbetyg = 4,3)

- Personalen kunde vara lite strängare och inte ge sig exempelvis om man skall göra ett CV.

Få hjälp med det jag behöver (medelbetyg = 4,3)

- Det räcker med två coacher

Ökad motivation (medelbetyg = 4,5)

- Det är mycket viktigt att höja motivationen
- Handledarna kan höja motivationen
- Gruppen kan sporra varandra att våga mer

Stöd från handledare (medelbetyg = 4,3)

- De stödjer privat också
- De är bra på att ge stöd
- Man vet att de finns där
- Behöver man hjälp så finns de där
- De söker upp deltagare aktivt
- De kan söka upp även om man sagt att man är sjuk

Självkänedom (medelbetyg = 4,0)

- Man går upp på morgonen
- Humöret blir bättre man är gladare
- Man vågar ta för sig mer
- Omgivningen märker att man blir piggare (anhöriga)
- Omgivningen märker att man börjar säga nej
- Omgivningen märker att man börjar ta för sig
- Man stöter bort andra de man inte vill träffa

Götene/Skara

RANGORDNADE FAKTORER SOM DELTAGARE VALT I GÖTENE/SKARA viktigaste faktorn först	MEDEL BETYG av utförande
Träffa andra deltagare	5
Individuellt anpassat målarbete, krav och planering	4,3
Stöd att bryta isolering	5
Gruppen fungerar väl	4,3
Att få stöd från handledare runt papper och ekonomi	4,5
Stöd från handledare för vägledning	5
Använda telefonen (komma över motståndet)	4
Att beta av och ta en sak i taget i egen tid	4,5
Känna sig behövd och respekterad	3,7
Komma upp på morgonen	4,3
Börja äta frukost	4,3
Använda datorn för att söka arbete	3,5
Använda handledare för att skriva CV	4,3

Hur märks en förbättring?

Träffa andra deltagare (medelbetyg = 5,0)

- Det är en utmaning att fortsätta ha en bra grupprocess
- Viktigt att behålla en blandning av deltagare

Individuellt anpassat målarbete, krav och planering (medelbetyg = 4,3)

- Det fungerar fint

Stöd från handledare (medelbetyg = 5)

- Personal kan ta emot förslag för förändringar i verksamheten
- De kunde vara mindre strikta med att sitta och skriva på papper och i dator under samtalet

Börja äta frukost (medelbetyg = 4,3)

- Gå upp tidigare (men det är ett dilemma)

Olika sätt att komma fram till beslut och samla in förslag (medelbetyg = 4,0)

- Deltagare kan komma med anonyma förslag
- Deltagare kan ge förslag på enskilda samtal

Egen tid på fredagarna (medelbetyg = 4,0)

- Det borde finnas ett rum där man kan sitta själv
- Det kunde vara mer socialt
- Man kan se över lokalen nu är det en ”skolmiljö”

Matlagningen (medelbetyg = 3,0)

- Fler i gruppen kunde vara aktiva
- Man kan samtala mer under arbetet i köket
- Det kan vara personal med hela tiden som kan ”styra upp” så att alla gör något

Fråga 3: Hur har deltagaren använt sig av GEVALIS i sitt närmande till arbetsmarknaden?

Det är svårt att göra generella antaganden utifrån ett ganska litet antal personer, 15 personer (fördelat på 3 verksamheter). Något kan ändå sägas om olikheter utifrån åldersgrupper. Det verkar som att det är en skillnad i behov i gruppen upp till 24 år jämfört med gruppen 25-29 år gamla.

De som är äldre verkade mindre optimistiska inför sina framtidsutsikter och hade förmodligen fler misslyckanden bakom sig. Det indikerar vikten av att insatser sätts in tidigt i den unges liv. Det kan också vara så att den ”äldre” gruppen av långtidsarbetslösa har större behov av till exempel andra kompletterande åtgärder, annan frekvens på avstämningssamtal annat innehåll.

Vägen mot arbete – grunden är ett ökat välmående

En deltagare menade att det viktigaste var att känna växande inre stabilitet och en ökad självkänsla. Han/hon såg kopplingen till arbete då välmående var högre

var också chansen högre att ta hand om och behålla ett arbete. Det blev en ”uppåtspiral”. Ett ökat välmående kunde innebära en omställning även för omgivningen, en deltagare berättar;

...Det var jobbigt ett tag för min familj men efterhand blev det bättre. Det var jobbigt för dem när jag började säga nej mer och mer. Men nu respekterar mitt syskon mig mer, hon/han frågar mig vad jag tycker om saker och ting och hon ser och bryr sig om även mina åsikter.

En annan deltagare talade om vikten att bli drogfri som en nyckel mot välmående;

...Det kan vara någon som kan rikta och hålla ficklampan åt dig så att du kan se åt vilket håll du skall gå och vilket mål man skall ha. Det handlar om att hitta en väg att gå. Du kan tända ficklampan själv men sedan behöver man hjälp att rikta den.

Vändpunkter som nämndes som punkter i livet då man inte kunde gå tillbaka till ett tidigare beteende utan en insikt infunnit sig kunde utlösas av sjukdom, rädsla. Deltagarna menar att man behöver komma till en punkt då man ber om hjälp, tar emot hjälp och säger därmed att man har problem. ”*Ta chansen och fråga om allt!*” var ett råd flera gav vid frågan om vad de skulle säga till nya deltagare. En del berättade om vändpunkter som kom successivt och bit för bit;

...För mig har det varit små förändringar hela tiden, att jag vågar fråga saker och att jag vågar ta initiativ. Det är viktigt för mig att få stöttning. För mig är det små förändringar och det går långsamt. Jag får stöttning härifrån.

Att den egna processen får ta tid och individuell tid var något viktigt för alla deltagare.

Frivillighet, ansvar och tvång

Flera av deltagarna uppfattade en balansakt mellan frivillighet och tvång. Tvång uppfattades gärna av de personerna med missbruksproblem under den första perioden i verksamheten

...det var en del tvång först men sedan blev det frivilligt...här kan man inte göra som man vill fast samtidigt är allt man gör frivilligt, man gör så att säga saker och ting i sin egen takt.

En deltagare berättar om att ett frivilligt ansvarstagande smög sig på och hon/han förvånade sig själv med sitt ansvarstagande för gruppen;

...Jag började känna ett ansvarskännande mot de andra och jag började ringa eller SMS:a om jag var sjuk. För jag kände ett ansvar för fler än jag själv. Det kändes plötsligt naturligt att ringa och sjukanmäla mig, det var något jag inte hade gjort innan.

Om personalens roll

När det gäller personalen visade deltagarna på olika uppfattningar som delvis baserades på att de hade olika förväntningar på vilken roll personalen skulle ha. I två av verksamheterna önskade man mer närvaro av personal vilket beskrevs som närvaro vid fikapauser, i soffan, vid datorerna, i aktiviteterna. En deltagare sa;

...Här kan de hjälpa en att få kontakt med vårdcentralen eller med ett beroendeteam. Det är trevligt här och roliga aktiviteter men emellanåt kan jag bli trött på allt drogprat när man sitter i soffan.

Man önskade också högre tempo när det gäller fler aktiviteter och även aktiviteter som återkommer regelbundet vecka efter vecka.

...Som det är nu kan vi i stort sett sitta här hela dagen och inte göra något. Det behövs någon som driver igång.” En deltagare sa; ”ett tips är att det är med en personal som jobbar ute i gruppen och jobbar med att hitta på och komma med förslag. Det behövs en personal som för oss samman så att vi inte sitter och gör var sin grej.

När det handlar om personalens många gånger dubbla roll i GEVALIS det vill säga att både vara knutna till försörjningsstödet och beslutet om bistånd och vara stöd i arbetsrehabiliteringen så uttryckte deltagarna att det var både positivt och negativt. Positivt då personalen med en gång och snabbt kunde följa upp om något inte stämde i den egna historien, det gick inte att gör några

”*undanflykter*” som man sa. En och annan upplevde det som negativt som en kontroll och ett tvång.

...Jag har haft tät kontakt med försörjningsstödet och jag tycker det är bra att det är samma personer för då har de koll på både när det gått bra för en och när det går sämre.

En bred och genuin uppskattning gavs till personalen när de hjälper till med stöd vid myndighetskontakter vilket gällde den egna försörjningen och planering inför framtiden. Flera menade att detta med att ringa - ta telefonen och ringa upp en myndighetsperson - kunde ta månader av förberedelser. Även de individuella samtalen uppskattades av de flesta;

...Det är bra med de individuella planerna vi gör vid möten. Om man kom som ny skulle jag säga; Ta kontakt! Det är skönt att prata av sig även om man inte tror det, så är det skönt. Jag skulle också säga att om du har problem med papper eller med att ringa, så skäms inte för det! Ta fram det istället och ta emot hjälp.” Någon hade en annan åsikt; ”Uppföljningssamtalen gav inte så mycket, det var ingen som pushade en direkt. Det kändes inte bra när man inte gjort det man sagt att man skulle göra i tidigare möte. Ibland så ljög man och då startade försvarsmekanismerna istället för att berätta sanningen. Jag uppmanar nya att de skall ha en samtalskontakt vid sidan om.

I en av verksamheterna uppskattades personalens närvaro, man sa:

...De är som en vän, en äldre vän och en rollfigur som jag respekterar och litar på. Jag tror att de vill mitt bästa så när de säger; ... kan du göra...? Så gör jag det för jag litar på dem.” en annan sa; ” De är som kompisar, som äldre kompisar, de är snälla. Jag har kul med dem och jag kan vara allvarlig med dem, de är som en äldre vän. Jag har ingen annan relation att jämföra med som är som den till dem.

Lokalernas inverkan

Det verkar som att i den verksamhet, som på grund av lokalerna, var minst präglad av myndighetsutövning (Essunga/Vara) arbetade man mer med gruppdynamik än jämfört med de andra verksamheterna. Detta var inget uttalat syfte eller olikhet men troligtvis bidrog valet att förlägga verksamheten i en lägenhet bland annat till det. Dessutom hade man en snävare och mer homogen

grupp vid tillfället för besök av verksamheten (0906). En verksamhet delade lokaler med andra verksamheter inom myndighetsområdet. En deltagare sa;

...Vi har olika verksamheter i dessa lokaler och jag tycker det skall vara mer tydligt att detta är våra lokaler och det skall inte vara en massa andra verksamheter här. För det blir inte som ett eget ställe att komma till. Jag skulle vilja ha en mer familjär känsla än vad vi har nu.

Återskapa och skapa nya kontakter

Speciellt de yngre personerna nämnde familjemedlemmar som viktiga resurspersoner. Det var dessa personer de ”testade” sina nya värderingar och åsikter på och det var från dem de fick sitt gensvar;

...Min kontakt i...har varit betydelsefull för mig. Min familj har också varit väldigt betydelsefull. Det är från dessa människor jag fått värden i livet och det är som om man tar små bitar från olika människor och skapar egna värden.

En annan deltagare berättar om en mer dramatisk vändpunkt;

...Min familj och min pojkvän/flickvän gav mig återkoppling och min livslust tillbaka. De såg en skillnad i mig och de blev glada. Det var en förändring de märkte det på mitt mående, jag blev mer social. Jag tänkte sedan, kan det vara så här bra. Och för mig är det så att jag inte kan gå tillbaka till perioden innan nu för jag vågar hoppas och tro.

Om innehållet i GEVALIS - utvecklingsområden

Deltagarna hade olika förslag avseende innehållet i GEVALIS (se frågeställning 2). Något av det som återkom i alla tre verksamheterna var ett behov av fler och mer varierade föreläsningar. En deltagare sa;

....En tanke är att ta hit en bra föreläsare, någon som kan berätta något. Man kan ta hit föreläsare med egen erfarenhet, någon som kan prata med dina ord. Man kan ta hit samma person igen som vi hade en som pratade om drogproblematik kanske kan han komma en gång i månaden hit?

Andra förslag var personer från KRIS, Hyresgästföreningen (för råd inför framtida boende), arbetsförmedlingen och försäkringskassan. Vissa

föreläsningar kunde vara återkommande och vissa enstaka tillfällen, menade man.

Man efterlyste mer kontinuitet i vissa verksamheter där aktiviteter under veckan flyttats eller blivit inställda. Det fanns också önskemål att ha mer närvarande och delaktig personal under veckans aktiviteter. En viktig funktion för personal var att vara igångsättare och en annan att styra bort samtalsämnen från exempelvis droger. Det kan vara så att tre dagar i veckan är för lite för vissa deltagare för att kunna vända på ett negativt livsmönster och de behöver erbjudas aktiviteter fem dagar i veckan.

I en av verksamhetsbeskrivningarna (Lidköping) framgår att man erbjuder informella och formella samtal med syfte att utreda stödja och motivera. Deltagarna uppfattade dock inte att det fanns dessa typer av samtal vilket kunde förtydligas. Möjligheten för arbetsplatsförlagd verksamhet nämndes inte av deltagarna vare sig i gruppintervju eller i individuell intervju, vilket kan vara tecken på att det inte fungerat som ett åtråvärt alternativ eller föredöme. Det kan tilläggas att Lidköping, i förhållande till andra kommuner, varit underdimensionerat avseende personalkapacitet (enligt tjänstebeskrivningen Dnr TJS 31/2007).

Uppföljningssamtalen verkade variera utifrån behov från deltagaren allt från det vanligaste; varannan vecka till var tredje eller var fjärde vecka. Någon enstaka menade att man hade uppföljningssamtal ännu mer sällan.

Flertalet av de intervjuade uttryckte att det var mycket positivt att få hjälp till en stödsamtalskontakt alternativt terapeut eller drogterapeut. Detta var en mycket viktig kontakt som löpte parallellt med kontakterna i GEVALIS. En deltagare sa;

...att kombinera samtalskontakten med ... har fungerat bra. Samtalskontakten fungerade fint och det kändes skönt att ha bägge kontakterna, en bra kombination.

Diskussion och konkluderande kommentarer

Upplevelsen av att gradvis öka kontrollen över sin situation ger upplevelse av att vara till nytta för sig själv och andra och motverkar en inlärld hjälplöshet. För att kunna nå detta krävs en ökad förutsägbarhet (planering och organisering) och möjlighet att påverka sitt arbete. Missnöjet ökade då deltagarna upplevde att de blev ”beordrade” att göra ett arbete. Dessa synpunkter bekräftas i stort i

denna utvärdering och det är en balansakt som görs mellan tvång, ansvar och frivillighet.

Utvärderingen bekräftar andra studier (Kristiansen 2001) där det som är avgörande för uppbrott från ett oönskat utanförskap och/eller missbruk är tillgängligheten av sysselsättning, boende och kontakter med människor som ger stöd. För att kunna bryta med missbruket visade sig följande aspekter vara viktiga; förtroende, villighet att ta ett eget ansvar, gemenskap och kamratskap, samarbete, gemensamt och tydligt mål, respekt, tolerans, engagemang och positiva förväntningar.

Många av dessa faktorer har med grupp processer att göra vilket talar för resultatet att aktiviteter i grupp varit och är effektfulla för deltagarna. Man kan se över graden av deltagande och typen delaktighet av personal i vissa av grupperna som ibland verkar behöva förstärkas. Det handlar för en del av deltagarna om att delvis bygga upp en ny identitet.

Personalens roll var viktig och de kunde fungera som ”en äldre vän” och beskrevs på samma sätt som nära familjerelationer skulle kunna beskrivas. Det är viktigt att närvaron ”i soffan” och avstämningssamtalens syfte är tydligt samt att man är överens om kontinuiteten.

Det verkar som det är vissa faser som återkommer i intervjuerna. Dessa faser är främst kopplade till olika behov hos deltagarna.

Fas 1	Tillhöra och bli accepterad	Fasen innebär att se sig som en i verksamheten/ en i gruppen. Detta tog olika lång tid för deltagarna en del höll sig vid sidan betraktade hela gruppen innan man sökte sig ett deltagande. Andra sökte sig till likasinnade och de med liknande erfarenheter (som droger).
Fas 2	Ordna upp och kartlägga	Fasen innebär att ta tag i ekonomin, kanske fanns ingen inkomst innan, kanske fanns skulder. Vad behövs när det gäller att söka arbete; göra CV?
Fas 3	Sätta delmål	Sätta de första delmålen med sin kontaktperson.

Fas 4	Uppleva kontinuitet	Fasen innebär att skapa rutiner som att sköta tiderna på verksamheten, komma upp på morgonen.
Fas 5	Skapa kontakter	Fasen innebär att skapa och ta kontakter som behövs när det gäller försörjning, sjukdom och arbete. Någon behövde en sjukskrivning, terapeutkontakt, drogterapeut eller få kontakt med försäkringskassan eller arbetsförmedlingen. Göra arbetstest? Prata om och söka arbetspraktik.
Fas 6	Åter eller nyskapa kontakter	Fasen innebär att återskapa eller nyskapa nära relationer, ofta med familj.

Tillit är centralt för mänsklig utveckling. Tillit är ofta är väldigt låg om man befinner sig utanför medborgarskapet/arbetslivet. Putnam (1993), en forskare menar att deltagandet i frivilliga organisationer skapar ett socialt kapital vilket innefattar relationer mellan människor som bygger på förtroende, nätverk och tillit det vill säga man vågar samarbeta för att man utgår från att motparten också kommer att samarbeta.

Nätverk och kontakter är viktiga om man söker information eller arbete. Förtroende, nätverk och tillit är varandra ömsesidigt förstärkande.

Tillit kan betraktas utifrån olika nivåer:

- Personlig tillit, vilket har att göra med själv tilliten eller självförtroendet.
- Ömsesidig tillit som har med att göra om jag litar på andra människor.
- Systemtillit som handlar om opersonliga eller abstrakta kontakter som välfärdssystemet exempelvis eller politiker. (Coleman 1990)

Både mellanmänsklig tillit och systemtillit förekommer samtidigt och kan förstärka eller försvaga varandra men generellt sett så är grunden för de båda att det finns en viss grad av personlig tillit. För deltagarna i GEVALIS ökade den personliga tilliten (ta ett eget ansvar, delaktighet, tro på målet) i samband med

den mellanmänskliga tilliten (kamratskap, gemenskap, uppslutning, man gör det man sagt man skall göra, jämlika) samt att det finns en tillit till övergripande struktur och stöd (möten, en ”stödperson” som håller ihop och för den personliga utvecklingen framåt).

Det fanns önskemål om att personalen skulle leda en tydligare struktur och ansvarsfördelning, speciellt var detta önskemål uttalat i de verksamheter som var mindre ”hemlika” i sin utformning. Överlag vill alla deltagare vara mera delaktiga i planeringen av arbetsuppgifterna och aktiviteterna.

Teoretiker har fört fram att upplevelsen av att gradvis öka kontrollen över sin situation ger upplevelse av att vara till nytta för sig själv och andra och motverkar en inlärld hjälplöshet. För att kunna nå detta krävs en ökad förutsägbarhet (planering och organisering) och möjlighet att påverka sitt arbete.

Utvärdering – systemnivån

Metod

Sju av de lokala ”cheferna” (egentligen 5 chefer, en samordnare och en från styrelsen i Samordningsförbundet) för verksamheten vid de fem ingående orterna Götene, Essunga, Vara, Lidköping och Skara intervjuades. En av dessa intervjuer gjordes som en telefonintervju, de övriga vid personliga besök. Eftersom undersökningen gällde en verksamhetsevaluering, snarare än ett analytiskt forskningsprojekt, spelades intervjuer inte in, utan anteckningar fördes av intervjuaren och skrevs därefter ut.

En fokusintervju gjordes därefter med sex personer som arbetar i grupperna. Vid denna ställde en utvärderare samma frågor som till cheferna och styrde därefter diskussionen, medan en annan antecknade vad som sades, och skrev sedan ut det.

Frågorna som ställdes till cheferna delades in i tre avdelningar vilka berörde deltagarna, personalen och de ingående organisationerna/myndigheterna. Samma frågor ställdes sedan till personalen i grupperna, men de som behandlade olika myndigheters samarbete utelämnades då det antogs att det var svårt att ha insyn i det för dem som arbetade direkt med deltagarna. Svaren har bedömts kvalitativt, även om det ibland görs en kvantitativ kommentar huruvida svaret gavs av många eller bara ett fåtal av de intervjuade. De uttalanden som analysen bygger på redovisas i texten, men vem som sade vad har inte noterats i texten, för att ge anonymitet åt dem som intervjuats. Frågorna framgår av bilaga 1.

Resultat- om deltagarna

Hur sker urvalet av deltagarna?

På denna fråga betonar flera av cheferna att det dels finns ett formellt ålderskriterium på 25-29 år, att de har någon form av försörjningsstöd och att den organisation som i huvudsak var den som remitterade in deltagare var IFO

inom socialtjänsten. Några fortsätter till en analys, som att de är ”är långt ifrån arbete”, att de är ”svaga” eller att de ”misslyckats gång på gång”, eller att de är ”svårare fall”. Två av de intervjuade menade att det var ”individuella historier”, eller att det gjordes ”individuella bedömningar”.

I fokusgruppintervjun av personalen i grupperna ställdes samma fråga, med tillägget om det fanns någon typisk bakgrund för en deltagare. Förutom det formella ålderskriteriet betonas då dels att det var människor med sociala problem, ”som inte kommit så långt med sin utbildning”, ”ofta svag familjebild”, med ”dåliga relationer” och ”våldigt dålig självbild”. Några menar att det också kunde röra sig om direkta psykiska sjukdomar, ”fobier, ångest och depressioner”, och att ”neuropsykiatriska sjukdomar förekommer”, och någon nämnde ”drogmissbruk”.

Det individuella perspektiv som en del av cheferna betonade blir därigenom något mindre framträdande; deltagarna har inte direkt samma bakgrund, men det verkar finnas ett antal faktorer som gör att deltagarna finns med i grupperna; socialt utanförskap, psykiska sjukdomar och/eller drog- eller alkoholmissbruk. Det framkommer också att dessa tre faktorer inte ses som likvärdiga. En intervjuperson menade att ”missbrukare är annars lite lättare faktiskt” och en annan påpekade att ”de med psykproblem är svåra. Ofta har de föräldrar med samma problem”.

Att ha svåra psykiska problem framstår också som ett hinder för att kunna ingå i gruppen. En intervjuad menade att:

...det finns en del som vi backat för eftersom vi kunde se att de inte skulle fungera i grupp. Då är det bättre att de stiger av.

I fokusgruppintervjun framkom också att deltagarna i grupperna hade stöd av varandra:

...man har inspiration i gruppen också”, och att ”motivationen kommer ofta från andra deltagare.

I fokusgruppintervjun framtonar dessutom uppfattningen att det fanns en skillnad mellan att vara missbrukare, ha ett socialt utanförskap eller vara psykiskt sjuk. Det kan inte avfärdas som en fördom bland personalen, då den framtonar även bland deltagarna. En intervjuad i fokusgruppen sa:

...En som är på väg ut skapade en bild av sig själv. Att han var en lat jävel som tog varje chans han hade att utnyttja systemet. Vid utskrivningen brast det: han insåg att han faktiskt var sjuk. Ett bipolärt syndrom som han nu testar mediciner för. Detta för att få ett fungerande liv. Det ger en bild av hur de fungerar: det är skämmigt att gå på bidrag för att man faktiskt behöver det, men om man ser det som att man ändå bara försöker utnyttja systemet blir det inte riktigt samma sak. Att gå på stöd är ett hot mot självbilden.

En socialt utanförstående som bara ”skor sig på systemet” kan möjligen ses som vara mindre allvarligt drabbad och därigenom ha bättre möjligheter att själv hantera sin situation, än en psykiskt sjuk i behov av vård, även bland deltagarna. Att själv kunna hantera sitt liv tangerar begreppet empowerment som spelat en stor roll inom det hälsopromotiva området, och de två följande frågorna var tänkta att undersöka hur stor roll detta spelade i verksamheten.

Hur analyseras deltagarens behov? Finns handlingsplaner, är de i så fall individuella och realistiska?

Flera av de intervjuade cheferna betonar nu att det är viktigt att anpassa verksamheten till individen: ”specifikt i samråd med individen”, och ”man ser på individen och anpassar därefter”.

Några intervjuade pekade på de krav man hade för att kunna ingå i gruppen: ”de skall klara av att fungera i grupp och vara till nytta i den” och att man tittade på hur ”man organiserar sig, kan följa regler och hur man fungerar intellektuellt”.

Flera kom dock att beskriva verksamheten på ett sätt som påminner om begreppet empowerment: ”vi gör en handlingsplan gemensamt med deltagaren”.

En intervjuad var mycket tydlig: ”det görs gemensamt där deltagaren är med. Viktigt att de äger handlingsplanen, det är ju deras liv det handlar om. Och de ska ju äga sina liv”.

Är deltagandet aktivt? Vilka möjligheter har deltagaren att påverka?

De flesta i chefsgruppen menade att det var möjligt för deltagarna att ha inflytande: ”de kan påverka”, ”det är ju en samverkan med deltagaren”, och ”man kan bygga en arbetsallians”.

En intervjuad underströk att detta var en förutsättning för verksamheten: ”man ska vara aktiv”, medan en annan pekade på orsaken till varför man såg det på detta sätt: ”om det är tvång blir det inte på samma sätt”.

Dessa båda sistnämnda frågor berördes också i fokusgruppintervjun, och även här fanns perspektivet av empowerment med: ”det är de själva som ska ta sig an sitt liv”, och ”vi får sitta på händerna ibland”, med betydelsen att man som personal inte skulle göra det arbete det var meningen att deltagaren själv skulle motiveras att ta hand om. En person påpekade att de skapat en formell procedur som tydligt underströk att verksamheten var i deltagarens händer:

...vi gör så att de har originalet av planen, vi har bara kopior. Det ska vara påtagligt att det är deras, och det är väl lite originellt.

Det framkommer dock att personalen i grupperna inte var att betrakta som passiva, då de berörde de problem de hade för att göra de medverkande mer aktiva. En intervjuad sade:

...vi har provat att man får avdrag om de inte kommer. Men de kommer ändå inte. Det gäller att arbeta med motivationer.

En annan intervjuad menade att man också arbetade med ”en kompott av metoder: det är ett xplock av vad som fungerar. Men vi adopterar dem inte”.

En intervjuad menade att det var svårt att balansera mellan att låta de medverkande själva ta så mycket ansvar som möjligt, men att ändå styra upp och inspirera dem till att göra så:

...Man måste ändå tycka om att jobba så här. Ute i samhället där går allting så snabbt. Man får vara motsatsen. Vi får gå en vända till, och kanske två. Och inte bli förbannad. De har ju alltid haft det så förut. Så många gånger får man hålla i bordet.

En annan intervjuad beskrev arbetets villkor:

...uthållighet är mycket viktigt. Vi ringer och vi skriver brev. Vi är kanske de enda som hör av sig och undrar om de lever.

Att arbeta så nära deltagarna kan eventuellt vara påfrestande för den sociala relation man har i en verksamhet av denna typ, och den följande frågan berörde detta.

Hur fungerar de personliga relationerna mellan deltagare och personal?

De intervjuade cheferna menade att det inte fanns några relationsproblem i grupperna. Flera påpekade att det byggdes en ”professionell relation”, och nästan samtliga pekade på att man åtgärdar detta problem genom att ha en handledare knuten till grupperna där man kunde ta upp sådana problem om de uppstod.

Även i fokusgruppen gav man liknande svar: ”jag tar aldrig med det hem”, ”de ska ju inte fästa sig vid oss” och ”det är ju ett jobb”. Man pekade också på vikten av att ha en handledare för verksamheten: ”det är en ventil”. Annars framstår arbetet som påfallande svårt att hantera.

En intervjuad menade att man arbetade på ”en uppfostrande nivå. Vi kan säga att det inte är OK att säga så till någon! Det finns folk som inte klarar om du är sån!”

En annan intervjuad menade att sådana kommentarer måste komma ”med en knorr; nära och med ögonkontakt. Man ska säga stopp om det går för långt.” De intervjuades syn på deltagarna framstår i materialet som påfallande medkännande och positivt. En berättade om ett besök hon gjort hos en deltagare:

...Han hade varit väldigt negativ och inte dykt upp så ofta. Men jag blev hembjuden till honom och satt i hans garage och kollade när han lagade mopedmotorer. Sen vände det. Sen när det gäller frånvaro allmänt: jag tycker de är närvarande mycket.

En annan intervjuad berättade om att hon träffat en handläggare som varit på kurs med elitsoldater i den svenska armén:

...Det var verkligen eliten, de som gått på de allra bästa skolorna och alltid lyckats med allt de företagit sig. Det var lite överraskande att inse att de inte hade någon historia att berätta. Allt var redan förutbestämt. Våra deltagare har ju en historia. De är ganska duktiga på att klara sig i de allra värsta situationer.

En intervjuad pekade på den skillnad som verksamheten innebär, jämfört med om deltagarna bara passivt gick på socialbidrag. Deltagarna hade fortfarande möjlighet att manipulera de som arbetade i grupperna, men:

...vi har en chans att slå hål på det eftersom vi träffar dem så ofta. Annars kan de hålla på i årtal. Det går inte här.

Kan verksamheten tillfredställa behoven?

Två av de intervjuade cheferna pekade på att verksamheten bedrevs i en samhällelig kontext och att den rådande lågkonjunkturen ökade de medverkandes svårigheter att skaffa arbete och praktikplatser, vilket innebar att dess möjligheter att vara till hjälp i framtiden eventuellt kunde begränsas.

Flera av de andra intervjuade menade att verksamheten inte fullt ut kunde hjälpa deltagarna, men ”i stort sett”, ”det är nog blandat” även om ”vissa fortfarande går till förtidspension till slut”.

Flera påpekade också att det inte var så konstigt att resultaten kanske inte var direkt lysande, eftersom ”det är en svår grupp av människor att hitta en verksamhet för”, och att ”utgångsläget är ju dåligt, så om man lyckas med bara en är det bra”. En av de intervjuade gav en lite mer kritisk syn:

...det kan upplevas som lite löst och att man kanske behöver ett lite tydligare program. Det kan bli lite väl mycket frukost. Och det är egentligen innehållet som är det viktiga; att man skulle ha mer inriktning mot pedagogik och utredning.

Samma fråga ställdes i fokusgruppsintervjun, och de flesta svaren har en liknad karaktär av dämpade förväntningar för vad man kunde göra för denna grupp. En intervjuad sade:

...men vad händer med dem i långa loppet då? Till slut ser de att de straffar ut sig och att skulderna bara växer. Jag har upplevt att de kommer tillbaka och att det går bra – även om det inte alltid gör det.

En annan intervjuad var av samma åsikt:

...jag tror det är bra. De kommer en bit. Men det handlar om självinsikt och att inte bara hänga med. Inte bara vara bakgrund.

Ytterligare en intervjuad pekade på vad som kunde räknas som utveckling för en del av deltagarna:

...En ny kille kom och satte sig framför TV:n varje dag. Utan att ens säga hej när han kom, gick bara förbi oss och fram till TV:n. Så plötsligt en dag sa han faktiskt hej. Det var ju en framgång.

Finns individuell återkoppling och uppföljning till deltagarna?

Samtliga av de intervjuade cheferna menade att uppföljning var självklar för denna typ av verksamhet: ”det är täta kontakter, så det får man nog säga”, och det förekom ”regelbundna avstämningar”. Några av de intervjuade underströk att det rörde sig om en ”individuell anpassning” eller ”individuella samtal”.

Bland de intervjuade i fokusgruppen framstod denna fråga eventuellt som lite malplacerad för denna typ av verksamhet. En sade:

...projektet varar ett år. Och man träffas dagligen. Kommunen sluter upp kring klienten. Man fångar upp dem och försöker tajta till hålen i nätet.

En annan intervjuad menade att man kunde se ett mönster:

...de har alltid straffat ut sig tidigare, men vi har med näbbar och klor försvarat tanken att man inte skall kunna straffa ut sig här. Och att det blir nåt konstruktivt av det.

En tredje sade att:

...man får lära sig att inte klippa. De kan ringa och säga att vi är det de har, och att det är bra om vi finns här fortfarande.

En fjärde intervjuad menade att det i grupperna gällde att ”vara blixtnabba och ge belöning”. Som verksamheten är uppbyggd med daglig direktkontakt framstår därför denna fråga som ganska onödig eftersom den uttryckligen bygger på daglig och ganska nära personlig kontakt med deltagarna.

Resultat - om personal

Är mål, syfte för teamen klara och tydliga?

Svaren på denna fråga var inte helt entydiga. En intervjuad bland cheferna menade att det endast finns ”övergripande mål”, och en annan att ”syfte och delmål finns, men det är inte nedpräntat”. Några andra menade istället att det var:

...klara mål, eller att det är klart och tydligt. Det ska vara en väg mot arbete och studier, och en förberedelse för att de ska klara av det.

I fokusgruppen gavs något tydligare svar:

...tanken är att de skall gå till jobb. Till riktiga jobb, inte skyddsanställningar.

En intervjuad i denna grupp berörde den skillnad som verksamheten utgjorde gentemot myndigheterna:

...vi kan ta kontakt med en myndighet för att få kompetensen. Men vi släpar inte iväg dem till vuxenpsyk. De äger själva sitt ärende.

Denna skillnad inverkade på det praktiska arbetet när det gällde vissa regler som t ex sekretess:

...vi jobbar med sekretess. Ibland lite för hårt; vi talar inte om allt. Ibland kan de ju ha hepatit C, men det får myndigheten inte berätta för oss.

Har personerna i teamet olika roller? Om ja, vilka olika roller kan det vara?

Denna fråga ställdes för att undersöka om det fanns en eventuell disciplinär blandning som resultat av det samarbete som verksamheten innebar, och om denna blandning ställde till med problem som kunde vara svåra att hantera.

En blandning av akademiska discipliner med mycket olika traditioner kunde eventuellt vara viktig att belysa. Det visade sig dock att grupperna i disciplinär mening var påfallande homogent uppbyggda, som en intervjuad bland cheferna uttryckte det:

...de flesta är socionomer så det blir ungefär samma kompetens”, en annan menade att ”det spelar nog inte någon större roll i grupperna” och en tredje att ”de har nog inte någon rollfördelning i teamen. De har sin operativa roll.

Detta var ganska klara svar, vilket gör att de eventuella disciplinära motsättningar i samarbetskulturer som kan diskuteras faller ur analysen. Som följd ställdes inte denna fråga till fokusgruppen.

Finns det någon ledare för varje team?

I stället ställdes frågan om teamets eventuella ledarskap, även där gavs mycket tydliga svar. En intervjuad menade att en sådan ledarfunktion fanns på pappret, ”men det utövas inte, utan processledaren vägleder allihop”, och en annan att ”man kan inte säga att någon är ledare i gruppen”.

Med så klara svar befanns det onödigt att ställa denna fråga i fokusgruppsintervjun. Emellertid finns ett eventuellt problem med en så disciplinärt homogen och organisatoriskt ”platt” organisation att inte alla nödvändiga kompetensområden täcks, och den följande frågan berörde detta.

Finns alla nödvändiga kunskaper och färdigheter representerade? Finns alla nödvändiga yrkesgrupper representerade?

De intervjuade cheferna pekade på flera olika kompetenser som det kunde finnas behov av i grupperna. Flera nämnde att det eventuellt fanns behov av en psykolog som var permanent knuten till verksamheten. Någon preciserade att det kanske var specifikt en arbetspsykolog som behövdes. Dessutom nämndes pedagogisk kompetens, och en intervjuad pekade på att det fanns ”en del missbrukare i grupperna, och sådan kompetens skulle behövas och dessutom en lärare för praktikplatserna”.

Flera intervjuade menade dock att det inte var nödvändigt att förändra gruppernas kompetensutseende eftersom: ”man har i princip lyft in kompetens när det varit nödvändigt. Det kanske inte finns någon anledning att ha med dem som ordinarie i grupperna”.

Även i fokusgruppen nämndes att det kunde vara positivt med en psykolog direkt knuten till projektet, och mer preciserat: ”en arbetspsykolog; permanent. De tar nu 20 000 kronor per träff”. (Detta svar kan uppfattas som lite egendomligt eftersom en arbetspsykolog med uppgift att serva teamen anställdes 1 mars 2008).

Dessutom nämndes ett behov av en ekonom: ”deltagarna har ju dålig ekonomi allihop”. Även i fokusgruppen menade några att det kanske ändå var: ”bättre om allt fungerade utanför. Psykiatrin t ex”, dvs. det sågs inte som ett absolut krav att denna kompetens knöts direkt och permanent till grupperna utan man kunde kontakta olika myndigheter när behov av annan kompetens uppkom.

I fokusgruppen nämndes också att lokalerna inte var helt ändamålsenliga, och en person menade att det kanske var bra: ”om alla var i samma lokal. Vi får fixa med bil och buss”.

Hur fungerar information och kommunikation, dels inom teamen, men även utåt mot resten av samhället?

Denna fråga besvarades ofta av cheferna som att det inte fanns några problem med informationen, vare sig inom grupperna eller utåt mot samhället. Några pekade på handledningen som hade funktionen av att överföra kunskap mellan grupperna.

En intervjuad pekade på problemet med styrelse och ledningsgrupp, eftersom personer ofta adjungerades till den, men som adjungerade saknade formell rösträtt på mötena.

Denna fråga spelade inte någon stor roll i fokusgruppen. En intervjuad där pekade dock på hur de agerat för att sprida information om sin verksamhet:

...Vi har fått ett bra mottagande. Vi gick på turné till vuxen-psyk och vårdcentralen. Det var jobbigt då, men det gav utslag. Vi fick utredningar gjorda på tre veckor istället för sex månader som förut, p.g.a. att de kände oss. En Eriksgata: det var bra. Vi har varit dåliga på att marknadsföra oss i kommunen.

Har samarbetsförmågan förbättrats? Har man utvecklat en samverkanskompetens?

Flera av de intervjuade cheferna menade att samarbetsförmågan förbättrats: "tror att det underlättar kommunikationen" och "inga problem, det fungerar". En intervjuad pekade på att grupperna trots allt var ganska små vilket gjorde frågan lite för stor för ändamålet:

...det är ju två tjejer i teamet. De har definitivt utvecklat en samarbetskompetens. Och även i ekonomigruppen, där jag sitter. Tycker nog det.

Några av de intervjuade var dock inte helt nöjda:

...det finns delproblem. Det är svårt att se alla svårigheter.

En annan menade att socialtjänstens ledande funktion kanske inte var en optimal lösning:

...vi har haft möten med IFO med ungdomar. Det kunde bildas en gemensam grupp, men pengarna räcker inte. Det vore bra om de kunde gå till ett ställe där alla organisationer finns.

Har personalen i teamen utvecklat sina kunskaper? Är man mer tillfredställd med att arbeta i denna samverkan?

Denna fråga gav påfallande homogena svar. De flesta av de intervjuade cheferna menade att projektet var framgångsrikt i detta avseende. Man svarade t ex:

...absolut. Det är ett lärsystem.

...alla tycker att det blivit bättre. Man lär sig nytt hela tiden och alla verkar tillfredställda med arbetet.

...det har hänt mycket. De har utvecklat sig mycket, och har liksom lekt sig fram.

Denna fråga ställdes inte i fokusgruppsintervjun, men som tidigare framgått verkade gruppen generellt positivt inställda till det egna arbetet. En intervjuad menade t ex att:

...det är ett privilegium. Vi har ingen status som ungdomsledare. Men vi har varit med och lyssnat och sett att de inte är hela.

Har helhetsynen förbättrats av detta samverkansarbete? Har effektiviteten ökat?

Nästa fråga rörde projektet som helhet, med avslutningen huruvida man kunde säga att det var ett ”effektivt” sätt att arbeta med denna typ av människor.

En intervjuad menade att ”helheten har förbättrats” och en annan att ”de flesta tycker nog att det fungerar bättre”. Inte oväntat reagerade dock flera av de intervjuade cheferna på uttrycket ”effektivt”, och en sade:

Inom verksamheten och samhällsekonomiskt: ja. Om ett bättre liv för dem, som en förberedelse för nästa steg i livet: bara ett par snäpp. Om man diskuterar i termen evidence based: Anna-projektet gav ju främst kunskap.

Anna-projektet var den verksamhet som föregick GEVALIS. En intervjuad annan sade:

...man tjänar på att ge hjälp. Alla 30 kan inte bli hjälpta av detta, men det har i alla fall blivit ett gäng av dem. Man måste ju vara i kris för att hamna i Unga vuxna, men i RESAM-teamet kan vi hjälpa dem.

En tredje menade att ”man är klar på att det är svårt att mäta effektivitet”. En fjärde pekade på de särskilda problem som deltagarna hade jämfört med många andra:

...jag tror att det varit positivt, men många har mycket lång väg att gå – så det är svårt att uttala sig om det.

Denna fråga spelade inte någon viktig roll i fokusgruppintervjun, men en av de intervjuade berörde frågan om verksamhetens syfte genom att påpeka att den var att se som:

...en pre-rehabilitering, att ge dem större möjligheter. Man kan göra massor av utredningar, men det handlar om....

En annan intervjuad avslutade den påbörjade meningen med orden:

...att våga bli vuxna, typ.

Resultat - om organisationer och myndigheter

Dessa frågor ställdes enbart till gruppen av chefer, då effektiviteten av tvärssektoriella samarbeten kan vara svåra att bedöma av personalen i grupperna som arbetar direkt med deltagarna.

Hur aktivt deltar de olika organisationerna/myndigheterna i arbetet?

Nästan samtliga intervjuade chefer nämnde att socialtjänsten var den myndighet som stod för denna verksamhet. En sade:

...alla deltar inte aktivt. Det är mest från vår organisation. Och då är det RESAM och Rehab-gruppen

och en annan:

...kommunen drar mest; det är IFO som drar det” och en tredje: ”IFO är väldigt aktivt. De övriga myndigheterna är Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen, och de är med och finansierar men deltagarna kommer ju inte från dem.

En fjärde intervjuad berörde den bakgrund som detta förhållande hade:

...Jag träffar inga i dessa organisationer på ett högre plan. Jag har personal hos mig och de som sitter i RESAM. Deltagarna har ju etablerat egna kontakter med Arbetsförmedlingen, med psyk- och sjukvård. Men inte med Försäkringskassan, för då handlar det om kontakt med läkare för sjukersättning och det kan vara bra om de står kvar där för då kan det vara så att de har ett jobb att gå tillbaka till. Annars har de ingen försörjning.

Beroende på olika regler för sjukpenning och arbetslöshetsersättning hade samarbetet mellan de olika myndigheterna ett särskilt utseende där socialtjänsten i första hand hade hand om detta projekt.

Ställer de tillräckligt med resurser till förfogande – personal, pengar, lokaler, utrustning?

Att socialtjänsten var drivande i projektet framkom även vid denna fråga. En intervjuad menade att: ”kommunen bidrar mest”, en annan att ”alla bidrar ekonomiskt, men arbetet utförs av IFO” och en tredje att ”alla har bidragit med pengar, men det är ju IFO som driver verksamheten”. Några intervjuade pekade på vad verksamheten kanske behövde för framtiden:

...eventuellt en psykolog, men även mer personal allmänt, eller en lärare, det krävs mer pengar för det och pengar är för snålt, men det fattas ju alltid pengar.

Får verksamheten tillräckligt med stöd från organisationerna/myndigheterna?

Vid denna fråga var flera av de intervjuade cheferna ganska positiva till de organisationer som ingick i projektet. En intervjuad menade att: ”support får vi” och en annan att ”stöd får vi dock”.

En intervjuad följde dock upp den kritik som framkom vid förra frågan och menade att: ”vissa kommer inte så ofta. Andra kommer inte alls”. Två intervjuade pekade på de skillnader som fanns mellan de ingående organisationerna, vilket kunde förklara varför de deltog i så skiftande grad:

...Det är ju olika myndigheter med olika verksamhet men man måste förstå varandra. Och det är ju olika lagstiftning som styr verksamheterna.

En annan intervjuad förde detta resonemang vidare:

...Det beror på hur organisationen är uppbyggd. Kommunens verksamhet styrs ju av socialtjänstlagen i stor utsträckning och så är det ju inte med

Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen. Det är väl därför det inte kommer så mycket stöttning från dem.

Det är dessa senare formuleringar som visar på de skillnader mellan de olika organisationerna vilka i det teoretiska ramverket menades påminna om nyinstitutionell teori. Betydelsen blir då att de olika lagar och regler som bygger upp organisationerna får genomslag i hela den kultur som organisationerna bygger upp, vilket i dessa sammanhang får de rent praktiska konsekvenser som de intervjuade berättar om.

En intervjuad berörde en annan aspekt i det tvärssektoriella samarbetet; att såväl politiker som statlig administration ingick med olika krav för sina verksamheter:

...Ett problem är att den politiska ledningen hos oss tillsätts per mandatperiod eller på ett år, och vi har haft fem chefer i kommunen på tre år. Om man sen skall kontakta någon i Stockholm så är de tjänstemän som hela tiden flyttar runt på olika poster i den centrala förvaltningen. Och de säger ofta att de är helt nytillsatta, och att det inte är deras bord, vilket gör det svårt att få tag i rätt personer som kan ta ett beslut. Ledaren för projektet är regionen, problem dock med staten.

Samarbetsmodellen med politiker och tjänstemän är inte funktionell. Kanske det vore bättre med fast politikerstyrning. Hälften av varje är inte bra. Det är ju fyra parter, och vissa parter byts ut. Tjänstemännen, för all del, är ofta också valda.

En intervjuad berörde också att olikheterna mellan kommun och stat i krav på hur verksamheten skulle granskas, gav upphov till vissa praktiska problem för projektet:

...Problemet är staten. Det är främst när det gäller revisionen, eftersom vi har en egen revisor som inte kostar så mycket, men när staten är med tar de en känd revisor från Göteborg som kostar en hel del per timme. Då blir det två revisioner, med olika löner för de som gör dem. Då är det inget samspel, för kommunen ska betala för båda.

Hur sprids erfarenheterna av arbetet mellan de olika organisationerna?

Flera av de intervjuade cheferna pekade på att det idag finns ett Samordningsförbund med uppgift att underlätta tvärssektoriella samarbeten som

GEVALIS. En intervjuad sade: ”vi inom Samordningsförbundet har möten och konferenser, och alla känner alla”.

En annan menade att: ”man vet mer, och det är bättre substans. Och det var väl förväntat i Samarbetsförbundet”.

En tredje pekade på att det på en högre nivå kanske fungerade bättre än på en lägre: ”parterna är organiserade i Samordningsförbundet, och de är väl insatta. I ledet nedanför kan det vara lite så och så”.

Förbättras organisationernas prestation och effektivitet genom samverkan. Finns det andra effekter av projektet?

Flera av de intervjuade cheferna kommenterade här åter användandet av begreppet effektivitet:

...Det är svårt att bedöma en sån här verksamhet i mätbara termer. Det är så små steg de gör. Men vi vet att de har utvecklats. Att man utvecklar deras förmåga att vara med i en grupp. Det fungerar och det går att beskriva men det handlar mycket om att träna sin sociala färdighet.

En annan sade:

...Vet inte hur effektivt det är. Men de mår bra inne i verksamheten. Vet inte heller om det blir bra sen för dem och om de klarar sig. Det är ju människor som gått länge. Deras livskvalitet har ökat, men det är ju svårt att mäta. Det är ett nytt sätt att arbeta. De har ju misslyckats hela tiden, och de har ingen självkänsla. De växer på det här sättet. Och för oss har det inneburit att vi nu har något att erbjuda dem. Och vi hittar faktiskt fortfarande praktikplatser, inte bara i den privata sektorn, utan också i kommunen.

En tredje intervjuad var positiv till de resultat man kunde uppvisa, men mer skeptisk till möjligheterna att i den rådande finanskrisen hitta arbetstillfällen åt deltagarna. Flera intervjuade återkom dock till problematiken med att olika kulturer ska samarbeta med olika förutsättningar. En sade:

...Man får känna sig fram och försöka förstå varandras verksamheter. Också andra kommer in och det är andra parter. Det är olika kulturer och olika världar.

En annan menade att verksamheten nog ändå var ganska effektiv på lång sikt, och kanske kunde leda till framtida förändringar av de regler som på ett övergripande plan styr verksamheten:

...Jag har den inställningen att det måste bli bättre om de tas om hand på detta viset. Annars går det inte rätt, de åker i fängelse osv. Det vore bättre att gripa in tidigare. Kan leda till lagändring; att man ska titta på orsaken till problemet.

Meningen var att en lagändring eventuellt skulle innebära att de olika organisationerna måste följa ett gemensamt regelverk för denna typ av verksamhet, vilket i längden kunde minska de samarbetsproblem i tvärsektoriella sammanhang, vilka berörts av flera av de intervjuade.

Diskussion och konkluderande kommentarer

Ett intressant fynd i materialet är den syn som flera intervjuade gav av dem som deltog i verksamheten. De flesta framhöll att det var svårt att hitta gemensamma sociala drag, och några intervjuade var mycket noga med att framhålla att alla deltagare var att se som unika individer. Detta framtonar också i den självvärdering som Samordningsförbundet gjort av GEVALIS-projektet under 2009, där det sägs att: ”Unga vuxnas etableringsmönster är olika och det går inte att tala om ungdomsgenerationen som en homogen grupp utan varje individs process är helt individuell” (Samordningsförbundet 2009). Ett sådant synsätt är inte att se som unikt för GEVALIS utan återfinns ibland även i statliga utredningar (Ungdomsstyrelsen 2005b).

Vid en lite längre diskussion om vad som medverkat till att deltagarna kommit till verksamheten framkom att intervjuade bland personal och chefer tenderade att indela dem i tre kategorier; det var dels missbrukare, dels andra som hade ett socialt utanförskap, dels var det personer med psykiska problem.

Det framkommer dessutom att deltagarnas möjlighet till en bättre anpassning i samhället var delvis beroende av denna sociala skiktning. Missbrukare ansågs ha bättre möjligheter att klara sig; när de var avgiftade var de ganska lika andra medborgare, de kunde ta de initiativ som var nödvändiga för att komma i arbete.

De med ett socialt utanförskap sågs ha en brantare uppförbacke, hade svårare att lära sig att fungera i samhället. De med psykiska problem var den svåraste gruppen; några ansågs vara så pass illa därän att de uppgavs ha mycket stora svårigheter att fungera i GEVALIS-gruppen, något som var en förutsättning

för att man kunde ingå i en sådan. Det kan inledningsvis frågas varför flera intervjuade bland chefer och personal så starkt betonar att varje deltagare är en unik individ, när det ändå framkommer att det finns ett antal sociala faktorer som är gemensamma för dem som deltar.

Under 1920-talet kom den tyske sociologen Karl Mannheim att beskriva de skillnader som finns i övergripande samhällsideologi. En progressiv riktning grundade, enligt Mannheim, sin tankestruktur på en abstrakt idé om rättvisa, där alla människor i alla tider uppfattades som i grunden lika och att samhället därför borde vara rättvist, demokratiskt och jämlikt, och att utvecklingen borde gå ditåt.

Den konservativa riktningen såg istället människorna som i grunden olika och därför som individer, tanken på en abstrakt rättvisa avvisades och det finns en fokusering på det som är för handen, på ett konkret samhälleligt "är", istället för ett abstrakt "borde vara" (Mannheim 1986). Vid närmare blick på Mannheims beskrivning av de båda samhällsideologiska inriktningarna framtonar att de båda går in i varandra och att analysen definitivt är att se som en mycket generell och övergripande beskrivning av samhällsideologiska förändringar. Till exempel kan betoningen av individens rättigheter före traditionens makt ses som ett starkt progressivt drag. Icke desto mindre är nog de flesta överens om att samhällsdebatten sedan 1980-talet haft en mycket starkt individuell inriktning där unga människor uppmanats att satsa på sig själva, jämfört med den under decennierna innan då kollektiv och solidaritet var mer gångbara termer.

Detta perspektiv har under de senaste decennierna använts av flera samhällsteoretiker, bl.a. nyligen i en undersökning av hur de juridiska regler som styr den svenska Försäkringskassans arbete har tolkats under 2000-talet (Vahlne-Westerhäll, m.fl. 2009). Rent allmänt kan sägas att ett starkt individualistiskt perspektiv lägger fokus på personen som ska förändras eller förändra sig, medan ett mer generellt perspektiv i högre grad betonar samhällelig förändring.

En aspekt med ett starkt individuellt perspektiv på deltagarna i GEVALIS är att skillnaderna mellan dem inte framkommer särskilt tydligt. Analyser har redan gjorts av social stratifiering av fattiga och utslagna människor: en ungersk studie från 2002 visar att det finns stora olikheter mellan t ex de som huvudsakligen har låg inkomst – som pensionärer och föräldrar med små barn – jämfört med långvarigt mycket fattiga i Ungern, eftersom de förstnämnda med lite ekonomisk hjälp har lättare att klara sig själva. Dessa båda grupper skiljer sig ändå markant från etniska grupper i landet som i flera århundraden

betraktats som stående utanför alla sociala sammanhang i landet (Szalai 2002). Denna etniska tillhörighet ger för personerna en ”objektiv” faktor som inte är lika lätt att åtgärda, och därigenom ett betydligt svårare läge att skapa ett normalt socialt liv jämfört med de övriga grupperna.

Det är viktigt att påpeka att den sociala skiktning som anas bland deltagarna i GEVALIS i intervjumaterialet här inte betraktas som en fördom bland chefer eller personal, utan att den snarare motsvarar de skillnader som finns bland deltagarna, vilka eventuellt på olika sätt försvårar deras möjligheter att anpassa sig till ett vanligt liv. Det framstår som viktig att diskutera dessa faktorer, eftersom det kan finnas olika lösningar som kan prövas för att lösa de problem som olika deltagare har.

Det framkommer i intervjumaterialet att flera personer understryker att man i verksamheten ser deltagarna som individer, och att några enkla klassificeringar av dem inte är möjliga att göra. Det är ändå möjligt att i materialet se en indelning av deltagarna där några eventuellt uppfattas ha bättre möjligheter att klara de mål som verksamheten sätter upp. Det framkommer att synen på de olika villkoren för att själv kunna ta hand om sitt liv eventuellt delas av några av deltagarna, ett fynd i materialet som pekar på att även om uppfattningar om människors förmågor är att betrakta som sociala konstruktioner, så har dessa en kontakt med en social verklighet. Kanske är det så att några klarar programmet lättare, medan andra behöver mer tid, på grund av den sociala och psykiska bakgrund man har.

Tanken att människor själva ska ta hand om sin hälsa och sina liv förutsätter ofta en relativt hög grad av utbildning, vilket gör idealet lättare att anpassa till högutbildade inom medelklassen, medan utbildade inom underklassen måste få åtminstone en längre väg att gå för att ta till sig kunskaperna. Försöker man sedan tillämpa konceptet i fattiga länder, där dålig skolgång och analfabetism är vanligt, kan det framstå som rent naivt.

I GEVALIS verkar det viktigt att diskutera dessa faktorer och försöka ta hänsyn till de olikheter som verkar finnas. Det borde vara möjligt att utarbeta medvetna strategier för att möta dessa problem, och dessa strategier kan senare vara av stort värde för att dela med sig av till andra grupper runt om i Sverige med liknande verksamhet.

En uppfattning som undersökarna hade innan man började intervjuerna var att teamen skulle vara ganska heterogent sammansatta med personer från olika professioner. En upptäckt var dock att teamen inte hade en tydlig tvärdisciplinär sammansättning. De verkar disciplinärt påfallande enhetligt sammansatta av personer med samhällsvetenskaplig utbildning.

I intervjuerna framtonar att de dessutom verkar ganska platt organiserade, det verkar i det vardagliga praktiska arbetet inte finnas någon uppdelning av sysslor och inte någon hierarkisk ledarfunktion. Att organisera sig på detta sätt framstår som motsvara ett ”svenskt” ideal. I andra länder är det nog vanligare att sätta in flera chefer på mellan- och mikronivå, men det finns definitivt inget som säger att det skulle vara till fördel i den svenska kulturen.

Då grupperna är så enhetligt organiserade med egentligen bara en enda disciplin, beteendevetare, involverad försvinner förstås de eventuella problem som tvärdisciplinära samarbeten kan innebära i form av olika åsikter av vad som bör prioriteras i arbetet. Å andra sidan kan det tänkas att några nödvändiga kompetenser saknas. Vid en direkt fråga om det fanns behov av andra kompetenser gavs flera svar som psykolog- och arbetspsykolog, lärare och ekonomihjälper, och någon gång nämndes även läkare. Det verkade dock finnas en samstämmighet om att dessa kompetenser inte nödvändigt måste knytas till gruppen permanent och formellt på daglig basis, utan att de kunde ”hängas på” vid behov, som man uttryckte det.

Vid den något provocerande frågan om verksamheten var att betrakta som ”effektiv”, framkom en låg förväntan för denna grupp av deltagare som sågs som svåra att hitta en verksamhet för. Personal reagerade ofta mot tanken att det var möjligt att ”evidensbasera” verksamheten och verkade finnas en samstämmighet i att resultaten först på längre sikt kunde utvärderas. Diskussionen om att evidensbasera behandlingar inom klinisk medicin måste anses skilja sig ganska mycket från denna typ av verksamhet där individernas personliga inställning spelar stor roll för utgången. Det verkar rimligt att ta hänsyn till dessa skillnader gentemot klinisk medicin och se det värdefulla i att man funnit en verksamhet för människor som tidigare ofta gått till förtidspension, utan att man haft något att sätta till för att förhindra en sådan utveckling.

De tvärssektoriella samarbeten som hittades i verksamheten var starkt begränsade. Istället för att vara uppbyggda på jämlik basis där alla organisationer bidrog med sin del, nämnde flera intervjuade Socialtjänsten och IFO som ledare för verksamheten. De övriga organisationerna finansierade och/eller stödde verksamheten på andra sätt. Orsaken sågs ibland som grundad i olika regelverk som styrde organisationerna. Socialtjänstens verksamhet byggde på socialtjänstlagen som innebär ett faktiskt ansvar för individernas sociala anpassning. Någon sådan lag eller regelverk finns egentligen inte för Arbetsförmedlingen eller Försäkringskassan, även om Samordningsförbundet finns för att överbrygga dessa skillnader.

Några få intervjuade berörde dessutom skillnader mellan stat och kommun och mellan politiker och tjänstemän. Därigenom kommer de olika organisationerna att bygga upp delvis olika kulturer som ändå utvecklas och förväntas fungera i samverkan med andra – ett synsätt som kan kopplas till s.k. nyinstitutionell teori.

Det framkommer i materialet inte några direkta motsättningar mellan de olika organisationerna eller myndigheterna, vilket kan bero på att verksamheten har en drivande organisation och att de andra en mer passiv roll av att stödja och finansiera den. En sådan uppdelning av ett tvärsektoriellt samarbete ger kanske en mer friktionslös verksamhet, men kanske organisationerna kunde arbeta mer nära så att de olika erfarenheterna kunde få påverka dem. Behovet av en gemensam lag för de olika myndigheter som medverkade i denna verksamhet påtalades.

En socialtjänstlag ger de sociala myndigheterna ett ansvar för medborgarnas väl, något som Försäkringskassan eller Arbetsförmedlingen formellt inte har. En sådan lagförändring förefaller viktig t ex för Samordningsförbundet att diskutera, men det ligger ganska långt utanför uppdraget för denna rapport att föreslå en sådan.

Några konkluderande kommentarer till utvärderingens resultat

De båda studerade perspektiven; individnivån respektive systemnivån, indikerar tydligt att GEVALIS-grupperna har en heterogen sammansättning relaterat dels till individernas förutsättningar, t.ex. dennes sociala position och psykiska hälsa, men också relaterat till var i rehabiliteringen deltagaren befinner sig; t.ex. i starten eller under avslut. Med detta följer en stor variation i deltagarnas behov av utvecklingsstöd, vilket i sin tur sätter fokus på hur väl det går att matcha deltagarnas varierande behov med personalens möjligheter och förmåga till att ge adekvat stöd i rehabiliteringsprocessen.

Personalen tycks successivt blivit allt bättre på att upptäcka deltagarnas unika behov och också anpassa sina stödinsatser därefter. Samtidigt kan konstateras att det i realiteten är omöjligt att vara ”allkonstnärer”, d.v.s. att kunna hjälpa alla deltagare med alla deras specifika behov. De dagliga aktiviteterna är ett viktigt fundament i deltagarnas rehabilitering, men samtidigt finns ofta också behov av insatser från andra resurspersoner utanför GEVALIS. Personalen har sålunda ofta också en viktig roll i att etablera kontakter och stödja vid möten med dessa externa aktörer.

Detta arbetssätt har stora likheter med en arbetsform som kallas *Case management*, vilken innebär att en stödperson hjälper individer att hitta rätt i komplexa system utifrån deras specifika behov (Smith & Newton 2007).

Dessa system har en låg grad av integration, d.v.s. organiserad samverkan mellan olika myndigheter, t.ex. i form av anpassade arbetsrutiner och organisationer, är svagt utvecklad. Av utvärderingen framgår att denna beskrivning passar in på de berörda myndigheterna bakom Samordningsförbundet Västra Skaraborg. Denna form av finansiell samordning har skapat förutsättningar för att t.ex. etablera GEVALIS, men intersektoriell samverkan i övrigt tycks vara varierat sparsamt förekommande.

En annan aspekt på möjligheterna att matcha deltagarnas behov mot ett relevant stöd från personalen kan kopplas till vilken typ av deltagare som remitteras till GEVALIS.

Är det ”rätt” personer som kommer till GEVALIS, eller finns det deltagare vars förutsättningar gör att de är mindre lämpade för den rehabilitering som erbjuds via GEVALIS?

Det finns inte något i utvärderingen som indikerar att det förekommer en systematisk felrekrytering av deltagare. Däremot har det funnits enskilda individer som inte klarar kraven om drogfrihet, vilket har försenat och försvårat rehabiliteringsarbetet.

Dagens verksamhet utgår från att en deltagare ingår i en grupp med andra deltagare. Det finns en mer eller mindre uttalad strategi att gruppen, förutom GEVALIS personal, kan vara ett stöd för den enskilde deltagaren. Eftersom deltagarnas behov är starkt varierande har detta stöd större eller mindre betydelse. I de fall personalens stöd är mer angeläget för den enskilde deltagaren får insatsen mer karaktären av coachning eller mentorskap. Idag arbetar personalen med båda förhållningssätten gentemot deltagarna, vilket är ett sätt att möta upp mot deltagarnas individuella behov. Detta ställer i sin tur stora krav på personalens förmåga att lösa denna breda uppgift.

Därför bör Samordningsförbundet Västra Skaraborg ta ställning till om personalen även ska fortsatt arbeta med denna vida metodik, eller om man ska utveckla en mer tydlig spetskompetens inom gruppdynamiska processer alternativt coachning.

Bilaga 1: Frågeområden och frågor till chefer och personal

Om deltagarna

1. Hur sker urvalet av deltagarna?
2. Hur analyseras deltagarens behov? Finns handlingsplaner, är de i så fall individuella och realistiska?
3. Är deltagandet aktivt? Vilka möjligheter har deltagaren att påverka?
4. Hur fungerar de personliga relationerna mellan deltagare och personal?
5. Kan verksamheten tillfredsställa behoven?
6. Finns individuell återkoppling och uppföljning till deltagarna?

Om personal

1. Är mål, syfte för teamen klara och tydliga?
2. Har personerna i teamet olika roller? Om ja, vilka olika roller kan det vara?
3. Finns det någon ledare för varje team?
4. Finns alla nödvändiga kunskaper och färdigheter representerade? Finns alla nödvändiga yrkesgrupper representerade?
5. Hur fungerar information och kommunikation, dels inom teamen, men även utåt mot resten av samhället?
6. Har samarbetsförmågan förbättrats? Har man utvecklat en samverkanskompetens?
7. Har personalen i teamen utvecklat sina kunskaper? Är man mer tillfredställd med att arbeta i denna samverkan?
8. Har helhetssynen förbättrats av detta samverkansarbete? Har effektiviteten ökat?

Om organisationer och myndigheter

1. Hur aktivt deltar de olika organisationerna/myndigheterna i arbetet?
2. Ställer de tillräckligt med resurser till förfogande – personal, pengar, lokaler, utrustning?
3. Får verksamheten tillräckligt med stöd från organisationerna/myndigheterna.
4. Hur sprids erfarenheterna av arbetet mellan de olika organisationerna?
5. Förbättras organisationernas prestation och effektivitet genom samverkan. Finns det andra effekter av projektet?

Referenser

Börjeson, M. (2002). "Förlängda vägar från skola till arbetsliv." I Perspektiv på högskolan i ett förändrat Sverige. Stockholm, Högskoleverket.

Coleman J. (1990) Foundations of Social Theory. Cambridge, Harvard University Press.

Folkhälsoinstitutet (2005). Folkhälsopolitisk rapport R2005:5, Stockholm, Statens Folkhälsoinstitut.

Folkhälsoinstitutet (2009). Folkhälsopolitisk rapport 2009, Stockholm, Statens Folkhälsoinstitut.

Gibbons M. et al (1994). The New Production of Knowledge - The Dynamics of Science and Research in Contemporary Societies. London: Sage Publication, 1994

Giddens A. (1993) Sociologi. Lund, studentlitteratur.

Hellström, T (1998). Risk-Based Planning – Institutional Uncertainty in the Science-Policy Interface. Department of Theory of science and research. Göteborg University, Sweden

Hughes, E C (1958). Men and their work. Glencoe, IL: Free Press
Jahoda, M. (1982) Employment and Unemployment: A Social-Psychological Analysis. Cambridge: Cambridge University Press.

Kristiansen A. (2000) Fri från narkotika. Om kvinnor och män som har varit narkotikamissbrukare. Vaxholm, bokförlaget Bjurner och Bruno AB.

Lalonde, M (1974). A new perspective on the health of Canadians.
http://www.hc-sc.gc.ca/hcs-sss/alt_formats/hpb-dgps/pdf/pubs/1974-lalonde/lalonde-eng.pdf

Mannheim, K (1986). Conservatism – A Contribution to the Sociology of Knowledge. London: Routledge & Keagan Paul, s. 88-91

March, J.G & Olsen, P (1984). "The new Institutionalism: organizational factors in political life". American Political Science Review, 78, pp. 734-749

Oversen, E.E (1983). Arbetslöshetens psykiska följdverkningar. Stockholm: Raben & Sjögren.

Putnam R. D. (1993) Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy. Princeton New York, Princeton University Press.

Rantakeisu U. (2002) Avhandling, Arbetslöshetens olika ansikten, Göteborgs Universitet 2002.

Rootman I, Goodstadt M, Hyndman B et al. (Red.) Evaluation in health promotion. Principles and perspectives. WHO Regional Publications European Series No 92, 2001.

Salonen, T. (2000). "Ungdomars socialbidragstagande och försörjningssvårigheter under 1990-talet." I SOU 2000:40 Valfärd och försörjning. Antologi, Kommittén Valfärdsbokslut. Stockholm, Fritzes.

Samordningsförbundet Västra Skaraborg (2009). Projekt GEVALIS – att arbeta med unga vuxna.

Smith L, Newton R (2007). Systematic review of case management, Australian and New Zealand Journal of Psychiatry, Volume 41, Issue 1 January 2007, pages 2 - 9

Socialstyrelsen (2004). Statistik socialtjänst 2004:8. Stockholm, Socialstyrelsen.

SOU (2003:92). Unga utanför. Slutbetänkande. Stockholm, Fritzes.

Statistiska centralbyrån (2005). Arbetskraftsundersökningen januari 2005. Örebro, Statistiska centralbyrån (SCB).

Svenska Kommunförbundet (2004). Ungdomsåtgärdernas framtida utformning. PM 2004-04-06. Stockholm, Svenska Kommunförbundet.

Szalai, J (2002). Social Outcasts in 21st-Century Hungary, Szociologiai Szemle, no. 4, pp. 34-50.

Ungdomsstyrelsens (2005a) Delaktighet och information för ungdomar, Klassifikation: Arbete och arbetsmarknad 2005:10, Stockholm.

Ungdomsstyrelsen (2005b).Fokus 05, En analys av ungas etablering och egen försörjning, Ungdomsstyrelsens skrifter 2005:1

Vallgård, S. Public Health Policies: a Scandinavian Model? Scandinavian Journal of Public Health, 35, 2007, pp. 205-211

Walther, A., Stauber, B., Biggart, A., Hayes, A., Burgess, P., du Bois-Reymond, M., Bechmann Jensen, T., Lenzi G. and Plug W. (2004). Youth Policy and Participation. Potentials of participation and informal learning in young peoples transitions to the labour market. A comparative analysis in ten European regions. (YOYO) Final report. Tübingen, Institute for regional innovation and social research (IRIS e.V.).

Vahlne Westerhäll, L. Thorpenberg, S. Jonasson, M (2009). Läkarintyget i sjukförsäkringsprocessen . styrning, legitimitet och bevisning. Stockholm: Santérus förlag.

Vogel, J. (1994). Inledning, Bosättning. I SOU 1994:73 Ungdomars välfärd och värderingar. Stockholm, Fritzes.

Samordningsförbundet Västra Skaraborg

info@svsfinsam.se

www.svsfinsam.se